

**TC
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI**

146948

**TÜRKİYE'DE SERBEST BÖLGELERİN VERGİ AVANTAJLARI
VE MUHASEBE UYGULAMALARI**

**HAZIRLAYAN
Mehmet Fatih MARASALI**

**DANIŞMAN
Doç.Dr.Mehmet ARSLAN**

**Lisansüstü Eğitim-Öğretim Sınav Yönetmeliğinin
İşletme Anabilim Dalı İçin Öngördüğü
YÜKSEK LİSANS TEZİ Olarak Hazırlanmıştır**

**MALATYA
2004**

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

İş bu çalışma jürimiz tarafından, İşletme Anabilim Dalı YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

BAŞKAN.....Prof. Dr. Recep GÜNEŞ.....
Adı Soyadı, Ünvanı ve İmza

ÜYE.....Doç. Dr. Mehmet ARSLAN.....
Adı Soyadı, Ünvanı ve İmza

ÜYE.....Yrd. Doç. Dr. İlgan KALAYCI.....
Adı Soyadı, Ünvanı ve İmza

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

06.06./2004

Prof. Dr. S. Kemal KARTAL

Adı, Soyadı, Ünvanı ve İmza

ENSTİTÜ MÜDÜRÜ

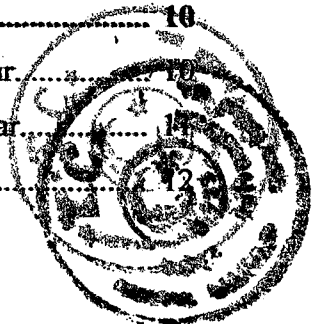
İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

TABLolar LİSTESİ.....	VI
KISALTMALAR LİSTESİ.....	VIII
GİRİŞ.....	IX

BİRİNCİ BÖLÜM

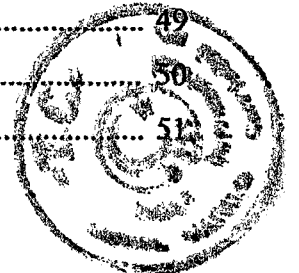
1. GENEL OLARAK SERBEST BÖLGELER.....	1
1.1. SERBEST BÖLGELERİN TANIMI.....	1
1.2. SERBEST BÖLGELERİN AMACI.....	1
1.3. SERBEST BÖLGELERİN TARİHÇESİ.....	2
1.3.1. İlk Çağda Serbest Bölge Uygulamaları.....	2
1.3.2. Orta Çağda Serbest Bölge Uygulamaları.....	3
1.3.3. Yeni Çağda Serbest Bölge Uygulamaları.....	4
1.3.4. Yakın Çağda Serbest Bölge Uygulamaları.....	5
1.4. SERBEST BÖLGE ÇEŞİTLERİ.....	6
1.4.1. Serbest Ticaret Bölgeleri.....	6
1.4.2. Serbest Üretim Bölgeleri.....	6
1.4.3. Serbest İhracat Bölgeleri.....	7
1.4.4. Serbest Bankacılık Bölgeleri.....	7
1.4.5. Antrepolar.....	7
1.4.6. Serbest Şehirler.....	7
1.4.7. Gümrüksüz Satış Mağazaları	8
1.4.8. Serbest Limanlar.....	8
1.4.9. İkiz Fabrikalar.....	8
1.4.10. Yatırım Bölgeleri.....	8
1.5. SERBEST BÖLGELERİN ÖZELLİKLERİ.....	9
1.6. SERBEST BÖLGELERİN YARARLARI.....	10
1.6.1. Serbest Bölgelerin İthalat Açısından Sağladığı Yararlar.....	10
1.6.2. Serbest Bölgelerin İhracat Açısından Sağladığı Yararlar.....	11
1.6.3. Serbest Bölgelerin Sağladığı Diğer Yararlar.....	12

1.7. SERBEST BÖLGELERİN SAKINCALARI.....	13
1.8. SERBEST BÖLGELERİN KURULUŞUNDA DİKKAT EDİLECEK FAKTÖRLER.....	15
1.9. DÜNYADA SERBEST BÖLGELER.....	16
1.10. AVRUPA BİRLİĞİNDE SERBEST BÖLGELER.....	18

İKİNCİ BÖLÜM

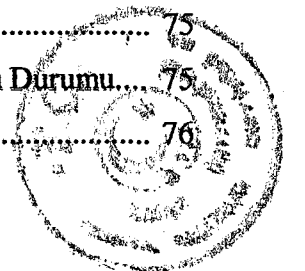
2. TÜRKİYE'DE SERBEST BÖLGELER.....	20
2.1. TÜRKİYE'DE SERBEST BÖLGELERİN TARİHSEL GELİŞİMİ 20	
2.1.1. Osmanlı İmparatorluğu Dönemi.....	20
2.2.2. Cumhuriyet Dönemi.....	21
2.2.2.1. 1920 – 1929 Dönemi.....	21
2.2.2.2. 1940 – 1950 Dönemi	36
2.2.2.3. 1950 – 1980 Dönemi	38
2.2.2.4. 1980 – Sonrası Dönem.....	42
2.2. TÜRKİYE'DE SERBEST BÖLGE UYGULAMALARI.....	43
2.2.1. Serbest Bölgelerin Türk Ekonomisine Olan Olumlu Etkileri.....	43
2.2.1.1. İthalat Açısından Olumlu Etkiler.....	43
2.2.1.2. İhracat Açısından Olumlu Etkiler.....	43
2.2.1.3. Yerli Üretim Açısından Olumlu Etkiler.....	44
2.2.1.4. İstihdam Etkisi.....	44
2.2.1.5. Yabancı Sermaye ve Teknoloji Transferi Açısından Etkisi.....	45
2.2.2. Serbest Bölgelerin Türk Ekonomisine Olan Olumsuz Etkileri.....	45
2.2.3. Serbest Bölgelerin Ticaret Hacimleri.....	46
2.2.4. Ticaret Hacminin Sektörlere Göre Dağılımı.....	47
2.2.5. Serbest Bölge Kullanıcılarının Faaliyet Konularına Göre Dağılımı	47
2.2.6. Türkiye'de Serbest Bölge Modelleri.....	48
2.2.7. Türkiye'deki Serbest Bölgeler.....	48
2.2.7.1. Adana – Yumurtalık serbest Bölgesi.....	49
2.2.7.2. Antalya Serbest Bölgesi.....	50
2.2.7.3. Avrupa Serbest Bölgesi.....	51

2.2.7.4. Bursa Serbest Bölgesi.....	53
2.2.7.5. Denizli Serbest Bölgesi.....	54
2.2.7.6. Doğu Anadolu Serbest Bölgesi.....	55
2.2.7.7. Ege Serbest Bölgesi.....	56
2.2.7.8. Gaziantep Serbest Bölgesi.....	57
2.2.7.9. İstanbul Deri ve Endüstri Serbest Bölgesi.....	58
2.2.7.10. İstanbul Atatürk Havalimanı Serbest Bölgesi.....	59
2.2.7.11. İstanbul Trakya Serbest Bölgesi.....	60
2.2.7.12. İzmir Menemen Deri Serbest bölgesi.....	61
2.2.7.13. Kayseri Serbest Bölgesi.....	62
2.2.7.14. Kocaeli Serbest Bölgesi.....	63
2.2.7.15. Mardin Serbest Bölgesi.....	64
2.2.7.16. Mersin Serbest Bölgesi.....	65
2.2.7.17. Rize Serbest Bölgesi.....	66
2.2.7.18. Samsun Serbest Bölgesi.....	66
2.2.7.19. Trabzon Serbest Bölgesi.....	67
2.2.7.20. İMKB Uluslararası Menkul Kıymetler Serbest Bölgesi.....	68
2.2.7.21. Tubitak Marmara Araştırma Merkezi.....	68
2.2.8. Türkiye ve AB Serbest Bölgelerinin Karşılaştırılması	69

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TÜRKİYE'DE SERBEST BÖLGELER İLE İLGİLİ MEVZUAT.....	71
3.1. SERBEST BÖLGELERDE VERGİ UYGULAMALARI.....	71
3.1.1. Gelir ve Kurumlar Vergisi.....	72
3.1.1.1. Serbest Bölgelerde İmalatta Bulunanlara Yönelik Gelir ve Kurumlar Vergisi İstisnası.....	74
3.1.1.2. Serbest Bölgelerde Kâr Dağıtımı.....	74
3.1.1.3. GVK 94 ve KVK 24. Maddeleri Kapsamında Yapılacak Ödemeler.....	75
3.1.1.4. Şube Statüsünde Faaliyette Bulunan Mükelleflerin Durumu.....	75
3.1.1.5. Ücretlere Yönelik İstisna.....	76

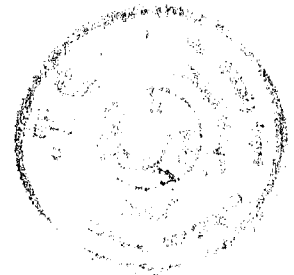

3.1.2. Katma Değer Vergisi.....	76
3.1.2.1. Türkiye ile Serbest Bölgeler Arasında Yapılan Taşımacılıkta KDV İstisnası.....	78
3.1.3. Dagma Vergisi ve Harçlar.....	80
3.1.4. Özel Tüketim Vergisi.....	82
3.1.5. Gümrük Vergisi.....	83
3.1.5.1. Serbest Bölgeleri Tesis ve Geliştirme Fonu.....	83
3.1.6. Diğer Vergiler.....	84
3.2. SERBEST BÖLGELERDE SOSYAL GÜVENLİK	
UYGULAMALARI.....	85
3.3. SERBEST BÖLGELERDE MUHASEBE DÜZENİ.....	86
3.3.1. Defter ve Kayıt Düzeni.....	86
3.3.2. Serbest Bölgelerde Kullanılacak Fatura.....	88
3.3.3. Kullanılacak Hesaplar.....	88
3.3.3.1. 100 KASA Hesabı.....	89
3.3.3.2. Alış, Satış ve Sonuçlarla İlgili Hesaplar.....	89
3.3.3.3. 646 KAMBIYO KARLARI VE 656 KAMBIYO ZARARLARI Hesapları.....	92
3.3.3.4. Efektif Deposu ve Efektif Vaziyeti Hesapları.....	92
3.3.3.5. Dönem Sonu Değerlemesi.....	93
3.3.3.6. Kayıt Örnekleri.....	94
3.3.3.6.1. Ticari Mal Satışı.....	94
3.3.3.6.2. Ticari Mal Alışı.....	94
3.3.3.6.3. Ticari Mal Girişi (Direkt satıcıdan ya da merkezin stokundan)	95
3.3.3.6.4. Müşterilere (Vadeli) Satışlar.....	96
3.3.3.6.5. Müşterilerden Tahsilat.....	96
3.3.3.6.6. Efektifin Bankaya Satılması.....	97
3.3.3.6.7. Yıl Sonunda Yapılan Değerlemede Ortaya Çıkan Kur Farkları.....	97
3.3.3.6.8. Dönem Sonu Kayıtları.....	98
3.3.3.6.9. Gelir Tablosunun Düzenlenmesi.....	99

3.4. SERBEST BÖLGELERDE BANKACILIK FAALİYETLERİ.....	100
3.4.1. Serbest Bölgelerde Faaliyet Gösteren Bankalar İle İlgili Hükümler.....	100
3.4.2. Serbest Bölgelerde Kıyı (Off – Shore) Bankacılığı.....	102
3.4.3. Bankaların Serbest Bölge Şubelerinden Elde Edilen Mevduat Faizi ve Repo Gelirlerinin Vergi Karşısındaki Durumu.....	103
3.5. TÜRKİYE'DEKİ SERBEST BÖLGELERDE FAALİYETTE BULUNABİLME KOŞULLARI.....	103
3.5.1. Faaliyette Bulunabilmek İçin Gerekli Prosedür.....	103
3.5.2. Faaliyet Ruhsatı Alabilme Koşulları.....	104
3.5.3. Serbest Bölge Adresli Şirket Kurulması.....	105
3.5.4. Bir Serbest Bölge İçin Alınan Faaliyet Ruhsatı'nın Diğer Serbest Bölgelerde Geçerliliği.....	105
3.5.5. Faaliyet Ruhsatının Devri.....	105
3.5.6. Serbest Bölgelerde İnşaatı Devam Eden Ya da Tamamlanmış Binaların Devri.....	106
3.5.7. Serbest Bölgelerde Açık Stok Sahalarının Kullanma Şekli ve Şartları ile Buralarda Depolanmasına İzin Verilen Mallar.....	106
3.5.8. Serbest Bölgelere Getirilmesi Yasak Olan Mallar.....	107
SONUÇ.....	108
YARARLANILAN KAYNAKLAR.....	113

EKLER

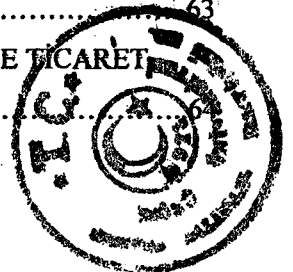
EK 1 – Serbest Bölgeler Kanunu.....	118
EK 2 – Serbest Bölgeler Uygulama Yönetmeliği.....	125
EK 3 – Serbest Bölge Faaliyet Ruhsatı Müracaat Formu.....	175
EK 4 – Serbest bölgelerde Kullanılan Belge Örnekleri.....	191

TABLÖLAR LİSTESİ

Sayfa

TABLO 1. SERBEST BÖLGELERİN TİCARET HACİMLERİ.....	46
TABLO 2. TİCARET HACMİNİN SEKTÖRLERE GÖRE DAĞILIMI.....	47
TABLO 3. SERBEST BÖLGE KULLANICILARININ FAALİYET KONULARINA GÖRE DAĞILIMI.....	47
TABLO 4. ADANA – YUMURTALIK SERBEST BÖLGESİ'NİN YILLAR İTİBARIYLA TİCARET HACİMLERİ.....	49
TABLO 5. ANTALYA SERBEST BÖLGESİ'NİN YILLAR İTİBARIYLA TİCARET HACİMLERİ.....	51
TABLO 6. AVRUPA SERBEST BÖLGESİ'NİN YILLAR İTİBARIYLA TİCARET HACİMLERİ.....	52
TABLO 7. BURSA SERBEST BÖLGESİ'NİN YILLAR İTİBARIYLA TİCARET HACİMLERİ.....	53
TABLO 8. DENİZLİ SERBEST BÖLGESİ'NİN YILLAR İTİBARIYLA TİCARET HACİMLERİ.....	54
TABLO 9. DOĞU ANADOLU SERBEST BÖLGESİ'NİN YILLAR İTİBARIYLA TİCARET HACİMLERİ.....	56
TABLO 10. EGE SERBEST BÖLGESİ'NİN YILLAR İTİBARIYLA TİCARET HACİMLERİ.....	57
TABLO 11. GAZİANTEP SERBEST BÖLGESİ'NİN YILLAR İTİBARIYLA TİCARET HACİMLERİ.....	57
TABLO 12. İSTANBUL DERİ VE ENDÜSTRİ SERBEST BÖLGESİ'NİN YILLAR İTİBARIYLA TİCARET HACİMLERİ.....	58
TABLO 13. İSTANBUL ATATÜRK HAVALİMANI SERBEST BÖLGESİ'NİN YILLAR İTİBARIYLA TİCARET HACİMLERİ.....	60
TABLO 14. İSTANBUL TRAKYA SERBEST BÖLGESİ'NİN YILLAR İTİBARIYLA TİCARET HACİMLERİ.....	61
TABLO 15. İZMİR MENEMEN DERİ SERBEST BÖLGESİ'NİN YILLAR İTİBARIYLA TİCARET HACİMLERİ.....	62
TABLO 16. KAYSERİ SERBEST BÖLGESİ'NİN YILLAR İTİBARIYLA TİCARET HACİMLERİ.....	63
TABLO 17. KOCAELİ SERBEST BÖLGESİ'NİN YILLAR İTİBARIYLA TİCARET HACİMLERİ.....	63

TABLO 18. MARDİN SERBEST BÖLGESİ'NİN YILLAR İTİBARI İLE TİCARET	
HACİMLERİ.....	64
TABLO 19. MERSİN SERBEST BÖLGESİ'NİN YILLAR İTİBARI İLE TİCARET	
HACİMLERİ.....	65
TABLO 20. RİZE SERBEST BÖLGESİ'NİN YILLAR İTİBARI İLE TİCARET	
HACİMLERİ.....	66
TABLO 21. SAMSUN SERBEST BÖLGESİ'NİN YILLAR İTİBARI İLE TİCARET	
HACİMLERİ.....	67
TABLO 22. TRABZON SERBEST BÖLGESİ'NİN YILLAR İTİBARI İLE TİCARET	
HACİMLERİ.....	67
TABLO 23. TÜBİTAK – MARMARA ARAŞTIRMA MERKEZİ'NİN YILLAR	
İTİBARI İLE TİCARET HACİMLERİ.....	68

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
BKK	: Bakanlar Kurulu Kararı
BK	: Bankalar Kanunu
DTM	: Dış Ticaret Müsteşarlığı
GVK	: Gelir Vergisi Kanunu
KDV	: Katma Değer Vergisi
KVK	: Kurumlar Vergisi Kanunu
ÖTV	: Özel Tüketim Vergisi
s.	: Sayfa
SBK	: Serbest Bölgeler Kanunu
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
TCMB	: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
VUK	: Vergi Usul Kanunu
Yy	: Yüzyıl

GİRİŞ

Serbest bölgeler; bir ülkenin dış ticaret rejimi için gerekli olan mevzuat ve kısıtlamaların kısmen yada tamamen uygulama dışı bırakıldığı, genellikle uluslararası bir liman yada havaalanı yakınında olan, milli sınırlar içinde bulunmakla birlikte gümrük sınırları dışında kabul edilen alanlardır. Bu bölgeler ülkeye döviz girdisi sağlanması, ihracatın arttırılması, milli gelirin arttırılması, geri kalmış yörelerin kalkındırılması ve istihdamın arttırılması gibi amaçlarla kurulurlar.

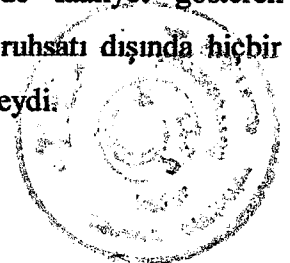
Modern haliyle ilk serbest bölge uygulamalarının Avrupa'nın önemli merkezlerinde görüldüğü söylenebilir. Bu uygulamalar önceleri serbest alan "yada serbest liman" gibi isimlerle dar bir alanda başlamış, sonraları ise ülkelerin ekonomilerini güçlendirmek amacıyla çeşitli model ve isimlerle serbest ticaret ve serbest üretim bölgeleri kurulmuştur.

Günümüzde ABD, İngiltere, Almanya, Çin, Macaristan, Hindistan gibi birçok ülke, serbest bölge kurmanın yararına inanmış ve gerekli altyapıları oluşturarak serbest bölge kurmayı teşvik etmişlerdir.

Ülkemizde ise ilk serbest bölge kurma çalışmaları Osmanlı İmparatorluğu dönemine kadar uzanmaktadır. Ancak o dönemin koşulları içerisinde bu çalışmalar hayata geçirilememiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında da Türkiye'de serbest bölge kurulmasına yönelik çalışmalar başlamış, bu kapsamda 1927 yılında 1132 sayılı Serbest Mıntıka Kanunu, 1946 yılından 4893 sayılı "Şark Halı ve Kilimleriyle Benzerleri ve Hayvan Postları için Kurulacak Serbest Yer Hakkında Kanun ve 1953 yılında da 6209 sayılı Serbest Bölge Kanunu hazırlanıp yürürlüğe girmiş ise de bu çalışmalardan da başarılı sonuçlar alınamamıştır.

Bununla birlikte ülkemizde serbest bölge kurulması ile ilgili somut ve kalıcı çalışmalar ihracata dayalı kalkınma modelinin benimsenmeye başladığı 1980'li yıllarda başlamış, 1985 yılında, 3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu kabul edilip yürürlüğe girmiştir. Bu kanuna dayanarak Mersin ve Antalya'da ilk serbest bölgeler açılmıştır.

3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu, bu bölgelerde faaliyet gösteren kullanıcılara Avrupa Birliği ülkelerindekinin aksine faaliyet ruhsatı dışında hiçbir şart aranmaksızın sınırsız ve süresiz vergi teşvikleri öngörmekteydi.

Zira AB'deki serbest bölgelerde faaliyet gösteren firmalar gelir ve kurumlar vergisi mükellefi iken Türkiye'deki serbest bölgelerde faaliyet gösteren firmaların bu yönde bir mükellefiyeti bulunmamaktaydı. Ülkemizdeki serbest bölgelerde uygulanan bu sınırsız vergisizlik serbest bölgelerin cazibesini arttıran en önemli etkenlerin başında sayılabilir. Ancak Türkiye'de bölge dışında faaliyet gösteren mükellefler açısından haksız rekabete yol açan, bu bölgelerde faaliyet gösteren mükelleflere sınırsız vergisizlik sağlayan 3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu'nun 6.maddesi 06.02.2004 tarihinde yürürlüğe giren 5084 sayılı Kanunla değiştirilmiştir.

Adı geçen kanunla vergi serbest bölgelerde uygulanmayacak mevzuat hükümleri arasından çıkarılmıştır. Bu da serbest bölgelerin artık cazibesini yitirmesine sebep olabilir. Bu tezin konusu da serbest bölgelerde uygulanan vergi avantajları ve muhasebe uygulamalarıdır. Bu kapsamda çalışmam 3 bölümden oluşmaktadır.

Araştırmanın birinci bölümünde serbest bölgelerin tanımı ve amaçları gerek genel olarak ve gerekse 3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu'na bağlı olarak yapılmış, serbest bölgelerin tarihçesi, çeşitleri, özellikleri, ülke ekonomisine faydaları ve sakıncaları gibi konular genel olarak anlatılmıştır.

İkinci bölümde Türkiye'de serbest bölgelerin tarihsel gelişimi, Osmanlı imparatorluğu döneminden günümüze kadar olan süreçte hazırlanan raporlar ve çıkarılan yasalarla birlikte incelenmiştir. Yine bu bölümde Türkiye'de faaliyet gösteren serbest bölgeler ayrı ayrı anlatılmıştır.

Üçüncü ve son bölümde de serbest bölgelerdeki vergi, muhasebe ve sosyal güvenlik uygulamaları ile bankacılık faaliyetleri yapılan son değişikliklerle birlikte ayrıntılı olarak incelenmiş, bu bölgelerde faaliyet gösterebilmek için gerekli koşullar, bu bölgelerde depolanmasına izin verilen mallar ile getirilmesi yasak olan mallar ve faaliyet ruhsatının devri gibi konulara da yer verilmiştir. Ayrıca araştırma sonunda ekler ve yararlanılan kaynaklar kısmı da yer almaktadır.

Sonuç olarak yapılan bu çalışmayla Türkiye'deki serbest bölgelerin Osmanlı imparatorluğu döneminden günümüze kadar geçen süreçte hangi aşamalardan geçip hangi noktaya geldiğinin ve tezin konusundan da anlaşılacağı gibi bu bölgelerde uygulanan vergi avantajları ve muhasebe uygulamalarının 5084 sayılı kanunla yapılan son değişikliklerde dikkate alınarak incelenmesi amaçlanmıştır.

Bununla birlikte vergi konusunda yapılan bu değişikliklerden sonra serbest bölgelerin eski cazibesini koruyup korumayacağı zaman içinde görülecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GENEL OLARAK SERBEST BÖLGELER

1.1. SERBEST BÖLGELERİN TANIMI

Serbest bölgeler genel olarak; bir ülkenin siyasi sınırları içinde olmakla birlikte, dış ticaret, vergi ve gümrük mevzuatının uygulanması bakımından gümrük bölgesi dışında sayıldığından, ülkede geçerli ticari, mali ve ekonomik alanlara ilişkin yasal düzenlemelerin ya hiç uygulanmadığı yada kısmen uygulandığı, yapılan sınai ve ticari faaliyetler için daha geniş teşvik ve muafiyetlerin tanındığı bölgelerdir.¹ Serbest bölgeler ülkenin diğer kısımlarından fiziki olarak ayrılmış olup, serbest bölgelerde ticari, endüstriyel ve hizmet faaliyetleri yapılabilir.

Türkiye ile Avrupa Birliği arasında 1996 yılında imzalanan gümrük birliği antlaşmasıyla yeniden düzenlenen gümrük mevzuatında serbest bölgeler; Türkiye gümrük bölgesinin parçaları olmakla birlikte serbest dolaşımda olmayan malların herhangi bir gümrük rejimine tabi tutulmamak ve serbest dolaşıma girmemek şartıyla konulduğu, gümrük vergileri ile ticaret politikası önlemlerinin ve kambiyo mevzuatının uygulanması bakımından Türkiye gümrük bölgesi dışında olduğu kabul edilen, serbest dolaşımdaki malların ise ihracat rejimi hükümlerine tabi tutularak konulduğu yerler olarak tanımlanmıştır.²

1.2. SERBEST BÖLGELERİN AMACI

Serbest bölgelerin kurulmasındaki temel amaç, ülke içindeki ekonomik faaliyetleri maksimum hale getirmektir. Bununla birlikte serbest bölgelerin kuruluş amaçları aşağıdaki gibi sıralanabilir:³

1. Yabancı sermaye yatırımlarını ve dış ticareti artırmak,

¹ D.T.M, Serbest Bölge Genel Müdürlüğü Yayınları, Serbest Bölgeler, s.1

² M. Vefa TOROSLU, Serbest Bölgeler, Beta Yayınları, İstanbul, 2000, s.1

³ Salih ÖZEL, Serbest Bölgeler ve Vergi İlişkisi, Sayı:82, Yaklaşım, Ekim 1999

2. Yerli üreticilerin dünya piyasalarındaki fiyattan düzenli girdi temin etmelerini sağlayarak uluslararası rekabete katkıda bulunmak,

3. İhracata dönük sanayilerin gelişmesini teşvik etmek suretiyle ihracatı artırmak,

4. Döviz girdisini artırmak,

5. Yeni iş imkanları yaratarak istihdam sorununun çözümüne yardımcı olmak.

Ülkemizdeki serbest bölgelerin kuruluş amaçları 3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu'nun 1.maddesinde aşağıdaki şekilde belirtilmiştir.⁴

1. İhracat için yatırım ve üretimi arttırmak,

2. Yabancı sermaye ve teknoloji girişini hızlandırmak,

3. Ekonominin girdi ihtiyacını ucuz ve düzenli şekilde temin etmek,

4. Dış finansman ve ticaret imkanlarından daha fazla yararlanmak.

1.3. SERBEST BÖLGELERİN TARİHÇESİ⁵

1.3.1. İlk Çağda Serbest Bölge Uygulamaları

Günümüzün serbest bölgeleri geçmişteki serbest şehirlerin zaman içinde değişime uğramasıyla meydana gelmiştir. Serbest şehirler; bir şehrin tümünü kapsayan siyasal yönden tamamen veya kısmen bağımsız, temel faaliyeti transit ticareti olan ve ikametinin serbest olduğu bir bölge şeklinde tanımlanabilir.

İlk serbest şehirlerin başlangıç tarihleri ve nitelikleri tam olarak bilinmemektedir. Ancak ilk çağda Akdeniz'in doğu ve güney kıyılarında ticari üstünlüğü ile bilinen Kartaca şehri ve daha küçük yerlerde değişik özellikler gösteren

⁴ Çiğdem ÇEKÇEOĞLU, **Serbest Bölgeler ve Serbest Bölgelerdeki Faaliyetlerin Vergi Mevzuatı Karşısındaki Durumu-1**, Yaklaşım, Sayı:116, Ağustos 2002, s.202

⁵ TOROSLU, a.g.e, s.2-6

uygulamalarla ilk serbest şehirlerin ortaya çıktığı görülmektedir. Kartaca şehri siyasal yönden kendine bağlı olan şehir, liman ve kolonilere yük götüren gemilerin kendi limanında aktarma yapmalarını zorunlu hale getirmiş ve bunun bir sonucu olarak önemli bir transit merkezi haline gelmiştir.

Yunanlılar ise serbest şehirlerin bugünkülerle karşılaştırılabilir bir gelişme düzeyine getirmişlerdir. Yunanistan'daki şehir devletleri, transit geçen mallar üzerinden gümrük vergisi almışlar ve bu vergiler daha çok belirli transit merkezleri tarafından toplanmıştır. Pire limanı bunların en hareketli olanıdır. Rodos da M.Ö. III.yy'da transit ticareti ile zenginleşmiş bir şehirdir. Uluslararası ticarete önemli bir konuma sahip olan Rodos ekonomik ve siyasal üstünlüğünü M.Ö III. ve II.yy'lar boyunca koruyabilmiştir. Bu dönemde kuvvetli bir donanmaya da sahip olan Rodos, İskenderiye'nin rakibi durumunda olduğundan; İskenderiye'nin gümrük vergilerini yükselttiği bir sırada, İskenderiye üzerinden yapılan ticareti çekebilmek amacıyla kendini serbest liman ilan etmiştir.

Roma'da M.Ö 27, M.S 476 dönemleri arasında ülkenin doğusunda ve batısında, geniş bir alanda deniz yoluyla yoğun ve düzenli bir ticaret gerçekleştirilmiştir. Bu deniz ticaretinin sürdürülmesinde transit limanları önemli bir rol oynamıştır. Doğu'da ise transit limanı uygulamaları, Antalya, İskenderiye ve diğer bazı limanlarda Nil Nehri, Kızıl Deniz ve Umman Körfezi boyunca gerçekleştirilmiştir.

Kısaca yapı ve nitelikleri konusunda kesin bir bilgiye sahip olunmayan ilk serbest şehirlerin o dönemde geçici depolama ve transit noktaların görevi gördükleri söylenebilir.

1.3.2. Orta Çağda Serbest Bölge Uygulamaları

Roma İmparatorluğu'nun parçalanmasını izleyen yüzyıllarda serbest şehir uygulamalarında gerilemeler görülmüştür.

Feodalitenin hüküm sürdüğü V. ve XI.yy'lar arasında kapalı ev ekonomisi uygulanarak ticaretin ihmal edilmesinden dolayı serbest şehir uygulamaları önemini

yitirmiştir. Feodal rejimin XI.yy'dan sonra çöküşü sonucu orta çağın şehir ekonomisi ortaya çıkmıştır.

Feodalitenin yıkılıp ulusal devletlerin kurulması ile birlikte siyasi sınırlar belirlenmiş ve ekonomilerin eski canlılığına kavuşması ve gelişmesi için gümrük duvarları oluşturulmuştur. Fakat belli bir ekonomik güce sahip liman şehirlerine kısmi bir bağımsızlık tanınmış ve “serbest bir alan” veya “gümrük dışı bölge” şeklinde eski geleneklerini sürdürmelerine izin verilmiştir. Bu şekilde alınan tedbirler ile uluslararası ticarete serbest şehirler tekrar önem kazanmaya başlamıştır.

1.3.3. Yeni Çağda Serbest Bölge Uygulamaları

XV. yüzyılda fikri alanda Rönesans ve Reform, maddi alanda ise deniz keşifleri ve teknik buluşlar ile meydana gelen değişikliklerin iktisadi düşünce üzerinde büyük etkileri olmuştur. Merkezi otoriteler güçlenmiş ve milli devletler kurulmuş; feodal düzen son bularak derebeylik ve şehir devletleri ortadan kalkmıştır.

XVI. yüzyılda ise Akdeniz’de bazı liman ayrıcalıklarının ortaya çıktığı bilinmektedir. Toskana’daki Livarno kasabası 1675’de serbest şehir olarak tüccarlara bazı ayrıcalıklar tanımıştır. Bu dönemde Akdeniz’in başlıca serbest şehirleri; İtalya’da Ancona, Civitavessia, Messina, Cenova, Fransa’da Marsilya, Avusturya-Macaristan İmparatorluğunda ise Trieste ve Fiume’dir. Bu dönemde Cenova’ya günümüzdeki serbest bölge uygulamasına yakın bir uygulama ile kanunen bazı özel ayrıcalıklar tanınmış ve bu bölgede sıvı olmayan yabancı kaynaklı malların depolanmasına da imkan sağlanmıştır.

Fransa 1762’de Dunkirk’i, 1784’de ise Bayonne ve Lorient’i serbest şehir haline getirmiştir. İngiltere ise 1705’de Cebelitarık’ı serbest şehre dönüştürmüş, 1841’de Hong Kong’u Çin’den almış ve özellikle 1898’de Çin ile 99 yıllık kira anlaşması yaparak adayı serbest liman olarak kullanmaya başlamıştır.

Osmanlı imparatorluğu döneminde de, Tuna nehrinin Karadeniz’e döküldüğü yerde bulunan Sulina şehri, 1870’de serbest liman haline getirilmiştir. Bugün

Romanya sınırları içinde bulunan Sulina limanı 1978'de Romanya hükümeti tarafından serbest bölge ilan edilmiştir.

1.3.4. Yakın Çağda Serbest Bölge Uygulamaları

Endüstri devriminin sonucu olarak 19.yy'ın ikinci yarısında, Batı'nın sanayileşen ülkelerindeki hızlı sermaye birikimi, büyük şirketleri bu sermayeden en fazla kârı sağlayacak yatırım alanlarını aramaya yöneltmiştir. Bu yatırım alanları, Avrupa endüstrisinin ihtiyacı olan hammaddeleri sağlayacak, doğal kaynakları ve ucuz işgücü ile dönemin sömürgeleri ve bağımsız azgelişmiş ülkelerinde bulunmuştur. 20.yy'ın başlarına kadar gelişmiş ülkelere az gelişmiş ülkelere transfer edilen sermaye önceleri doğal kaynakların işlenmesi ve altyapı işletmeciliği (elektrik, havagazı, ulaştırma vb.) gibi alanlarda kullanılmış ancak sonraları daha çok portföy yatırımları şeklinde kullanılmıştır.

Tahvil satışlarının yapıldığı Londra borsalarını ve satışlarını düzenleyen bankerler İngiliz sömürgelerinin yönetiminde devlet yöneticileri kadar söz sahibi olmuşlardır. İngiliz sermaye piyasası uluslararası sermaye hareketlerinin kaynağı ve kontrol edildiği bir merkez haline gelmiştir.

1920'li yıllarda gelişmiş ülkeler arasındaki sermaye hareketleri portföy tipi yatırımlardan dolaysız yatırımlara kaymaya başlamıştır. 1920 yılında toplam uluslararası sermaye hareketlerinin üçte biri dolaysız yatırımlar şeklinde gerçekleşmiştir.

1929 dünya ekonomik bunalımını izleyen yıllarda ülkeler ekonomik bunalımın etkilerin azaltmak için serbest bölge uygulamasından yararlanma yoluna gitmişlerdir.

1950'lerden sonra uluslararası sermaye hareketlerinin yapısında önemli bir değişme görülmüştür. Çok uluslu şirketler bu yıllarda üretim faktörlerini ve teknolojiyi uluslararası düzeyde dolaştırmaya başlamış ve kaynak tahsisini evrensel düzeye getirmişlerdir.

Gelişmiş ülkelerde sendikal baskıların neden olduğu ücret maliyeti yükselmeleri ve uluslararası ticari rekabet ortamının giderek şiddetlenmesi çok uluslu şirketlerin üretim süreçlerinin tamamını veya bir kısmını uygun seçenekler sağlayan gelişmekte olan ülkelere kaydırmalarına sebep olmuştur. Endüstrilerin bir takım uygun koşullar sağlayan gelişmekte olan ülkelere kaydırılması serbest üretim bölgeleri adı verilen yeni bir uygulama alanının ortaya çıkmasına neden olmuştur.

1.4. SERBEST BÖLGE ÇEŞİTLERİ

Değişik ülkelerdeki serbest bölge uygulamaları arasında "gümrük hattı dışında sayılma" ve "özel teşviklerin sağlanması" gibi ortak özellikler bulunmakla birlikte, ülkelerin ekonomi ve ticaret politikalarının yanı sıra, sosyal ve siyasal durumlarına göre de bazı farklılıklar bulunabilmektedir. Serbest bölge uygulamaları arasındaki bu farklılıklar sebebiyle serbest bölge ile ilgili terminolojide büyük bir çeşitlilik bulunmaktadır. Buna göre serbest bölge çeşitleri aşağıdaki gibi sıralanabilir.⁶

1.4.1. Serbest Ticaret Bölgeleri

Serbest Ticaret Bölgeleri; malların sadece depolanması, paketlenmesi, satışa hazır hale gelmesi için bazı işlemlere tabi tutulması ve nakliyesi gibi faaliyetlerin yapılmasına izin verilen serbest bölgelerdir. Serbest ticaret bölgelerinde her türlü sınai faaliyetlerin yapılmasına izin verilmektedir.

1.4.2. Serbest Üretim Bölgeleri

Serbest üretim bölgeleri; serbest ticaret bölgelerinde yapılan işlerin yanında sınai faaliyetlerinde yapıldığı serbest bölgelerdir. Bu bölgeler genellikle uluslararası sermayenin ucuz işgücü ve hammaddelerden yararlanmak için yatırım yaptıkları bölgelerdir. Serbest üretim bölgeleri yabancı yatırımcılara vergisiz makine ve hammadde ithali, sermaye ve kâr transferi garantisi, bitmiş ve yarı bitmiş malların ihracında gümrük vergisini tabi olmama, fabrika binası sağlanması gibi teşvikler sağlar.

⁶ DTM, Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğü, a.g.e, s.1

1.4.3. Serbest İhracat Bölgeleri

Serbest ihracat bölgeleri; ihracat amacıyla üretime tahsis edilmiş, ithal edilen hammadde ve diğer ara girdilerin nihai ürüne dönüştürüldüğü serbest bölgelerdir. Bu bölgeler bir ticaret bölgesi olmaktan çok, bir üretim bölgesidir. Bu bölgelerde yapılan üretim mutlaka ihracata yönelik olmalıdır. Bu bölgeler de yalnızca dünya pazarlarına yönelik üretim yapan firmalar faaliyet göstermektedir.

1.4.4. Serbest Bankacılık Bölgeleri

Bir ülkede bankacılık sektörü için düzenlenen yasa ve yönetmeliklerin kapsamı dışında kalan serbest bankacılık faaliyetlerinin yürütüldüğü bölgelerdir. Bu bölgelerdeki bankalara yatırılan mevduat üzerinden kanuni karşılık ayırma zorunluluğu, kredi faizleri ve kredi verme yöntemlerinde devletin koyduğu kurallara uyma zorunluluğu ya önemli ölçüde hafifletilmiş yada tamamen ortadan kaldırılmıştır. Bu bölgelerde yapılan bankacılık faaliyetinden doğan gelirler vergilendirilmemekte ve bankaların döviz hesapları üzerinde herhangi bir sınırlama bulunmamaktadır.

1.4.5. Antrepolar

Antrepo; yabancı kaynaklı malların geçici bir süre için gümrük vergisi ödenmeksizin konulduğu, gümrük idaresinin denetiminde olan kapalı yerlerdir. Yabancı ülkelerden getirilen eşyalar antrepolara konulur. Antrepoya giren mallar belirli bir süre bekletildikten sonra tekrar yabancı bir ülkeye gönderilebilir, diğer bir antrepoya aktarılabilir yada başka bir ülkeye ithal edilebilir. Malların ithali halinde vergiler malların antrepoya girişinde değil ülkeye ithalinde ödenir.

1.4.6. Serbest Şehirler

Serbest bölge bütünüyle bir şehri kapsıyorsa bunlar serbest şehir adını alır. Serbest şehirlere örnek olarak Hong Kong ve Singapur gösterilebilir.

1.4.7. Gümrüksüz Satış Mağazaları

Havaalanları ve gümrük kapılarında bulunan sigara, içki ve çeşitli kıymetli eşyaların satıldığı mağazalara gümrüksüz satış mağazaları denir.

1.4.8. Serbest Limanlar

Serbest limanlar; ülkenin belli bir limanının ithalat, ihracat, transit ticaret, taşımacılık ve reexport işlemleri açısından serbest hale getirilmesiyle kurulan serbest bölgelerdir.

1.4.9. İkiz Fabrikalar

İkiz fabrikalar serbest üretim bölgelerinin değişik bir şeklidir. Bu bölgeler komşu ülkelerin mukayeseli üstünlüklerinden yararlanmak amacıyla kurulur. Bu bölgelerden daha çok ikili ticaretin artması şeklinde yarar sağlanır. Bu tür serbest bölgelere ABD-Meksika sınırı örnek gösterilebilir. Buralardaki ikiz fabrikalarda sermaye yoğun kısımları ABD’de yapılmış malların parçaları gümrüksüz olarak ithal edilmekte, Meksika’da ucuz işçilikten yararlanarak monte edilip, tekrar geri satılmaktadır.

1.4.10. Yatırım Bölgeleri

Ülkelerin nispeten geri kalmış bölgelerini kalkındırmak için, kendi yatırımcılarına birtakım özel teşvikler sağlayarak kurdukları bölgelerdir.⁷

⁷ Rıza Mehmet KORKMAZ, *Serbest Bölgelerde Gümrük Denetimi*, Yaklaşım, Sayı:98, Şubat 2001, s.59-60; Selda AYDIN, *Serbest Bölgelerin Vergisel Boyutu*, Yaklaşım, Sayı:90, Haziran 2000, s.165; TOROSLU, a.g.e, s.7-9; Ömer KÖROĞLU, *Serbest Bölge Türleri ve Ortak Özellikleri*, Yaklaşım, Sayı:74, Şubat 1999, s.44-47

1.5. SERBEST BÖLGELERİN ÖZELLİKLERİ

Serbest bölgeler genel olarak kanunda belirtilen faaliyetleri gerçekleştirmek amacıyla kurulduğu gibi sahip olduğu özelliklerde aşağıdaki gibidir:

1. Serbest bölgeler genellikle ülkenin dış ticaret hacmini geliştirmek, döviz gelirlerini artırmak, ithalat ve ihracat işlemlerini kolaylaştırmak, ülkedeki sanayi faaliyetlerini canlandırmak ve teknoloji transferini hızlandırmak amacıyla kurulurlar.

2. Serbest bölgeler, sınırları kesin olarak belirlenmiş bölgelerdir. Bazen bir limanın tamamı yada bir kentin tamamı da serbest bölge olarak ilan edilebilmektedir.

3. Serbest bölgeler prensip olarak ikametın yasak olduğu bölgelerdir. Sadece serbest bölgelerde çalışanların temel ihtiyaçlarını karşılayan görevliler ile güvenlik görevlilerinin ikametine izin verilir. Bunun dışında serbest bölgelerde sürekli ikamete izin verilmez.

4. Serbest bölgeler ülke sınırları içinde olmakla birlikte, ülkede geçerli olan dış ticaret ve gümrük mevzuatının dışında tutulmaktadır. Bu nedenle firmalar üretimleri için gereksinim duydukları makine, teçhizat, hammadde gibi üretim girdilerini gümrük vergisi ödmeden serbest bölgeye ithal edebilirler.

5. Ev sahibi ülkeden serbest bölgeye gönderilen mallar ihraç edilmiş sayılır. Serbest bölgeden ülke içine alınan mallar ise ithal edilmiş sayılır. Serbest bölgeden diğer ülkelere gönderilen mallar için herhangi bir gümrük işlemi söz konusu değildir.

6. Serbest bölgelerde yabancı firmalar genellikle belirli bir süre için her türlü vergiden muaf tutulurlar. Serbest bölgelerde kambiyo kısıtlamalarının olmamasından dolayı, firmalar serbestçe uluslararası ödemelerini ve kâr transferlerini yapabilirler.

7. Serbest bölgelerde işlemler yabancı para birimi ile yapılmaktadır.

8. Serbest bölgeler hükümet tarafından işletilebileceği gibi, resmi kurumlar veya gerçek ve tüzel kişiler tarafından da işletilebilirler.

9. Serbest bölgelerde depolama, ambalajlama, ürün işleme, yükleme-boşaltma, imha etme, montaj, bankacılık ve sigortacılık gibi faaliyetlere izin verilmektedir.

10. Serbest bölgeler genellikle geniş hinterlandı olan, uluslararası transit yollar üzerinde bulunan gelişmiş kara, deniz, demir ve hava ulaşım olanaklarına sahip olan bölgelerde kurulurlar.⁸

1.6. SERBEST BÖLGELERİN YARARLARI

Serbest bölgeler, bulundukları ülkenin pazar payını artırmak, daha istikrarlı ihracat yapabilmek amacıyla kurulurlar. Bu bölgelerin kurulmasıyla amaçlanan; piyasaya müdahaleler olmadan, işgücü ve arazi gibi üretim faktörlerinin ucuzluğundan yararlanılarak dünya maliyetlerinin de altında üretim yaparak dış pazarlara girebilmektir.

Serbest bölgelerin faaliyetlerinden çeşitli yararların elde edilmesi mümkündür. Çok amaçlı olarak kurulmuş, yeterli büyüklükte bir serbest üretim bölgesi, başarılı olmanın koşullarına sahipse ülke ekonomisine küçümsenmeyecek katkılar sağlar. Buna göre serbest bölgelerin hem ithalat hem de ihracat açısından sağladığı yararlar aşağıdaki gibidir.

1.6.1. Serbest Bölgelerin İthalat Açısından Sağladığı Yararlar

Serbest bölgelerin ithalat açısından sağladığı yararlar şunlardır:⁹

1. Serbest bölgeler ithalatın doğrudan ve zamanında yapılmasını sağlarlar. Yurt içinde üretim için ihtiyaç duyulan hammadde ve ara malları yada tüketim malları daha önceden serbest bölgeye getirilir. Bu nedenle yerli yatırımcılar asla zaman kaybı olmadan ihtiyaç duydukları hammaddeleri kolayca temin edebilirler.

2. Serbest bölge dışındaki endüstrilerin yurtdışından ithal edecekleri malların serbest bölgede istenildiği anda temin etme imkanı bulunduğundan, yerli yatırımcılar

⁸ Ömer KÖROĞLU, *Serbest Bölge, Yaklaşım*, Sayı:73, Ocak 1999, s.68; Yafes PEHLİVAN, *Serbest Bölgelerin Tanımı, Kurulma Amaçları ve Buradan Elde Edilen Kazançların Vergilendirilmesi*, Vergici ve Muhasebeciyle Diyalog, Sayı:182, Haziran 2003, s.160

⁹ TOROSLU, a.g.e, s.10; KORKMAZ, a.g.e, s.61-62

fazla stok bulundurmanın maliyetinden kurtulur ve sermayelerini daha verimli kullanabilirler.

3. İthalatçı firmalar ithalat yapmadan önce ithal edilecek malları depolarda görme imkânına sahip olurlar. Böylece işlerine yaramayacak bozuk ve defolu malları ithal etme olasılığı ortadan kalkmış olur.

4. Hem serbest bölgede hem de serbest bölge dışında faaliyet gösteren firmalar ihtiyaç duydukları ithal girdileri önce serbest bölgeye getirerek depolarlar ve ihtiyaç duydukça küçük partiler halinde ithal ederler. Serbest bölgelerden, serbest bölge gerisine mal girişinin ithalat sayılması nedeniyle firmalar ithalat vergisi öderler. Ancak bu durumda ithalat küçük partiler halinde yapılacağından ödenecek gümrük vergisinin tutarı da az olacaktır. Böylece ithalat sırasında ödenecek vergiler toptan ödeme yerine partiler halinde ödenmiş olur. Bu da ithalatçı firmaların finansman açısından sıkıntıya girmelerini sağlar.

5. Eskiyen, modası geçen, işe yaramaz hale gelen mallar serbest bölgeden yurda sokulmadan imha edilir. Böylece firmalar gereksiz gümrük vergisi ödememiş olurlar.

1.6.2. Serbest Bölgelerin İhracat Açısından Sağladığı Yararlar

Serbest bölgelerin ihracat açısından sağladığı yararlar şunlardır:

1. Serbest bölgelerde üretilerek, dünya pazarlarına ihraç edilen mallar fiyat bakımından yurt içinde üretilen mallara oranla daha büyük bir rekabet üstünlüğüne sahiptir. Bunun nedeni denizaşırı ülkelerden temin edilen hammadde, yedek parça, ambalaj malzemesi ve diğer üretim girdilerinin bölgelere getirilmesinin ithalat sayılmamasıdır. İthalat sayılmayan bu mallar üzerinden de gümrük vergisi ödenmemesi bu firmalara önemli ölçüde maliyet düşüşü sağlamaktadır.

2. Ülke içinden serbest bölgeye satılan her türlü mal ve hizmet ihracat sayılır. Serbest bölgede faaliyet gösteren yerli ve yabancı firmaların ihtiyaç duydukları mal ve hizmetleri o ülkeden temin etmeleri durumunda ülkenin ihracatı artmış olur.

3. Serbest bölgelerde faaliyet gösteren firmalar, ülkelerinden dünya pazarlarına satmayı planladıkları malları önce serbest bölgelere ihraç ederek buralarda depolarlar. Daha sonra uluslararası pazarlarda uygun satış imkanlarını araştırırlar. Satış anlaşması gerçekleştirildiğinde hiçbir işleme gerek kalmadan malları sevk ederler.

1.6.3. Serbest Bölgelerin Sağladığı Diğer Yararlar

Serbest bölgelerin sağladığı diğer yararlar da aşağıdaki gibidir:

1. Bir ülkenin yabancı sermaye çekebilmesi, çok uluslu şirketlere özel imkanlar tanınmasına bağlıdır. Serbest bölgeler yabancı sermayeyi çekmede oldukça önemli araçlardır.

Eğer bir ülke yabancı sermayeyi ülkesine çekmek istiyorsa, yabancı sermayeye tanınacak özel yatırım koşulları tatminkâr olmalıdır.

Bu özel imkanları aşağıdaki gibi özetleyebiliriz:

- a) Sosyal ve politik istikrar,
- b) Kâr transfer hakkı,
- c) Ev sahibi ülkelerin kotalarını kullanabilme,
- d) Ev sahibi ülkede vergi muafiyetlerinden yararlanabilme,
- e) Ev sahibi ülkeye ve kendi ülkelerine ihracat yapabilme,
- f) Hazır alt ve üst yapı,
- g) Bürokrasi ve kırtasiyeciliğin asgariye inmiş olması,
- h) Yatırım ve ihracat teşvikleri,
- i) Kur dalgalanmalarından doğacak risklere karşı koruma önlemlerinin alınması.

Yukarıda belirtilen şartlar yerine getirildiğinde yabancı sermaye ve ileri teknoloji girişi hızlanacak; bu gelişmeler ise zaman içinde o ülkenin gelişmesine olumlu etkiler yapacaktır.

2. Serbest bölgelerde yapılacak yerli ve yabancı yatırımlar sonucunda ülkedeki istihdam hacminde artış olacaktır.

3. Bir ülkede serbest bölgelerin varlığı transit taşımacılığının da artmasına sebep olabilir. Önemli ulaştırma merkezlerine yakın olan bir serbest bölge, sağlayacağı liman ve hizmetleri, ambar ve depolama hizmetleri sayesinde, daha önce bu ülkeden geçmeyen bir taşımanın bu ülkeden geçmesine neden olarak bu ülkeyi bir uluslararası ticaret merkezi haline getirir. Bu da hem iç para ve hem de dış para cinsinden taşımacılık gelirlerinin artmasına neden olur.

4. Az gelişmiş ülkeler genellikle döviz gelirleri döviz giderlerinden az olan ülkelerdir. Halbuki kalkınma çabası içinde olan ülkeler büyük ölçüde dövize ihtiyaç duyarlar. İhracatın arttırılması ve diğer birtakım yollarla, ülkenin döviz kazancında artışlar sağlayarak ödemeler dengesi açığını bir ölçüde kapatmak amaçlanmaktadır.

Serbest bölge içinde satışı söz konusu olan mal, hizmet ve işgücü gelirleri şeklinde ortaya çıkan kazançlar doğrudan döviz kazançlarıdır. Serbest bölge içinde başlıca yabancı paralar cinsinden alışveriş yapılacağından bu tür kazançlar ülkenin döviz rezervleri açısından olumlu etki yaratmaktadır.

5. Serbest bölgelerde faaliyet gösteren firmalar işgücü, su, elektrik gibi temel girdileri bulundukları ülkeden temin edeceklerinden, bulundukları ülkenin iç ekonomisine hareketlilik kazandırmış olacaklardır.¹⁰

1.7. SERBEST BÖLGELERİN SAKINCALARI

Kuruluş yeri iyi seçilmiş, iyi bir fizibilite çalışması yapılmış, altyapı donanımı elverişli ve idari sorunları olmayan bir serbest bölgenin yararlarının zararlarına oranla daha fazla olduğu söylenebilir. Ancak bütün bu yararlar rağmen, ülkeler bazı dezavantajlara da katlanmak zorundadırlar. Zararların büyüklüğü, şekil ve taşıdığı önem serbest bölgenin ülke ekonomisindeki ağırlığıyla, büyüklüğüyle ve hangi tür faaliyetlerin yoğunlaşmış bir serbest bölge olmasıyla yakından ilgilidir.

¹⁰ Ömer KÖROĞLU, *Serbest Bölgelerin Ülke Ekonomilerine Etkileri*, Yaklaşım, Sayı:75, Mart 1999, s. 67-69

Söz konusu olabilecek sakıncalar, kurulan serbest bölgenin hangi tür faaliyetleri içeren bir bölge olduğuna bağlı olarak farklı yoğunlukta ve nitelikte ortaya çıkabilmektedir.

Buna göre serbest bölgelerin sakıncaları ise şunlardır:¹¹

1. Uluslararası standartlara uygun bir serbest bölge kurmak için yapılması gereken altyapı harcamaları çok büyük rakamlara ulaşmaktadır. Serbest bölgeler çok gelişmiş kara, deniz ve hava yollarının kesiştiği bir merkezde kurulmalıdır. Bölgelerde bütün ihtiyaçları karşılayabilecek depo ve antrepoları, yükleme, boşaltma tesis ve araçları, iskele ve konteynır terminalleri, dünyanın bütün ticaret merkezleri ile anında ilişki kurabilecek haberleşme ağı ve her türlü sağlık, güvenlik ve turizm hizmetleri sağlanmalıdır. Bütün bu tesislere yapılacak yatırımlar büyük rakamlara ulaşmakta ve bu tesislerde kendilerini çok uzun bir sürede amorti etmektedirler. Bu nedenle serbest bölgeler kurulurken çok ciddi bir hasılat-maliyet analizi yapılmalıdır.

2. Özellikle ihracata yönelik serbest bölgelerde montaj düzeyinde üretim yapan firmalar üretimde kullandıkları girdilerin önemli bir kısmını üçüncü ülkelerden temin etmektedirler. Bu durum serbest bölgelerde üretim arttıkça ithalat hacminin de artmasına neden olmaktadır.

3. Serbest bölgelerde faaliyet gösteren yabancı firmalar dış pazarlarda yerli firmalara rakip haline gelebilirler.

4. Serbest bölgelerde üretilen malların o ülkenin iç pazarlarına satılması ülke ekonomisinde olumsuzluklara neden olur. Daha düzgün altyapı hizmetlerinden yararlanma olanağı olan serbest bölge firmaları iç pazarda çalışan firmalara göre maliyet avantajı elde edebilirler. Serbest bölgeden yurt içine ithal edilen mallara konulan gümrük vergisi bu maliyet farkını telafi etmiyorsa yurtiçi sanayi rekabet bakımından zayıf düşebilir.

¹¹ Ömer KÖROĞLU, *Serbest Bölgelerin Ülke Ekonomisi Üzerindeki Olumsuz Etkileri, Yaklaşım*, Sayı:76, Nisan, 1999, s.47-49

5. Serbest bölgeler, genellikle bir miktar çevre kirliliğine sebep olabilir. Örneğin; deniz suyu kirliliği liman trafiğindeki artışa paralel olarak artabilir. Bölge kurulup faaliyete geçtikten sonra, bu sorunlar kendini hissettirmeye başlarlar.

6. Serbest bölgelerin en önemli sakıncalarından biri de, kaçakçılık ve benzeri zararlı faaliyetlere zemin oluşturmalarıdır. Gerekli önlemler alınmadığı takdirde bu bölgelerde mal, döviz ve uyuşturucu kaçakçılığı yapılabilmektedir. Bu gibi faaliyetleri önlemek için serbest bölgelerin etrafı tel örgüler ile çevrilerek etkin bir sınır kontrolü ve gümrük sistemi uygulanmaktadır.

7. Serbest bölgelerde genellikle grev hakkı ve sendikal faaliyetlere izin verilmediğinden işçi ücretleri, yurt içindeki işçi ücretlerinden daha düşük tutulmaktadır.

8. Serbest bölgelerde faaliyet gösteren yabancı firmalar gümrük ve vergi muafiyetleri ile ucuz işgücünden yararlanarak üretim maliyetlerini düşürmekte ve böylece dış pazarlarda üstünlük sağlamaktadırlar. Bu durum yurtiçinde ihracata yönelik olarak faaliyet gösteren firmaların rekabet üstünlüklerini kaybetmelerine neden olmaktadır. Bunun sonucunda yerli firmalar pazar paylarında önemli kayıplara uğramaktadırlar.

1.8. SERBEST BÖLGELERİN KURULUŞUNDA DİKKAT EDİLECEK FAKTÖRLER

Serbest bölgelerin kuruluşunda dikkat edilecek faktörler şu şekilde sıralanabilir:

1. Serbest bölgeler ulusal ve uluslararası ticaretin yoğunlaştığı bölgelerde kurulmalıdır.
2. Serbest bölgeler ulusal ve uluslararası kara, deniz, hava ve demir yolları üzerinde kurulmalıdır.
3. Serbest bölgelerin kurulacağı yerlerde gelişmiş altyapı tesisleri (yol, su, elektrik, haberleşme v.b) bulunmalıdır.

4. Serbest bölgelerin kurulacağı yerlerde bankacılık ve sigortacılık gibi faaliyetler yeterince gelişmiş olmalıdır.

5. Serbest bölgelerin kurulacağı limanların geniş bir hinterlandı olmalıdır. İç bölgelerdeki sanayi ve ticaret bölgelerini besleme ve bu bölgelerden beslenme imkanlarına sahip bulunmalıdır.

1.9. DÜNYADA SERBEST BÖLGELER

Dünyada ilk serbest bölgeler büyük tüketim merkezlerine yakın ticaret yolları üzerinde kurulan ticaret kolonilerinin “serbest alan” veya “gümrük dışı bölge” haline getirilmesiyle ortaya çıkmıştır. Sonraları ise ülkelerin ekonomilerini güçlendirmek amacıyla çeşitli model ve isimlerle serbest ticaret ve serbest üretim bölgeleri kurulmaya başlanmıştır.

İthal edilen malların gümrük vergisinden muaf olduğu dünyanın ilk serbest limanı 1547 yılında italya’da kurulmuştur. Bu limandaki faaliyetler ticaret ve malların depolanması şeklinde yürütülmüştür. Bu model daha sonra başka ülkelere de benimsenmiş ve çok sayıda serbest liman ve serbest ticaret bölgesi kurulmuştur.

1959 yılında İrlanda’ da kurulan Shannon Serbest bölgesi ise serbest bölgelerin tarihsel gelişiminde önemli bir yer tutmuştur. Adı geçen bölgeler serbest liman veya serbest ticaret bölgesinin dış ticaret fonksiyonu ilk defa endüstriyi de kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Bu uygulama ile işleme ve imalat endüstrileri gelişmiş ve ihracat ürünleri işleme bölgesi modeli yaratılmıştır. 1960’lı yılların sonuna doğru birçok gelişmekte olan ülke aynı modeli benimsemiştir. 1966 yılında Tayvan bu modeli daha da geliştirerek ihracat ürünleri işleme bölgesi (export processing zone) adını taşıyan ve tamamıyla ihracata dönük üretimi amaçlayan ilk bölge olan Kaohsiung ihracat ürünleri işleme bölgesi’ni kurmuştur.

Bir diğer gelişme de, özellikle yabancı sermayeyi çekmek üzere 1978 yılında Çin’de kurulan “özel ekonomik bölge” lerle ortaya çıkmıştır. Bu gelişme serbest bölgenin küçük bir endüstriyel alan yerine daha büyük bir alanda uygulanmasıdır. Bu bölgeler başlangıcından beri büyük alanlar olarak planlanmış olup, Hainan

Adası'ndaki gibi bazı bölgeler eyaletin tamamını kapsamaktadır. Bazı küçük ülkeler serbest bölgelerin sınırlarını ülkenin tamamını kapsayacak şekilde genişletmiştir. Bu eğilim Singapur, Sri Lanka ve Mauritius' da en iyi şekilde görülmektedir.

Gelişmekte olan ülkelerin endüstriyel kalkınmasında ve ihracatlarının artırılmasında serbest bölgelerin önemli katkısının olduğu fikrini 1960 ve 1967 yıllarında Birleşmiş Milletlerce benimsemesinden sonra dünyada serbest bölge sayısı hızla artmaya başlamıştır. Bugün; ABD, Meksika, Brezilya, Arjantin, Almanya, İngiltere, İspanya, Bulgaristan, Macaristan, Romanya, Hindistan, Çin, Güney Kore, Endonezya, Mısır, İran, Ürdün gibi 100'den fazla ülkede 850'den fazla serbest bölge faaliyet göstermektedir. Serbest bölgeler son yıllarda Afrika ülkelerinde de kurulmasına rağmen, en çok Asya ve Güney Amerika ülkelerinde görülmektedir.

Bazı ülkelerin bir gümrük rejimi olarak, bazı ülkelerin ise bir ekonomi ve dış ticaret politikası uygulaması olarak kullandıkları serbest bölgeler yalnızca gelişmekte olan ülkelerin kullandığı bir uygulama değildir. Ancak, gelişmekte olan ülkelerdeki serbest bölgeler genelde üretim ağırlıklı "ihraç ürünleri işleme bölgeleri" iken, gelişmiş ülkelerdeki serbest bölgeler ise ticaret ağırlıklı "serbest ticaret bölgesi" şeklinde kurulmuştur. Ülkemizdeki serbest bölgeler ise hem üretim hem de ticarete yönelik olup, karma özellik göstermektedir.

Serbest bölgeler hakkında yapılan çeşitli çalışmalar, serbest bölgeler ile ülkede uygulanan siyasi rejim ve ekonomi politikaları arasında bir bağlantı olmadığını göstermektedir. Bu bölgeler; hem ABD ve Almanya gibi liberal ekonomi politikalarını benimsemiş gelişmiş batı ülkelerinde hem de Çin ve Kore gibi kapalı ekonomi politikalarını benimsemiş ülkelerde görülmekte, ayrıca, hem Meksika ve Brezilya gibi büyük nüfuslu ve göreceli olarak kişi başına geliri yüksek olan ülkelerde, hem de küçük nüfuslu ve göreceli olarak kişi başına milli geliri düşük olan yerlerde (Haiti, Barbados, Ürdün) kurulabilmektedir.¹²

¹² DTM, Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğü, a.g.e, s.3-4

1.10. AVRUPA BİRLİĞİNDE SERBEST BÖLGELER

Avrupa Birliği Gümrük Kanunu çerçevesinde depolama şekilleri serbest bölgeler, geçici depolar ve serbest antrepolar olarak üç'e ayrılır. Avrupa Birliğinde "serbest" kelimesi tayin edilmiş bölgelerde mallar, şu hususlardan arınmış olması gerçeğine dayanır. Bunlar;

1. Gümrük vergisi,
2. İthalatta diğer tedbirler,
3. Diğer vergiler,
4. Bürokratik kaideler.

Serbest bölgeler ve serbest antrepolar coğrafi olarak topluluk gümrük birliği gümrük bölgesi içerisinde yer almakla birlikte; ithalat vergilerinin ve ticaret politikası önlemlerinin uygulanmaması bakımından topluluk gümrük bölgesi dışında sayılan yerlerdir. Avrupa Birliğinde her üye devlet serbest bölge ve serbest antrepo kurulmasına izin verebilir. Serbest bölgeler etrafı çevrili alanlı olup, genellikle limanlarda bulunurken, serbest antrepolar bina şeklinde ve ülke içinde yer alırlar.

Avrupa Birliğinde üye ülkeler serbest bölge ile antrepoların kapladığı alanları belirleyerek giriş ve çıkış yerlerini gümrük idarelerinin denetimine verirler. Buralara giren ve çıkan eşya, nakil araçları ve kişiler de gümrük denetimine tabidir.

Serbest bölge ve serbest antrepolarda süre sınırsızdır. Buralarda faaliyette bulunmak için önceden izin alınması gerekir. Serbest Antrepo ile Gümrük Antreposu arasında bazı farklar vardır. Gümrük antreposu bir rejimken, serbest antrepo rejim değildir. Üye ülkelerce onaylanmış bir işlemdir. Gümrük antreposu gümrük bölgesinde olduğu halde, serbest antrepo gümrük sayılmamaktadır. Gümrük antreposunda teminat istenirken serbest antrepoda genellikle teminat istenmez.

Önceden izin almak suretiyle ve gümrük idarelerinin bilgisiyle serbest bölge ve serbest antrepolarda, her türlü sınai veya ticari faaliyet ile hizmet faaliyetlerine izin verilir.

Bir serbest bölge veya serbest antrepoda bulunan topluluk dışı mallar;

1. Serbest dolaşıma sunulabilir,
2. Manipölasyona tabi tutulabilir,
3. Hükümete terk edilebilir,
4. İmha edilebilir.

Serbest bölge yada serbest antrepolarda faaliyette bulunan kişiler gümrük yetkililerince kabul edilen bir kayıt ve kontrol sistemine uygun hareket etmelidirler. Bölgedeki mallar topluluk gümrük alanı dışına ihraç edilebilir veya topluluk alanlarının diğer kesimlerine sokulabilir.¹³

¹³ Atilla BAĞRIAÇIK, *Türkiye’de Belgelerle Uygulamalı Serbest Bölgeler ve Avantajları*, Bilim Teknik Yayınevi, Mayıs, 1999, s.7-8

İKİNCİ BÖLÜM

2. TÜRKİYEDE SERBEST BÖLGELER

2.1. TÜRKİYEDE SERBEST BÖLGELERİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Türkiye’de serbest bölge kurulması ile ilgili somut ve kalıcı sonuçlar veren çalışmalar 1980’li yıllarda başlamış, ancak bundan önceki çalışmaların geçmişi de Osmanlı İmparatorluğu dönemine kadar uzanmaktadır. Buna göre Osmanlı İmparatorluğu döneminden başlayıp günümüze kadar gelen serbest bölgeler dönemler itibariyle aşağıdaki gibidir:

2.1.1. Osmanlı İmparatorluğu Dönemi

Türkiye’de serbest bölge kurulması ile ilgili çalışmaların Osmanlı İmparatorluğu dönemine kadar uzadığı bilinmektedir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde gümrük vergi sisteminde aksaklıklar ve 1850 yılından sonra yapılan değişikliklere rağmen önlenememiştir. Bu aksaklıklar ve uygulamada çıkan sorunlar daha sonraları Osmanlıya pahalıya mal olmuştur.

Serbest liman ve bölge kurulmasının getireceği yararlar, özellikle Beyoğlu tüccarı tarafından sık sık vurgulanmış ve bu fikir sonraları yaygınlık kazanmıştır. Ancak bu öneriler gümrük gelirinin bir bölümünün kendisine bırakıldığı Düyun-u Umumiye tarafından gelir kaybına neden olacağı endişesiyle olumlu karşılanmamıştır. Bununla birlikte Osmanlı yöneticileri de muhtemel yabancı bir şirket aracılığıyla gerçekleştirilecek böyle bir girişimi, kapitülasyonu genişletebileceği nedeniyle olumlu karşılamamışlardır.¹⁴

Serbest bölge kurulması yönünde bir diğer girişim 1908 Devrimin’den sonra İttihat ve Terakki Dönemi’nde başlatılmış; Çekmece Gölü veya Yedikule sahilinde serbest bölge kurulması için bir komisyon oluşturulmuş ancak kurulacak bir serbest bölgenin yüksek miktarlarda bir paraya mal olacağı ve bu iş için alınacak borcun faizini bile karşılayamayacağının görülmesi üzerine bu çalışmalar sonuç vermemiştir.

¹⁴ BAĞRIAÇIK, a.g.e, s.11

2.2.2. Cumhuriyet Dönemi

2.2.2.1. 1920 – 1929 Dönemi

Kurtuluş Savaşı sonrası, Cumhuriyetin ilk yıllarında, serbest liman konusu, Türk Hükümetinin talimatıyla İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası tarafından oluşturulmuş olan İstanbul İktisat Komisyonu'nun 1926 yılında hazırladığı raporla yeniden gündeme gelmiştir.¹⁵ İstanbul İktisat Komisyonu'nun hazırladığı bu raporun tam metni aşağıdaki gibidir:

SERBEST BÖLGE İNCELEMELERİ

İSTANBUL'DA Serbest Bölge Kuruluşu ile ilgili Rapor

11 Aralık 1926 tarihinde yazılmıştır.

İstanbul kenti aslında önemli ticaret yollarının bir geçit noktasıdır. Yüzyıllardan beri bu görevi yapmıştır. Gerçekten de İstanbul, Port Sait, Marsilya, Aden, Malta, Mavr gibi evrenin belli başlı ticaret yolları üzerinde değilse de, Rusya gibi henüz sanayi el değmemiş ve çok büyük bir yüzey üzerinde yerleşmiş, sömürge mal ve eşyalarına sürekli gereksinmesi olan bir ülkenin ithalat ve ihracatının büyük bir bölümüne sahiptir. İstanbul'un, Romanya, Bulgaristan kıyılarına geçiş alanı sağlayan Karadeniz havzası ile en önemli ticaret mallarının ve sömürge eşyasının Cebelitarık Boğazı aracılığı ile Batı'dan ve Süveyş Kanalı yolu ile de Güney ve Güney Batı'dan büyük bir kolaylıkla dökülüp geldiği Akdeniz'in birleştiği yerde bulunduğundan merkezi ve dağıtım durumu ile, çok geniş ve doğal limanı ile kendine özgü bir önemi vardır.

İstanbul'un bugünkü iç hinterlandı Rumeli yakasında dar olmakla birlikte gerek genel iç ticaretimiz gerekse Anadolu'muzun çok zengin bir geleceğe doğru yol alan ihracat için özellikle endüstriyel bir serbest bölgenin önemli bir rol oynayabileceğinin hatırdan çıkarılmaması gereklidir.

¹⁵ Sedat GÜNER, *Serbest Bölgeler*, Anadolu Matbaacılık, İzmir, 1995, s.151

Bu hinterland sorunda önemle göz önünde bulundurulacak bir nokta vardır. Serbest bölgenin yerleşmiş bulunduğu devlet sınırı içindeki birbiriyle komşu ve birbirine bitişik topraklar değildir. Serbest bölgenin gerek hinterlandı olan iktisadi hinterlandın pek de siyasi sınırlara uymadığını açık örneklerle görürüz. Bazen gümrük birlikleri, bazen de şiddetli ekonomik gereksinmeler, iklim ve coğrafya gerekleri nedeniyle, yine malların özelliği, ticaretin iyi bir biçimde yürütülmesinde yetenek ve buna eşlik eden sermaye ve örgüt çoğu zaman siyasal sınırları aşarak bir liman hinterlandını çok uzak alanlara ve deniz ulaşımı varsa sınırdaş bulunmayan bölgelere kadar da genişletir. Bu türe örnek olarak, Almanya'nın savaştan önce Amerika'yı iktisadi ve ticari sürüm alanı, hinterlandı durumuna getirdiği ileri sürülebilir. Buna göre Rusya, İran ve Bulgaristan da bir bakıma bizim hinterlandımız durumuna gelebilirler. Bilgi, çalışma, yetenek, örgüt ve sermaye ile İstanbul serbest bölgesini bu ülkelerin iç ve dış satımları için önemli bir merkez durumuna getirmek olanağı vardır. Yine bu hinterland konusunda İstanbul'da son bulan şark Demiryolu bakımından Balkan Yarımadasından Kuzey Doğu ve Doğu bölümlerini ve İstanbul'dan geçerek Karadeniz'den Tuna'ya giden ve Orta Avrupa'ya doğru uzayan deniz yolu ve Tuna Nehri su yolu ile ilişkili olarak Tuna'nın Kuzeyinde bulunan çanağı göz önünde bulundurmamazlık edemeyiz. Herhangi bir liman için bir iktisadi hinterlandın kurulması olasılığı bulunması, o limanda serbest bölgenin oluşturulması için en güçlü nedenlerden biridir.

İstanbul'da serbest bölge oluşturulmasının ulusal ticaret filomuz içinde yeni ve geniş bir ulaşım kaynağı oluşturması bunun doğal bir sonucudur.

Sözün kısası, kabul edilebilecek bir özveride bulunmak koşulu ile, kurulacak bir serbest bölgenin gerek kent gerek ülke için zararlı sonuçlanması, herhangi bir biçimde düşünülemez. Sağlayacağı yararlar ise her türlü koşullar ve ihtimaller göz önünde bulundurularak yukarıda sayılmıştır.

Serbest Bölge Nerede Kurulmalıdır?

Serbest bölgenin nerede kurulabileceği sorusu karşısında bulunulduğu zaman, ilk olarak anımsanacak esaslar. Gemilerin esenliğini güvence altına alacak bir liman,

modern bindirme indirme araçlarına sahip bir rıhtım, gelecek ticari malların konulmasına, saklanmasına ve işlenmesine ayrılabilcek depo, antrepo ve benzeridir.

İstanbul dolaylarında Yenikapı, Fener, Göztepe ve kıyıları gibi serbest bölge kurulmasına elverişli yerler varsa da, en büyük sakınca bunları kullanılabilir duruma getirebilmek için gerekli olan dalga kıranlar rıhtımlara, depo ve antrepoları milyonlarca liranın harcanmasına ve uzun zaman beklemeye gerek göstermesidir. Buna göre bugünkü durum veri kabul edilerek, gerekli sürat ile birlikte mümkün olduğu kadar az, fedakarlık gerektirecek bir yer aramak zorunlu oluyor. Bu durumda da hem limanın içinde bulunması, hem de rıhtım, hazır depo ve antrepo yapılarını içermesi dolayısı ile daha sonraları Deniz Yolları yönetimine verilen Tophane rıhtımı ile binaların anımsanması doğaldır. Fakat bu konuda açıkça görüş bildirebilmek için İstanbul Limanında bulunan çeşitli depo ve antrepolar ve bunların yüzeyleri, hacim bakımından kapasiteleri ile ilgili olarak aşağıdaki bilgilerin verilmesi uygun olur.

Gümrük Yönetiminin Ambar ve Antrepoları

Bu ambarlarla antrepolar, bugün Sarayburnu'nda yapılmakta bulunan ambarlardan başka İstanbul İthalat Gümrüğüne, Galata Başmüdürlüğü'ne ait olanlar, Kabataş antrepoları, Sarayburnu ve Yalı Köşkü ambarı, Fener antrepoları, Kuruçeşme ambarları, Ayvansaray ambarları adları altında sekiz gruptan oluşmakta ve bunlardan en büyükleri olan İstanbul ve Galata ambarları simetrik bir biçimde 9045 ve 8718 metrekare alana ve 36180 ve 35092 metreküp hacme sahiptirler. Sarayburnu'ndaki saç ambarın yapımı bittiği takdirde gümrük antrepo ve ambarlarının toplam alanları 41692 metrekare arazi üzerinde 165.592 metreküplük bir hacme ulaşacaktır.

Rıhtım Şirketi Ambar ve Antrepoları

Rıhtım şirketinin Galata'daki dört antreposu toplam olarak 6211 metrekare üzerinde 24641 metreküplük bir hacme ve İstanbul yakasındaki çeşitli depolar ile Kuruçeşme Deposu ve depo olarak kullandığı 3 numaralı gemi 16.616 metrekare

alan üzerinde 86989 metreküplük depolama hacmine sahiptir. Bunların toplamı da 22442 metrekare üzerinde 111610 metreküplük depolama hacmine ulaşır.

Bu iki sınıf ambar ve antrepoların depolama hacimleri önemli bir toplama ulaşmakla birlikte, yukarıda verilen bilgilerden anlaşılacağı üzere bunlar birbirlerinden çok uzak, ayrı ayrı yerlerde bulundukları gibi, büyük bir bölümlerinde gümrük işlemleri ile, her zaman yapılmakta olan liman çalışmalarının gereği gibi yürütülmesi için gerekli olduğundan serbest bölge konusunda göz önünde bulundurulacak bir etmen oluşturmayacakları açıktır.

Denizyolları Yönetiminin Tophane Rıhtımı ve Depoları

Tophane’de Denizyolları yönetimine verilen rıhtım uzunluğu 180 metre ise de, saat kulesinin bulunduğu bölüme ait olan rıhtım da 107,5 metre uzunluğundadır.

Bundan başka Salıpazarı tarafında 135 metre uzunluğunda bir rıhtım kalmaktadır ki burası da Denizyolları yönetimi emrine verildiği takdirde sürekli olmak koşulu ile bugünkü rıhtımın uzunluğu 422,5 metreye ulaşır. Doğal olarak bu da küçümsenecek bir uzunluk değildir.

Denizyolları yönetimine bu alan üzerinde verilen yapılardan, öndeki 4071 metrekare alan üzerinde 5 metre yükseklik ile 20255 metreküp hacme, arkadaki yapılar ise 9111 metrekare alan üzerinde 14 metre yüksekli ile 127554 metreküp hacme sahip bulunmaktadır. Bu 12182 metrekare alan ve 147609 metreküp hacimden oluşan bir toplam demektir. Bundan başka Balıkpazarı tarafında aşağı yukarı varolan alanın üçte birine eşit kullanılabilir ve yararlanılabilir bir alanda bulunmakta, burada biraz değişiklikle oluşturulabilecek antrepoların hacimleri de kesine yakın bir hesaplama yüzellibin metreküpten fazla bir miktara ulaşır. Bu da demektir ki, bölge üzerinde hacim bakımından 200.000 metreküp depolama hacminde kurulabilecek tüm antrepolar, bugün İstanbul’da kullanılan, gümrük ve rıhtım yönetimlerinin ayrı ayrı yerlerdeki toplam depolama hacimlerine göre daha fazladır. Öte yandan gerektiğinde bu antrepolar da yer altı katları ve üst katlar da kurularak hacimlerin en azından şimdikinin bir yarısı kadar daha arttırılması olanak içine girecektir. Bu anlamda,

arazisi ve yapıları bir yerde toplu, rıhtımı hazır, ilk elde istimlak için büyük paralar sarf edilmesi zorunluluğu, dalga kıran yapma yüküne gereksinmesi olmayan bu alan, yön üzerinde önemle durulup incelenmelidir. Zaten Denizyolları yönetimi bu kıyıyı aldığından beri bir hayli masrafa girerek rıhtım binalarında önemli düzeltmeler yapmaya başlamış ve Avrupa'dan son sistem doldurma ve boşaltma vinci de ısmarlamış bulunmaktadır. Bu yerin seçilmesi ilke olarak kararlaştırılacak olursa saat kulesi tarafında ve Salıpazarı yönündeki bugün sevkiyat yönetimine ait olan ve yapılar da zorlukla karşılaşılmaksızın şimdiki alana eklenir ve kullanılabilir. Bugünkü yapıların durumları ve aralarındaki düzenli aralıklar ile mal taşıyan demiryolu araçlarının gelip geçmesine uygun bir genişlik ve yönde bulunmaktadır. Tophane rıhtımının bu hizmete ayrılmasına karşı tek söylenebilecek söz varsa o da büyük lodos havalarına açık olmasıdır. Fakat bu rıhtımda gemilerin yükleme ve boşaltma etkinliklerine engel olabilecek nitelikte büyük lodos fırtınalarının toplam günleri bir kış mevsimi süresinde en çok onbeş yirmi günü geçmeyeceğinden maddi bir öneme sahip olmayacaktır. Öte yandan, böyle günler için gemilerin yükleme ve boşaltma etkinlikleri, limanlık yerlerde serbest liman sanayi depolarında ya da lodostan etkilenmeyen kıyıda en fazla iki üç gemi için kurulacak yedek bölgede kolayca gerçekleştirilebilir. Bununla beraber önümüzdeki ilkbahardan başlamak üzere Tophane rıhtımına dikey ve kısmen yuvarlak yada kırık bir biçimde bir yada birkaç taş kolon yapımına girişildiği takdirde, bundan sonra söz konusu yer için lodos sorunu artık söz konusu olamaz.

İlk devre için yeterliği yüzde doksan olası bulunan bu biçim kabul edilirse ve gelecek içinde büyük umutlar baş gösterirse o zaman serbest bölgenin bir dalgakıran manivelasıyla donatılarak ideal bir yer haline getirilecek olan Yenikapı'ya taşınması olanak içine girecektir. Böylece Yenikapıda oturan Türk işçilerinin istihdamı ve toplumsal gönenci de arttırılabilecektir.¹⁶

Bu raporun yayınlanmasından bir süre sonra, dünyadaki iktisadi durgunluğun Türkiye'ye ve ilk olarak da İstanbul'a yansması, hükümeti önlemler almaya zorlamıştır. Hükümet bu konuda ilgili vekaletler temsilcilerinden oluşan bir

¹⁶ TOROSLU, a.g.e, s.16-20

komisyon kurmuştur. Bu komisyon çeşitli Avrupa ülkelerinden serbest mıntikalarda incelemeler yapmış daha sonra bu konuda rapor hazırlanmıştır. Hükümet ayrıca İstanbul Limanında da incelemeler yaptırmak için getirttiği Kopphenag Liman Dairesi Başkanlığı'ndan bu konuyu incelemesini istemiştir.

Her iki raporda da İstanbul'da bir mıntika kurulmasının yararlı olacağına karar verilmiştir. Komisyon İstanbul'da yaptığı incelemelere rağmen, kurulacak mıntikanın yeri konusunda tam bir fikir birliğine varamamış ve bu konunun, hükümetçe saptanmasını önermiştir. Danimarkalı uzman ise Fenerbahçe ile Moda arasındaki bir bölgeyi, bu iş için uygun görmüş ve bundan sonra hükümet kanun taslağı üzerinde çalışmaya başlamıştır.

Hükümet hazırladığı kanun tasarısını 1927 yılında TBMM'ne sevk etmiş; kanun tasarısı hükümetin yetkilerini arttırıcı, bölge üzerindeki hakimiyetini teyit edici nitelikte değişikliklere uğrayarak kabul edilmiştir.¹⁷

SERBEST MINTIKA HAKKINDA KANUN

BİRİNCİ MADDE- Belediye sınırı içinde yada dolayında bir serbest bölge kurulması için hükümete yetki verilmiştir.

İKİNCİ MADDE- Serbest bölge içinde aşağıda belirtilen ticari ve endüstriyel etkinlik ve işlemler yapılabilir:

1. Ülke içinden yada yabancı ülkelere gelip, sonradan gereksinmeye göre dışarıya gönderilecek yada ülkeye ithal edilecek her nevi maddenin depo edilmesi,
2. Depo edilen maddelerin yeniden, yada değiştirilerek ambalajlanmaları, düzenlenmesi, sınıflandırılmaları, temizlenmeleri, yıkanmaları, işlenmeleri, nitelik ya da biçimlerinin değiştirilmesi ve bunlara benzer işlemlerin uygulanması,

¹⁷ Ahmet EROL, *Serbest Bölgelerde Tanınan Ayrıcalık ve Teşvikler*, Mükellefin Dergisi, Sayı:88, Nisan 2000, s.59; BAĞRIAÇIK, a.g.e, s.11

3. Ülke içinden sağlanan ya da yabancı ülkelerden getirtilen her türlü ilkel maddelerin işlenerek mamül ya da yarı mamül bir duruma dönüştürülmesi,

4. Parçaları ülke içinde ya da dışarıda yapılan her türlü araç ve makinelerle hareket eden gereçlerin kurulması,

5. Ülke içinden sağlanan ya da yabancı ülkelerden getirtilen malzeme ile gemilerin ve öteki deniz taşıtlarının onarım ve yapımı,

ÜÇÜNCÜ MADDE- Serbest bölge içinde ikinci maddede yazılı etkinlik ve işlemlerin uygulanmasını sağlama ve kolaylaştırmaya yarayan ve bölgenin zorunlu gereksinmelerinden, gerekli ve donatılar meydana getirilebilir.

DÖRDÜNCÜ MADDE- Serbest bölgenin yer ve sınırı bir defa ile sınırlı olmak üzere Bakanlar Kurulu kararıyla tanımlanır ve saptanır.

BEŞİNCİ MADDE- Serbest bölge sınırının içine giren Devlete yada gerçek yada hükmi tüzel kişilere ilişkin olan her türlü toprak ve mülk hakkında genel çıkarlar için istimlak kararnamesi hükümleri uygulanır.

ALTINCI MADDE- Serbest bölge doğrudan doğruya hükümet tarafından oluşturulup yönetileceği gibi, İstanbul Belediyesi ve Ticaret Odası ve öteki resmi kurumlar yada ortaklık ve kişilere devredilerek ya da onlarla ortaklaşa kurulup yönetilebilir.

Ancak serbest bölgenin kurulması ve yönetilmesi doğrudan doğruya yada ortaklaşa hükümetçe yerine getirilmek istenildiği ya da başkalarına devri parasal yükümlülüğü gerektirdiği takdirde koşulları özel yasa ile tanımlanır.

YEDİNCİ MADDE- Serbest bölge toprakları Türkiye Cumhuriyetinin ayrılmaz bir parçasıdır. Bu bölge içinde gümrük ve sanayi özendirme yasalarıyla belediye harçları dahil her türlü harç ve vergilere ilişkin yasalar ve pasaport yasası hükümleri uygulanmaz. Bölgenin belediye görevleri aynen düzenlenir. Bölgede polis

ve adalet görevleri ve birinci fıkrada belirtilenlerin dışında tüm yasalar ve düzenler tam anlamıyla yürürlüktedir.

SEKİZİNCİ MADDE- Gerek bölge içinde,gerek deniz ve kara yönlerindeki sınırlarda düzen, koruma ve denetimin sağlanması yerel gümrük yönetimine ilişkindir. Bu hususta gereken yönetmelikler İçişleri, Maliye ve Ticaret Bakanlıkları tarafından ortaklaşa düzenlenir. Devletin güven ve düzeni ile ilgili olan tüm makamları ve memurları yerel gümrük yönetimine yardımla yükümlüdürler.

DOKUZUNCU MADDE- Serbest bölge içindeki topraklar devredilmesi olanak dışı bulunmak ve herhangi bir biçimde başkalarına geçmemek üzere devletindir. Bu topraklar belirli koşullar ve süreler ile kiralanabilirler.

ONUNCU MADDE- Bölge içinde ikinci maddede yazılı etkinlik ve işlemlerin dışında bulunan amaçlar için harcanacak ve tüketilecek maddelerden özel yasalarına ve bu alanda düzenlenecek bir tüzüğe uygun olarak vergi, resim ve ücretler alınır. Vergi, resim ve ücretleri ödenmeksizin harcanan ve tüketilen maddeler kaçak sayılır.

ON BİRİNCİ MADDE- Serbest bölge içinde tesisler kurmak, depo açmak yada yer tutmak izin alınmasına bağlıdır. Bunun aksine hareket edenler bu tesis, depo ve yerlerden yararlanmak hakkına sahip olamayacakları gibi, herhangi zarar ve ziyan öne sürmeksizin bölgeyi hemen bırakmaya zorlanabilirler.

ON İKİNCİ MADDE- Serbest bölge içinde yapılacak ticaret türleri ile bölgeye ithal edilecek maddeler tüzüğünde saptanırlar.

Tüzük hükümlerine karşı hareketle yasaklamış ticaret yapan, ya da yasaklanmış eşya ithal edenlerden beşyüz liradan onbin liraya kadar ağır para cezası alınır ve yasak eşya da zorla alınır.

ON ÜÇÜNCÜ MADDE- Serbest bölgede tüzüğe uymak zorunludur. Aksine hareket edenlerden beşyüz liraya kadar para cezası alınacağı gibi, tekrar edenler bölgede bir daha iş yapmamak üzere bölge sınırları dışına çıkarılır.

ON DÖRDÜNCÜ MADDE- On bir, on iki ve on üçüncü maddelerde belirtilen cezalar bölge tüzüğü uyarınca yönetsel olarak uygulanır.

ON BEŞİNCİ MADDE- Bölgede çalıştırılacak işçilerin Türk olması zorunludur. Ancak ülke içinde bulunması olanağı bulunmayan uzman yabancı işçiler Ticaret Bakanlığının izni ile çalıştırılabilir.

ON ALTINCI MADDE- Bölgenin yönetim biçimi özel bir tüzükle saptanır.

ON YEDİNCİ MADDE- Bu yasa yayınlandığı tarihten başlayarak yürürlüğe girer.

ON SEKİZİNCİ MADDE- Bu yasanın hükümlerini uygulamakla İçişleri, Maliye ve Ticaret Bakanları görevlidirler.

GEÇİCİ MADDE- Serbest bölge yer ve sınırının saptanması için yapılacak incelemelerin gerektireceği tüm giderler yirmi beş bin lirayı geçmemek üzere 1927 Maliye Bütçesinin beklenilmeyen giderler tertibinden ödenir.¹⁸

Dünya Buhranı'nın yaygınlaşması, Türkiye'nin birçok ülke gibi ithal ikamesine dönmüş sanayileşme çabalarına girmesi v.b. faktörler, Serbest Mıntıka Kanunu'nun güncelliğini yitirmesine neden olmuştur.

1927 Serbest Bölge Kanunu ile ilgili ilk ve tek uygulama Türk hükümeti ile Amerika Ford Motor Company arasında 27.11.1928 yılında yapılmış bir anlaşma sonucunda özel bir kanunla gerçekleşmiştir. Ford Motor Company ile Türk hükümeti arasında imzalanan sözleşmenin onayı için 02.02.1929 yılında kabul edilen yasa 14.02.1929 yılında Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Ford Motor Company bu anlaşmaya dayanarak Tophane rıhtımında kendileri için ayrılan “serbest yer” de bir otomobil ve kamyon montaj fabrikası kurmuştur.

Yine iki taraf arasında yapılan anlaşma ile Ford Motor Company; serbest bölgeye getirilecek her türlü malzeme, her türlü vergi ve resimden muaf olacak ve

¹⁸ Resmi Gazete, **Serbest Mıntıka Hakkında Kanun**, 19/11/1927, Sayı: 637, No:1132

burada çalışacak işçi ve memurların ikinci yıl sonunda, en az yüzde yetmişbeşi Türk olacaktır. Benzer şekilde şirket, fiyat ve kalitede büyük farklar olmadığı takdirde, kömür ve diğer girdiler ile bazı aksamı Türk pazarından alacak ve mamüllerin 3.ülkelere ihracatında şirket vergi, resim v.b. tabi olamayacaktır.¹⁹

Türkiye Cumhuriyet ile Ford Motor Company arasında imzalanan sözleşmenin onayı ile ilgili yasanın tam metni aşağıdaki gibidir.

2 ŞUBAT 1929 TARİHLİ YASA²⁰

Madde 1- Amerika Ford Motor Company Exports Incorporated ile Kasım 1928 tarihinde Ankara’da bağitlanan sözleşme ile ekli mektubu onaylanmıştır.

Madde 2- Bu yasa, yayınlanması tarihinden başlayarak yürürlüktedir.

Madde 3- Bu yasanın hükümlerini yerine getirmeye Maliye ve İktisat Bakanları görevlidir.

SÖZLEŞME

Bir yanda sözleşme metninde (Hükümet) diye adlandırılacak Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti adına hareket eden Maliye Bakanı Şükrü Saraçoğlu.

Öte yanda onaylanmış vekaletname ile sözleşme metninde (şirket) diye adlandırılacak olan Birleşik Amerika Cumhuriyetleri (Newjersey) Eyaleti yasalarına uygun olarak tescil edilerek etkinliklerde bulunan (Ford Motor Company Exports Incorporated)’ i temsil eden ve adına hareket etmeye yetkili olan William J. Colnis arasında aşağıdaki noktalar kararlaştırılmıştır.

Madde 1- Hükümet şirkete İstanbul gümrük sınırları içinde otomobil, kamyon, traktör, uçak donatım ve kısımlarını ve aksesuarlarını parça parça getirerek burada hazırlamak, tamamlamak ve karoserini de hazırlamak üzere bir montaj fabrikası ve bu etkinlikleri yönetmek için gerekli büro ve yönetim yapıları yapmak, kurmak ve

¹⁹ BAĞRIAÇIK, a.g.e, s.13

²⁰ Resmi Gazete, 14/11/1929 Tarih, Sayı : 11191, Yasa No:1391

işletmek hakkını aşağıda belirtilen koşullarla verir. Tümüyle yapılmış ve monte edilmiş otomobiller buraya ithal edilmez. Yalnız prime tabi olmayan otomobiller bunun dışındadır. Bu sözleşme taraflarca imza edilip karşılıklı olarak verilmesi tarihinden başlayarak yirmi beş yıllık süre için geçerlidir.

Madde 2- Bu tesisler Hükümetle şirket arasında kararlaştırılacak ve sözleşme metninde serbest yer diye adlandırılacak bir yerde yapılacak. Bu yer ülke dışında varsayılacak, şirket'in işgal edeceği bu yere ithal edilecek olan tüm otomobil, kamyon, traktör ve yedek parçalarıyla çeşitli araç, gereç ve donatım, bürolardaki işlemler her türlü ithal vergilerinden ve tüm harçlardan bağışık olacaktır. Güvenlik ve genel sağlığı ilgilendirip ithal edilmesi yasaca yasak olan savaş malzemesi ve kimyasal müstahzarlar şirket tarafından getirtilip ithal edilemez. Ancak montaj işlerinde kullanılması gerekli kimyasal ve başka müstahzarlar ve malzemenin ithal etmesi için şirket'e izin verilmiştir.

Madde 3- şirketin ikinci madde uyarınca getirmeceği ve ithal edeceği tüm eşya ve donatım, araç, makine ve benzerlerinin yeniden dışarıya gönderilmesine izin verilmiştir. Bunlar gümrük ve oktruva vergisinden her türlü vergi ve harçtan bağışıktır.

Ancak bunlardan yukarıda belirtilmiş olan serbest yerden çıkarılıp ülke içine gönderilen (ithal edilen) otomobil, kamyon, traktör, yedek parçalar; uçak ve benzerlerinin ithallerinde usul olarak alınması gereken gümrük harcı, muamele vergisi ve öteki harçlar ve vergilerin ödenmesi zorunludur.

Madde 4- şirket Gümrük Yönetiminin gözetim ve denetleme görevini kolaylaştırmak üzere Gümrük Muhafaza memurlarının oturmasına ayrılmış bir yada birkaç barakayı serbest yerde yapmayı ve denetim görevi ile görevlendirilecek memurların maaşlarına karşılık olarak bir para tutarını aynı sınıf ve derecedeki memurların hükümetten aldıkları maaş oranında hazineye ödemeyi üstlenir.

Fakat daha sonra hükümet İstanbul'da serbest bölge kurar da şirketin kaplayacağı serbest yer bu alan içinde bulunursa şirket için özel denetim ve gözetim

kaldırılır. Bu durumda serbest liman içinde tesislere sahip öteki kurumların bağlı olacakları usul ve hükümler şirket'e de uygulanacaktır. Bu durumda şirket bu maddenin birinci paragrafında barakaların yapımına ve memurlara aylık verilmesine ilişkin yükümlülüklerden kurtulmuş olacaktır.

Madde 5- Ford şirketince, ısmarlanıp Birleşik Amerika Devletlerinden doğruca yabancı ülkelere gönderilen tüm otomobil, kamyon, traktör, uçak ve yedek parçalar ile bunlarla ilgili, donatım ve makineden hiçbir vergi alınmayacağı gibi şirket, serbest yerdeki fabrika ve bürolardan Türkiye dışına gönderilecek otomobil, traktör, uçak ve yedek parçalar ile aksesuar için defterlerde kayıtlı olsa da hiçbir vergi ödemekle yükümlü olmayacaktır.

Şirket serbest yerdeki işlemleri için defter ve yazışmaları Türkçe olarak yapmaya yükümlü değildir. Bunun yanı sıra tescil beyanname verme ve ticaret odasına kaydolanma gibi yükümlülüklerden bağıştır. Ancak serbest yerden ülkeye ithal edilen mallar için üçüncü maddede belirtilen harç ve vergileri verecektir. Bunun yanı sıra onları satmak üzere ülke içinde bir büro açarsa ülke içindeki tüm ticarethaneler gibi vergileri vermeye, görevleri yerine getirmeye, işlem ve yazışmalarını Türkçe olarak yapmaya yükümlüdür.

Şirket bu serbest yerde bir sergi kurup satış yapabilecek bir mağaza bulunduramayacak, yalnız acentalarına satış yapabilecektir.

Madde 6- Şirket serbest bölgedeki montaj fabrikasıyla bürosunda çalıştıracağı memur ve müstahdemlerin yasaya uygun olarak kazanç vergilerini ve öteki vergilerini aylıklarından keserek hükümet' e vermekle yükümlüdür.

Madde 7- Serbest yerden ülkeye ithal edilecek makine ve malzemenin gümrük harçlarına tabi olması zorunluluğu üçüncü maddede saptanmıştır. Bununla birlikte karşılıklı olsa bile bu tesislerden ülkenin ekonomisi için sağlanacak yararlar ve özellikle otomobillerle ilgili elden geçirme, boyama, montaj ve öteki tamamlayıcı işlemlerin önemli bölümlerinin yerli işçiler tarafından yapılacağı göz önünde tutularak, hükümet, şirket'in Türkiye'ye ithal edeceği her cins otomobil, kamyon ve

traktör başına otuz dolar prim verilmesini kabul eder. Şirket'in bu prime hak kazanması için montaj, boyama, elden geçirme işlemlerinin önemli bölümünün serbest yer kurumlarında yapılarak sonuçlandırılması koşuldur. Hükümetin şirket'e vereceği bu otuz dolarlık prim şirket'in hükümete ödeyeceği gümrük vergisinin % 25'ini geçemez, geçtiği durumda o oranda düşürülür.

İthal vergilerinden bağışık olan malzeme için hükümetin hiçbir prim vermeyeceği açıktır.

Tamamlayıcı işlemlerle, genel montajdan başka döşemecilikle ilgili doldurma ve dikme gibi yapım çalışmaları ile, iç süsleme ve karoseri kısımlarının, demir yada çelik levhaların bağlanması boyama ve karoserinin birleştirilmesi, ön ve arka dingillerin montajı ve hazırlanması, karoseri ve öteki bölümlerinin elektrik kaynağı yapılması, otomobil ve kamyonların bazı bölümlerinin elektrik kaynağı yapılması, otomobil ve kamyonların bazı bölümlerinin emayuarı, açık yada kapalı arabaların süslenmesi, açık ve kapalı otomobillerin tente ve tavanlarının yerleştirilmesi v.b işlemler anlaşılmaktadır.

Hükümetin bu otuz dolarlık priminden genellikle tamamlayıcı işlemleri serbest yerde yapılan araçlar yararlanabilir. Fayton, todor, rodester ve oluşturacağı modellerdeki otomobiller ile kamyonların tümüyle serbest yerde boyanmaları ve montajları gerçekleştirileceğinden bu prime hak kazanacaklardır. Bununla birlikte Ford şirketinden olmayan çeşitli karoseri fabrikaları tarafından yapılan kupa ve fordör tiplerinin karoserleri tümüyle İstanbul'daki serbest yere gelebileceklerinden bunlar için hükümetin verebileceği prim her birine yalnız on beş dolar olacaktır. İlerde de bugün varolan tiplerden başka bir tip otomobil meydana getirir ve bunların karoserini hazır bir halde serbest yere ithal ederse bu tiplerin ülkeye ithalinde verilecek prim de on beş dolar olacaktır.

Ancak bu tip otomobillerin yalnız karoser bölümü hazır geleceği ve şasi ile öteki bölümlerinin adet olacağı üzere İstanbul fabrikalarında hazırlanıp, monte edileceği ve tamamlanacağı açıkça belirtilir.

Prim her arabanın gümrükten ge i i sırasında  irket'e ödenecektir. Hükümet bu konuda bir us l koymayı ve Gümrük Yönetimine bildirmeyi kabul eder.

Madde 8-  irket serbest yerdeki tesislerinde Türk uyru u olarak çalıştırılacak memur ve hizmetlilerin sayısını çalışmalarına ba ladı ı tarihten hesaplanmak üzere ilk iki yıl içinde giderek artırıp yüzde altmış oranına çıkaracaktır. Daha sonra giderek arttırdığı bu oranı altıncı yılın bitiminde yüzde yetmiş be e çıkaracaktır.

Madde 9- Türkiye'de zorunlu bir ödünç para alma sözleşmesi yapılması durumunda  irket bundan ba ı ık tutulacaktır.

Madde 10- Ford  irketi mallarını taşıyan vapurları serbest yer kıyasına yana tırmak suretiyle yükleme ve boşaltma çalışmalarını hiçbir kimseye bir ücret ve bir hak ödemeksizin kendi araçları ve Türk işçisi ile gerçekleştirir. Ancak limandaki taşıma ile açıktaki vapurların yükleme ve boşaltma i ini y r temeyecek ve İstanbul Liman inhisar  irketi ile bir anla ma imzalayarak yürütecektir.

Söz konusu tekelin kaldırılması durumunda yükleme ve boşaltma işlemini 815 sayılı kabotaj yasasına uygun olarak yaptıracaktır.

Madde 11-  lke içinde gerek malların ve eşyanın taşınması, gerek kendisine gerekli olacak malların satın alınması için eşit koşullar altında Türk tüccarlarıyla tescil edilmiş Türk kurumlarını ye leyece ini  irket kabul eder ve y k mlenir.

Madde 12- Hükümet,  irket'in gezici memurlarının Türkiye'ye serbestçe girip çıkması için bir yıl süre ile geçerli olmak üzere pasaportlarını vize edecek ve bunu izleyen sürelerde bu vizeler bir yıllık olmak üzere yenilenecektir.

Madde 13- Teknik nedenlerin Türk kömürünün kullanılmasına engel olmaması durumunda, fiyatları başka yerlerden gelen fiyatlardan daha pahalı olmamak koşuluyla,  irket Türk kömürünü kullanmayı kabul eder.

Madde 14- Hükümet sonradan başka otomobil şirketleri ve bu gibi i lerle u ra an çeşitli kimselere ve kumpanyalara herhangi bir serbest bölgede daha fazla

hak ve kolaylıklar sağlarsa Ford Kumpanyası da bundan tam anlamıyla yararlanacaktır.

Madde 15- Hükümet şirketin kaplayacağı serbest yerden en az dört yüz metrelik bir çevre içinde aynı etkinliklerde bulunacak bir otomobil fabrikasının kurulmasına izin vermeyecektir.

Madde 16- Bu sözleşmenin hükümlerinin yorumlanmasından dolayı Hükümet ve şirket arasında çıkacak her türlü anlaşmazlık taraflardan birinin başvurusu üzerine onbeş gün içinde taraflarca saptanacak iki hakem tarafından çözüme kavuşturulur.

İki hakemin başlaşık olarak yada üçüncü hakemin bağımsız olarak vereceğı karar kesin bağlayıcıdır.

Madde 17- Deniz Yolları Yönetimi tarafından Tophane antrepolarının tamamen boşaltılarak Ford şirketine tesliminden sonra şirket onarım ve hazırlıklara başlayacak ve yapının teslim alınmasından dokuz ay sonra sözleşmede öngörölen işleri yapacaktır. Haklı nedenlerle bu sürenin arttırılması gerekirse, Hükümet nedenleri inceleyerek süreyi gereğı kadar uzatmayı kabul edecektir.

Madde 18- Bu sözleşmenin Türkçe metni asıl olup, iki nüsha olarak düzenlendi ve imza tarihinden geçerli olmak üzere Ankara' da taraflar arasında birbirlerine verildi.

Ford şirketi, anlaşma gereğince fabrikayı kısa bir süre içinde tamamlayarak 1930 yılı içinde faaliyete geçirmiştir. Mısır, Sudan, Yunanistan, Rodos, Kıbrıs, Habeşistan, Arabistan, Irak, İran, Fransız Somalisi, Umman, Suriye, Bulgaristan ve Afganistan'a yollanacak Ford mamüllerini de, İstanbul'da monte ederek ihraç etmeyi planlayan bu tesise 500'e yakın kişi işe alınmış ve günde 50'ye yakın araba monte edilmiştir. Aynı yılın sonunda bu sayının 75'e çıkarılması planlanmış ancak Dünya Buhranı'nın yaygınlaşması, Ford şirketinin bu planlarını geçersiz kılmıştır. 1930 yılının ikinci yarısında ise üretimi düşürmek ve işçi çıkarmak zorunda kalmışlardır. Şirket faaliyetlerini sürekli düşürerek 1936 yılına kadar devam ettirmiştir. 1936 yılından sonra ise, sadece ABD'den monte edilip gönderilen arabaların bakım ve

satışıyla uğraşmaya başlamıştır. Böylece Türkiye'nin bu ilk serbest bölge uygulaması bu nedenler yüzünden kısa süreli olmuş ve başarısız olarak kapanmıştır.

2.2.2.2. 1940 – 1950 Dönemi

1940 yılında Hükümet, İstanbul'da kapsamlı bir serbest bölge kurabilmek için girişimler başlatmıştır. Şark halı ve kilim v.b. transit ticaretinde, 1.Dünya Savaşı öncesine göre büyük düşüşler olmuş, Hükümet bu ticareti tekrar canlandırmak için antrepo rejimine nazaran daha geniş kolaylıklar sağlayan, serbest mahal rejiminin tatbikini uygun görmüştür. Ancak İkinci Dünya Savaşı koşulları, tasarının T.B.M.M'ye sevkini gereksiz kılmıştır.

Yurdumuzda ikinci serbest bölge denemesi, Mayıs 1946 yılında gerçekleştirilen Şark halı ve kilimleriyle hayvan postlarının ihracı için kurulacak serbest bölge için çıkarılan yasadır. Bu yasaya göre Eminönü'nde bir antrepoda bu ürünler depolanacak ve yeniden ihraç edilecektir.²¹ Kanun aşağıdaki gibidir:

Şark Halı ve Kilimleriyle Benzerleri ve Hayvan Postları İçin Kurulacak Serbest Yer Hakkında Kanun²²

Madde 1- Türkiye'den transit geçirilecek şark halıları, kilimleri ve bunlardan yapılmış heybe, torba, yastık ve benzerleri ile her çeşit terbiye görmüş ve görmemiş hayvan postları için Gümrük ve Tekel Bakanlığının izni ile aşağıdaki maddelerde yazılı şartlar dairesinde (serbest yer) kurulur.

Madde 2- (Serbest yer)'e alınacak birinci maddede yazılı eşyadan gümrük ve diğer giriş ve iç istihlak vergi ve resimleri alınmaz.

Madde 3- (Serbest yer)'e konacak birinci maddede yazılı eşyanın yalnız ticaret ayırlamalarına göre cinsi, sayısı ve ağırlığı gümrüğe beyan edilir.

²¹ EROL, a.g.m, s.60

²² Resmi Gazete, Şark Halı ve Kilimleriyle Benzerleri ve Hayvan Postları İçin Kurulacak Serbest Yer Hakkında Kanun, 24/5/1946, Kanun no: 4893

Madde 4- (Serbest yer)lerin açılma ve işletilmesinde antrepoların açılması ve işletilmesi hakkındaki hükümler uygulanır.

Madde 5- Devlet haklarının sağlanması bakımından (Serbest yer)lerde aranacak nitelikler ve işletme şartları Gümrük ve Tekel Bakanlığı'na tespit edilir.

Madde 6- (Serbest yer) içinde birinci madde sayılı eşyanın sahip veya komisyoncularının kabine açmalarına, mallarını yayıp havalandırmalarına, ayrılama ve onarmalarına, yıkayıp boyamalarına, terbiye etmelerine ve diğer ticaret ameliyelerine tabi tutmalarına ve müşterilerine göstermeye müsaade olunur.

Madde 7- Birinci madde yazılı eşyanın (Serbest yer) den yıkanmak, onarılacak, boyanmak, terbiye edilmek ve gösterilmek üzere muvakkat kabul ve muaflık yoluyla yurda sokulmasına gümrükçe müsaade olunur.

Madde 8- (Serbest yer) ler ve buralara girecekler gümrüğün denetleme ve gözetimi altındadırlar.

Görevli gümrük memurları ile gümrük müfettişleri buralara ve kabinelere her zaman serbestçe girmeye, eşyayı ve kişileri yoklama ve denetlemeye yetkili oldukları gibi işletme idaresi ve mal sahipleri de bu memurların yapacakları inceleme ve yoklamaları kolaylaştırmaya, gümrükçe gerekli görülecek kayıtları tutmaya ve her türlü kayıt ve belgeleri kendilerine göstermeye mecburdurlar.

Madde 9- Gümrük ve Tekel Bakanlığı (Serbest yer) de kabine açmış olanlardan güven giderici hareketi görülenlerin kabinelerini kapamaya ve şüpheli kişilerin (serbest yer)' e girmelerini yasak etmeye yetkilidir.

Madde 10- Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer

Madde 11- Bu kanun hükümlerini Gümrük ve Tekel, Ulaştırma Bakanları yürütür.

Bu kanunda o dönemin koşullarında piyasaya işlerlik kazandırmadığı için bu ikinci girişimden de bir sonuç alınamamıştır.

2.2.2.3. 1950 – 1980 Dönemi

14.5.1950 seçimleri ile iktidara gelen Demokrat Parti, yabancı sermayeye özel bir önem vermiş ve bunu liberal iktisat politikasının temel öğelerinden biri olarak ele almış ve böylece serbest bölgelerin kurulması fikri yeniden gündeme gelmiştir.

1953 yılının Aralık ayında 6209 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu hazırlanmış ve 29.12.1953 tarihli Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu kanunun işlerliğe kavuşturulması ilgili tüzük ve nizamnamelerin çıkarılmasını gerektirdiğinden, uygulamaya geçilmesi üç yıl gecikme ile 1956 yılında hazırlanan Serbest Bölge Nizamnamesi ile mümkün olmuştur.

SERBEST BÖLGE KANUNU²³

21 Aralık 1953'de hazırlanmıştır.

Madde 1- Türkiye’de serbest bölgeler kurmaya Hükümet yetkilidir. Bu bölgelerin yerleri ve sınırları İcra Vekilleri Heyeti kararıyla tespit edilir.

Madde 2- Serbest bölgelerde ithal veya ihraç maksadıyla yapılacak faaliyet ve ameliyeler aşağıda gösterilmiştir.

A) Dahilden veya hariçten eşya getirilmesi, getirilen eşyanın depo edilmesi,

B) Bu eşyanın tanzim ve tasnifi, karıştırılması, kabuk, çöp, çekirdek ve kıllarından ayrılması, elenmesi, temizlenmesi, yıkanması ve havalandırılması, ambalajlarının değiştirilmesi, tamiri veya yeniden yapılması, reklam ve satış için teşhiri ve benzeri diğer ameliyelerin yapılması,

C) Bölgeye getirilen eşya üzerinde tamir, montaj ve sökölme işleri yapılması ve her türlü sınai imalatla bulunulması

²³ Resmi Gazete, **Serbest Bölge Kanunu**, 29/12/1953, Sayı: 8595, Kanun no: 6209

D) Dahilden veya hariçten getirilen malzeme ile gemi ve sair demir taşıt ve araçlarının inşası, tamiri, montaj ve sökülmesi,

Serbest bölgede yukarıdaki faaliyetlerle alakalı her türlü akitler yapılabilir.

Madde 3- Serbest bölgelerin kurulması ve 2'nci maddede yazılı faaliyet ve ameliyelerin yapılması ve kolaylaştırılması için tüzükte belirtilecek lüzumlu ve faydalı inşaat, tesisat ve teçhizat vücuda getirilebilir.

Madde 4- Serbest bölgelerin sınırları içindeki arazi ve emlak'ın kamulaştırılması hakkında 1295 tarihli Menafi Umumiye için İstimlak Kararnamesi hükümleri uygulanır. Bölgedeki arazi ve emlak artırma eksilme ve İhale Kanununa tabi olmaksızın muayyen müddet ve şartlarla bölge idaresince kiralanabilir.

Madde 5- Serbest bölgeler Hükümet tarafından işletilebileceği gibi bu iş doğrudan doğruya veya Devletin iştirakiyle resmi kurullara veya gerçek veya tüzel kişilere bırakılabilir.

İşletmeye ve lüzumlu tesisatın kurulmasına dair hükümler sözleşmelerde gösterilir.

Madde 6- Serbest bölgeler gümrük hattı dışında sayılır. Burada Pasaport Kanunu, Ecnebilerin Türkiye'de seyahat ve ikametleri hakkındaki Kanun, Gümrük Kanunu ile konulmuş kontrol ve formaliteler bilcümle vergi, resim ve mükellefiyetlere ait kanunlar (Gelir, Kurumlar ve Esnaf Vergileri hariç) uygulanmaz.

Madde 7- Serbest bölgelerin gerek içindeki, gerek deniz ve kara taraflarındaki sınırların inzibat, muhafaza ve kontrolünün sağlanması hakkındaki esaslar nizamnamelerle tespit olunur.

Madde 8- Serbest bölgede ikamet yasaktır. Ancak serbest bölgenin kontrol, inzibat ve muhafazasıyla vazifelendirilmiş olan eşhas ile yaptıkları işlerin mahiyeti dolayısıyla bölgede ikamet zorunda bulunanlara salahiyyətli mercice bölgede ikamet için izin verilebilir.

Madde 9- Serbest bölgelerde, 2'nci maddede yapılmasına müsaade edilen faaliyetlerden başka maksatlar için sarf ve istihlak edilecek eşyadan özel kanunlarına ve düzenlenecek tüzüğe uygun olarak vergi ve resim alınır.

Vergi ve resimleri ödemeksizin kanun ve tüzüklere aykırı olarak serbest bölgede eşya sarf ve istimal edenlerle 10'uncu madde gereğince bölgede kullanılması gereken eşyayı ihracat muamelesini yaptırmadan çıkaranlar hakkında kaçakçılık hükümleri tatbik olunur.

Madde 10- Memleketin diğer bölgelerinden serbest bölgeye getirilen eşya ihraç edilmiş sayılır. Ancak 9'uncu maddede muafiyet dışında bırakılan eşya ile bölgenin veya bölgedeki işyerlerinin tesis ve teçhizinde kullanılan her nevi alet, makine, malzeme, mefruşat ve taşıtlardan bölgeye girmesine müsaade olunanlar ihraç edilmiş sayılmaz.

Madde 11- Serbest bölgeden ithal edilecek eşyaya menşeleri tevsik olunmak şartıyla, anlaşmalarında mevcut ahdi indirim tatbik olunur.

İmal veya montajdan sonra ithal edilecek malların asli vaziyetlerine nazaran daha yüksek tarifeye tabi tutulmalarını gerektiren hallerde mevzuu bahis mallara, bölge idaresince tevsik olunmak şartıyla, gümrüğe arz edildikleri anda aynı neviden yabancı memleket mallarına uygulanan en düşük tarife tatbik olunur.

Madde 12- Serbest bölgede her türlü yabancı uzman, yüksek mühendis, mühendis, fen memuru ve sair teknisyenler Ekonomi ve Ticaret Vekilliği izniyle çalıştırılırlar.

Madde 13- Serbest bölgelerde kurulacak teşkilat ve bu bölgelerin idare tarzları bir tüzükle tespit ve tayin olunur.

Madde 14- Serbest mıntika hakkındaki 1132 sayılı kanun yürürlükten kaldırılmıştır.

Madde 15- Bu kanun neşri tarihinden itibaren mer'idir.

Madde 16- Bu kanunun hükümlerini icraya İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

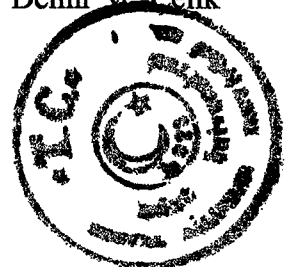
1956 Tarihli Serbest Bölge Nizamnamesi :²⁴

3.8.1956 tarihinde kabul edilen ve 16.8.1956 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanan Serbest Bölge Nizamnamesi ile 1953 tarihli Serbest Bölgeler Kanununda belirtilen faaliyetlerin, söz konusu kanun ve bu nizamnamenin hükümleri çerçevesinde yürütülmesi kararlaştırılmıştır. Bu nizamname özetle şu hükümleri içermektedir:

Serbest bölgelerin kara ve deniz sınırları güvenlik ve kontrol amacıyla çevrilecek, bu bölgelerde faaliyet için gerekli olan her türlü altyapı tesisi oluşturulacaktır. Bu çalışmaların kimler tarafından organize edileceği ve serbest bölgelerin yönetimini üstlenecek gerçek veya tüzel kişiler hükümet tarafından belirlenecektir. Serbest bölgeye giriş ve çıkış gümrük kapılarından yapılacak ve bölgeye buradaki faaliyetlerle ilgisi olanlar girebilecektir. Ayrıca, giriş ve çıkışlarda Türk parasının kıymetini koruma hakkındaki mevzuat hükümleri ve kaçakçılıkla ilgili hükümler uygulanacaktır. Serbest bölgeden yurt içine mal sokulması gümrük, dış ticaret rejimi ve Türk parasının kıymetini koruma hakkındaki mevzuat hükümlerine tabidir. Yabancı ülkelerden gelenlerin bölgeye denizden giriş ve çıkışları tamamen serbest olup herhangi bir kayıt ve işleme tabi değildir. Güvenlik bölge emniyet karakolu tarafından sağlanacaktır. Bölge, bir sorumlunun kontrolünde ihtiyaca göre yükleme ve boşaltma, ambar-antrepo, ardiyeler, ticaret ve istatistik, muhasebe, ulaşım, bakım ve onarım v.b. hizmetleri sunacaktır.

Bu nizamnameden sonra 11.10.1956 yılında kabul edilen ve 29.12.1956 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan “TC Devlet Demiryolları İdaresince İşletilecek Serbest Bölgeye Ait Karar” ile İskenderun’da bir serbest bölge kurulması, işletmeye açılması ve işletmesinin T.C.D.D. idaresine verilmesi kararlaştırılmış ancak bölge uygulamada işlerlik kazanamamıştır. Bölgeye ilk olarak krom cevheri getirilerek yığılmış, ihraç edilmeden topraklaşmıştır. Daha sonra İskenderun Demir ve Çelik

²⁴ TOROSLU, a.g.e, s.60

Tesisleri kurulurken bu alan istimlak edilmiş ve böylece bu girişimde başarısızlık ile sonuçlanmıştır. 1965-67 yılları arasında serbest bölgeler konusunda iki yasa girişimi daha olmuş ancak bunlar Meclise gönderildiği halde Meclisten geçememiştir.

2.2.2.4. 1980 Sonrası Dönem²⁵

İlk kuruluş denemeleri cumhuriyet öncesi dönemde başlamış olmasına rağmen 1980’li yıllara kadar serbest bölge denemelerinden olumlu sonuçlar alınamamıştır. 24 Ocak 1980 ekonomik kararları sonucu dışa açık ekonomik politikaların uygulanmaya başlaması ile serbest bölgeler yeniden gündeme gelmiştir.

Serbest bölgeler ile ilgili çalışmalar 1983 yılında yeniden başlatılmış; Bakanlar kurulunun 22.9.1983 tarih ve 83/7077 sayılı kararı ile uygulamaya konulan 1984 yılı Geçiş Programında serbest bölgelerin kurulması kararlaştırılmıştır. 3.11.1983 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan 151 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile serbest bölgeler teşkilatı Başbakanlığa bağlı bir genel müdürlük olarak oluşturulmuştur.

Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğü 1984 yılında 223 sayılı KHK ile Başbakanlık olarak Devlet Planlama Teşkilatına bağlanmıştır. Serbest bölgelerin kurulacağı yerlerle ilgili olarak 83/7285 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı 12.11.1983 tarihli Resmi Gazetede yayınlanmış ve Antalya ile Mersin limanları ilk serbest bölge olarak belirlenmiştir.

6.6.1985 tarihinde kabul edilen 3218 sayılı yeni Serbest Bölgeler Kanunu ile 1953 tarihli Serbest Bölgeler Kanunu yürürlükten kaldırılmıştır. Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğü 1991 yılında 436 sayılı KHK ile Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı ayrı teşkilatlar olarak yeniden oluşturulmuştur. Bu ayırım neticesinde Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğü Dış Ticaret Müsteşarlığı’nın bünyesinde kalmıştır.

²⁵ Yüksel AKÇA- Engin ERTEKİN, *Türkiye’de Serbest Bölgeler*, DTM, Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara, 1998, s. 11-13

Bugün dış ticaretin gelişmesinde etkin ve çağdaş bir kurum olarak kabul edilen serbest bölgeler ülkemizdeki kısa geçmişlerine rağmen önemli bir mesafe kaydetmişlerdir. Türkiye serbest bölgeleri üzerinden tüm dünya ile ticari bağlantılar kurulmakta, mevcut bağlantılar devamlı surette geliştirilmektedir.

2.2. TÜRKİYEDE SERBEST BÖLGE UYGULAMALARI

2.2.1. Serbest Bölgelerin Türk Ekonomisine Olan Olumlu Etkileri

2.2.1.1. İthalat Açısından Olumlu Etkiler

Türkiye'nin ithalat hacminin yaklaşık %95'lik bölümü sanayinin üretimini sürdürebilmesi için gerekli olan hammadde ve ara mallarından oluşmaktadır. İthalat işlemlerinin kolaylaştırılması ve ithalat maliyetinin düşürülmesi sonucu sanayideki üretim maliyetleri de düşürülmüş olacaktır. İthalatta sağlanacak çabukluk, güvence, esneklik büyük ölçüde yerli üreticilerin üretim girdi maliyetlerine yansıyacaktır.

İthal mallarının ithalatçı tarafından önceden serbest bölgeye getirilip depolanması mümkün olduğundan, malın siparişi ile ülkeye girişi arasında geçen süre kısaltılmış olacaktır. Böylece yerli üretici firmalar daha düşük stok seviyesi ile çalışacaklardır. Bunun sonucunda söz konusu firmaların stok maliyetleri azalacak, bu da üretim maliyetlerinin düşmesine neden olacaktır.

Serbest bölgelerde depolanan malların ithalatçı firmalar tarafından önceden incelenme olanağı olacağından bozuk ve nitelikleri uygun olmayan malların ithal edilmesi riski ortadan kalkmış olacaktır.

2.2.1.2. İhracat Açısından Olumlu Etkiler

Ülkeden serbest bölgelere olan mal sevkiyatları kural olarak ihracat sayıldığından bu bölgelere yapılan her türlü mal ve hizmet ihracı sonucu ülkeye daha çok döviz girdisi sağlanmış olacaktır.

İhracatçı firmalar ihraç ürünlerinin önceden serbest bölgelere getirilip depolayabilmektedirler. Ayrıca bu bölgelerde ihraç ürünlerinin ithalatçıların talepleri

doğrultusunda yeniden işlenmesi veya ambalajlanması gibi işlemler yapılabilmektedir. Bu sayede ihracatçılarımız zaman kazanmakta ve rekabet açısından avantajlı konuma geçmektedirler.

Serbest bölgelere gelen yabancı sermaye ile beraber daha ileri teknolojilerde gelmektedir. Bunun sonucunda bu bölgelerde ileri teknoloji ile üretilen malların rekabet gücü artmaktadır.²⁶

2.2.1.3. Yerli Üretim Açısından Olumlu Etkiler

Ülkemizin ithalatının önemli bir bölümü sanayinin üretimini sürdürebilmesi için gerekli olan hammaddelerden oluşmaktadır. Bunun için ithalat yerli üretimin bir alternatifi değildir. Serbest bölgelerin yerli sanayiye sağlayacağı avantaj ve kolaylıklar yerli sanayinin gelişmesine katkı sağlayacaktır. Söz konusu kolaylık ve avantajlar; hammadde temininde esneklik ve süreklilik sağlanması, maliyetlerin düşürülmesi şeklinde sıralanabilir.

2.2.1.4. İstihdam Etkisi

Serbest bölgeler kuruldukları ülkenin işgücü için yeni istihdam olanakları yaratırlar. Serbest üretim bölgelerinin istihdama olan etkisi serbest ticaret bölgelerinden daha fazladır. Bir serbest üretim bölgesinin istihdam sorununun çözümüne katkı sağlayabilmesi için, ev sahibi ülkenin dış ülkelerden bölgeye işçi getirilmesini önlemesi gerekir. Bazı ülkeler buna bir önlem olarak serbest bölgelerinde faaliyette bulunan yada bulunacak kuruluşların belli oranlarda yerli işgücü istihdam etmelerini şart koşmaktadırlar. Örneğin; Mısır serbest bölgelerinde faaliyet gösteren şirketler için çalıştırdıkları personelin en az %75'inin Mısır'dan temin edilmesi zorunluluğunu getirmiş ve 50 kişiden fazla işçi istihdam eden şirketlere 5 yıl vergi istisnası tanınmıştır.

Serbest bölgeler, ülkenin istihdam sorununa direkt katkı sağladığı gibi dolaylı olarak da katkı sağlayabilirler. Serbest bölgelerin bölge gerisinden çeşitli girdi

²⁶ Atilla BAĞRIAÇIK, Reel Sektörümüz İçin Hariçte İşleme Rejimi ve Serbest Bölgelerden Yararlanarak Krizi Aşmak, Yaklaşım, Sayı:107, Kasım 2001, s.25

talepleri, serbest bölgelerde çalışan yerli ve yabancı personelin çeşitli talepleri (gıda, giyim, eğlence v.s) serbest bölgenin gerisini devamlı olarak besler. Bundan dolayı serbest bölge gerisinde de işgücü talebinde bir artma olabilir. Mısır ve Tayvan serbest bölgelerini bu duruma örnek gösterebiliriz. Buralarda istihdam edilen her bir kişi, serbest bölge gerisinde de bir kişinin istihdamına sebep olmaktadır.

2.2.1.5. Yabancı Sermaye ve Teknoloji Transferi Açısından Etkisi

Yabancı sermayenin serbest bölgeler aracılığıyla Türkiye'ye çekilmesi, yeni istihdam yaratmak, döviz geliri elde etmek, yeni teknolojileri getirmek, yerli işçi ve yöneticilerin niteliğini yükseltmek gibi yararlar sağlar.

2.2.2. Serbest Bölgelerin Türk Ekonomisine Olan Olumsuz Etkileri

Serbest bölgelerin ülkemiz ekonomisine olan muhtemel olumsuz etkileri şu şekilde sıralanabilir.

1. Serbest bölgelerin mal, döviz ve uyuşturucu kaçakçılığı için uygun zemin oluşturduğu ve çevre kirliliğine neden olduğu düşünülmektedir. Ancak önceden gerekli tedbirler alınarak bu tür olumsuzluklar önenebilir.

2. Serbest bölgelere alt yapıya yönelik olarak yapılan yüksek tutarlı kamu harcamaları ekonomide olumsuz gelişmelere neden olabilir.

3. Ülkemizin ihracatını artırmak amacıyla kurulan serbest bölgelerin zamanla ülkemiz için bir ithalat merkezi olabilme ihtimali önemli bir sakıncadır.

4. Serbest bölgelere gelen yabancı firmaların teknolojik üstünlükleri yanında bu bölgelere sağlanan teşviklerden de yararlanarak yerli firmalara karşı rekabet üstünlüğü elde etmeleri ülke ekonomisi açısından önemli bir sakıncadır.

5. Üretime yönelik serbest bölgelerde çalıştırılacak işçilere düşük ücret ödenmesi, sosyal ve sendikal hakların kısıtlanması bu bölgelerde sosyal sorunlar çıkmasına neden olabilir.²⁷

2.2.3. Serbest Bölgelerin Ticaret Hacimleri

Türkiye'deki serbest bölgelerin yıllar itibariyle ticaret hacimleri aşağıdaki gibidir.

Tablo-1 : Bölgeler İtibariyle Yıllık Ticaret Hacimleri (1000 ABD \$)

BÖLGELER	2004-III	% 2004-2003	2003-III	2003	%2003-2002	2002	2001	2000
İSTANBUL DERİ	1.208.224	71	704.939	4.076.782	44	2.827.979	2.324.919	4.059.383
MERSİN	779.551	56	499.073	2.766.312	68	1.643.140	1.337.790	1.767.584
İSTANBUL AHL	750.012	22	614.722	3.022.789	22	2.475.194	2.193.739	2.893.199
EGE	719.651	32	544.733	2.642.599	44	1.828.870	1.291.910	1.662.598
BURSA	488.933	261	135.303	1.108.768	147	448.185	82.294	
İSTANBUL TRAK.	342.129	67	204.701	1.145.646	74	659.152	237.939	181.535
AVRUPA	200.206	96	102.247	570.498	66	343.062	212.865	105.655
İZMİR MEN. DER.	83.414	58	52.922	301.562	9	277.385	251.479	240.262
ANTALYA	83.048	9	76.521	359.183	46	245.992	185.019	215.132
GAZİANTEP	41.430	45	28.670	207.261	89	109.627	54.355	35.671
KAYSERİ	35.109	97	17.852	157.184	88	83.646	27.071	22.554
ADANA-YUMUR.	32.289	348	7.202	74.852	60	46.845	59.267	60.864
KOCAELİ	21.152	275	5.636	29.180	215	9.249		
DENİZLİ	18.838	29	14.621	41.030	1.058	3.543		
RİZE	16.635	401	3.323	10.986	-3	11.347	16.447	15.816
TRABZON	7.831	487	1.334	46.956	-3	48.511	36.661	15.914
MARDİN	5.597	61	3.486	19.597	-17	23.626	5.284	5.522
SAMSUN	4.034	-66	11.769	17.244	45	11.907	12.329	16.845
TUBİ-MAM TEC.	1.725	68	1.028	9.555	85	5.158		
DOĞU ANADOLU	-		83	83	-53	177	1.881	1.789
İMKB(*)	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM-TOTAL	4.839.805	60	3.030.165	16.608.066	49,6	11.102.596	8.331.246	11,300,593

(*) Yalnızca menkul kıymet alım-satımı yapmaktadır.

KAYNAK: www.dtm.gov.tr/SB/sb_xls

²⁷ Ömer KÖROĞLU, Serbest Bölgelerin Ülke Ekonomilerine Etkileri, Yaklaşım, Sayı:75, Mart 1999, s.68; ÖZEL, a.g.m, s.16-18

2.2.4. Ticaret Hacminin Sektörlere Göre Dağılımı

Türkiye'deki serbest bölgelerin ticaret hacminin sektörler göre dağılımı

aşağıdaki gibidir.

Tablo-2: Ticaret Hacminin Sektörlere Göre Dağılımı (2004 MART)

Sektörler	Yurtiçinden Bölgelere	%	Bölgelerden Yurtiçine	%	Yurtdışından Bölgelere	%	Bölgelerden Yurtdışına	%	Toplam
I.TARIM	36.094	5,8	67.305	4,2	95.519	5,7	37.734	4,0	236.651
A-BİTKİSEL ÜRÜN.	24.977	4,0	58.476	3,6	79.550	4,7	35.406	3,8	198.409
B-HAYVANSAL ÜRÜN.	10.202	1,7	8.819	0,5	14.749	0,9	1.207	0,1	34.977
C-SU ÜRÜN.	667	0,1		0,0	1.176	0,1	837	0,1	2.680
D-ORMAN ÜRÜN.	248	0,0	11	0,0	43	0,0	284	0,0	586
II.MADENCİLİK-TAŞ OCAK.	2.569	0,4	647	0,0	649	0,0	3.645	0,4	7.510
III.SANAYİ	579.131	93,7	1.545.211	95,8	1.580.123	94,3	891.179	95,6	4.595.644
A-İŞLENMİŞ TARIM ÜRÜN.	15.759	2,6	22.603	1,4	77.271	4,6	81.386	8,7	197.020
B-İŞLENMİŞ PETROL ÜRÜN.	1.251	0,2	139.708	8,7	133.087	7,9	301	0	274.347
C-SANAYİ ÜRÜN.	562.120	91,0	1.382.900	85,7	1.369.765	81,7	809.491	86,8	4.124.277
TOPLAM	617.794	100	1.613.163	100	1.676.291	100	932.558	100	4.839.805

KAYNAK: www.dtm.gov.tr/SB/sb_xls

2.2.5. Serbest Bölge Kullanıcılarının Faaliyet Konularına Göre Dağılımı

Türkiye'deki serbest bölge kullanıcılarının faaliyet konularına göre dağılımı aşağıdaki gibidir.

Tablo-3: Serbest Bölge Kullanıcılarının Faaliyet Konularına Göre Dağılımı

Faaliyet Konuları	Yerli		Yabancı		Toplam		Toplam
	Kiracı	Yatırımcı	Kiracı	Yatırımcı	Kiracı	Yatırımcı	
ÜRETİM	257	335	60	47	317	382	699
MONTAJ/BAKIM	34	12	10	2	44	14	58
ALIM-SATIM	1860	354	371	63	2231	417	2648
İŞYERİ KİRALAMA	2	239	0	34	2	273	275
DEPO İŞLET.	2	75	0	12	2	87	89
BANKA-SİGORTA	45	11	4	0	49	11	60
KURUCU/İŞLETİCİ	2	19	0	2	2	21	23
İMKB-ARACILIK	3	0	1	0	4	0	4
DİĞER	49	11	14	5	63	16	79
Toplam	2254	1056	460	165	2714	1221	
Genel Toplam	3.310		625		3.935		

KAYNAK: DTM, Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğü, Serbest Bölgeler 3 Aylık Raporu, Mart 2004

2.2.6. Türkiye’de Serbest Bölge Modelleri

Türkiye’de serbest bölgelerin kuruluşunda üç temel model uygulanmaktadır.

Birinci modelde serbest bölgeler kamu arazisi üzerine kurulmakta ve altyapı harcamaları devlet tarafından yapılmakta, üst yapı harcamaları ise işletici ve kullanıcı şirketler tarafından yapılmaktadır. Bu modele örnek olarak Mersin ve Antalya serbest bölgeleri gösterilebilir.

İkinci modelde serbest bölgeler kamu arazisi üzerine kurulmakta ancak altyapı harcamaları bölge kurucu ve işletmecisi tarafından yapılmaktadır. Bu modelde üstyapı harcamaları ise bölge kurucu ve işletmecisi ile kullanıcı şirketler tarafından yapılmaktadır. Bu modele örnek olarak Ege ve Trabzon serbest bölgeleri gösterilebilir.

2.2.7. Türkiye’deki Serbest Bölgeler

Ülkemiz 1980’li yıllarda serbest piyasa ekonomisine geçmek ve dünya ekonomik sistemi ile bütünleşmek amacıyla ihracata dayalı gelişme stratejisi izlemeye başlamıştır.

Bu politikalar çerçevesinde, 1980’li yılların ilk yarısında serbest bölge kurulması yönünde girişimler başlatılmış, araştırma ve fizibilite çalışmaları sürdürülerek, daha çok ticari faaliyetlerin yürütüleceği Mersin ve Antalya limanları yakınında serbest bölge kurulması uygun görülmüş ve 3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu 1985 yılı Haziran ayında yürürlüğe girmiştir.

1987 yılından bu yana ihracata dayalı yatırım ve üretimi teşvik etmek amacıyla 21 adet serbest bölge kurulmuştur.²⁸ Bu serbest bölgeler aşağıda daha ayrıntılı olarak anlatılmıştır.

²⁸ DTM, Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğü, a.g.e, s. 19

2.2.7.1 Adana-Yumurtalık Serbest Bölgesi

Adana-Yumurtalık Serbest Bölgesi 4.3.1985 ve 85/9201 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulmuştur. 29.12.1992 tarih ve 92/2797 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile bölgenin bugünkü sınırları belirlenmiştir. 25.5.1990 tarihinde Toros Adana Yumurtalık Serbest Bölgesi Kurucu ve İşleticisi A.Ş. kurulmuştur. 12.12.1990 tarihinde ise Devlet Planlama Teşkilatı ile yapılan bir sözleşmeyle bölgenin kurulup işletilmesi görevi TAYSEB A.Ş.'ye verilmiştir. Körfez krizi nedeni ile askıya alınan kuruluş çalışmaları 1997'de yeniden başlatılmış ve bölge Eylül 1998'de resmen faaliyete geçmiştir. Bölge 4.500.000 m² lik alanıyla Türkiye'nin ve Dünyanın en büyük serbest bölgelerinden biridir.²⁹Bölgenin ticaret hacimleri yıllar itibariyle aşağıdaki gibidir.

Tablo-4: Adana Yumurtalık Serbest Bölgesi Yıllar İtibariyle Ticaret Hacimleri

Yıllar	Tutar/1000 ABD
1999	2.202
2000	60.864
2001	59.267
2002	46.845
2003	74.852
2004-III	18.838

KAYNAK: www.dtm.gov.tr/SB/sb_hacim.xls

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi Adana Yumurtalık Serbest Bölgesinin Ticaret Hacmi 1999 yılında 2.202 Dolar, 2000 yılında 60.864 Dolar, 2001 yılında 59.267 Dolar, 2002 yılında 46.845 Dolar, 2003 yılında 74.852 Dolar, 2004'ün ilk üç ayında ise 18.838 Dolar olmuştur. Buna göre ticaret hacimleri 1999 yılına göre 2000 yılında büyük oranda artmış, 2001 ve 2002 yıllarında azalma olmasına rağmen 2003 yılında yine artış göstermiştir.(Tablo 4'de tutarlar 1000 ABD Doları olarak ifade edilmiştir.)

²⁹ TOROSLU, a.g.e, s.69

2.2.7.2. Antalya Serbest Bölgesi

Antalya Limanı 3.11.1983 tarih ve 83/7285 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile serbest bölge olarak ilan edilmiştir. 6.8.1986 tarih ve 86/10877 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile de Antalya Serbest Bölge İşleticisi A.Ş'ye (ASBAŞ) bölgeyi işletme yetkisi verilmiştir. Bölge mülkiyeti Hazineye ait olan 325.324 m²'si kullanılabilir, brüt 554.000 m² arazi üzerine kurulmuştur. Bölgeyi işleten ASBAŞ'ın ödenmiş sermayesi 247.500.000.000 TL olup, bu işletmenin % 81'i Özel İdare % 16'sı Antalya Belediyesi'ne ve geri kalanı da özel sektör'e aittir.

İşleticinin görev ve sorumlulukları Dış Ticaret Müsteşarlığı, Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğü ile ASBAŞ arasında imzalanan bir işletme sözleşmesi ile belirlenmiştir. ASBAŞ bu sözleşme gereği her yıl hazırladığı ve Serbest Bölge Müdürlüğü'nün onayında geçen tarifeler ile bölgede faaliyet gösteren firmalara (kullanıcılara) hizmet vermektedir.

Bölgenin faaliyet Konuları;

1. Üretim
2. Alım-Satım
3. Depolama
4. Montaj-Demontaj
5. Bakım ve Onarım
6. Makine Parkı
7. Bankacılık

olarak belirlenmiştir.³⁰

³⁰ BAĞRIACIK, a.g.e, s.107-109

Bölgenin yıllar itibariyle ticaret hacimleri aşağıdaki gibidir:

Tablo-5: Antalya Serbest Bölgesi Yıllar İtibariyle Ticaret Hacimleri

Yıllar	Tutar/1000 ABD\$
2000	215.132
2001	185.019
2002	245.992
2003	359.183
2004-III	83.414

KAYNAK: www.dtm.gov.tr/SB/sb_hacim.xls

Tablo 5’de görüldüğü gibi Antalya Serbest Bölgesinin Ticaret Hacmi 2000 yılında 215.132 Dolar, 2001 yılında 185.019 Dolar, 2002 yılında 245.992 Dolar, 2003 yılında 359.183 Dolar, 2004’ün ilk üç ayında ise 83.414 Dolar olmuştur. Buna göre Antalya Serbest Bölgesinin Ticaret Hacminde bazı yıllarda düşme olmuş, bazı yıllarda da artış olmuştur.(Tablo 5’de tutarlar 1000 ABD Doları olarak ifade edilmiştir.)

2.2.7.3. Avrupa Serbest Bölgesi

Bölgenin yeri ve sınırı 16.10.1996 tarih ve 96/9108 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile tespit edilmiştir. Bölge kurucu ve İşleticisi Avrupa Serbest Bölge Kurucu ve işletici A.Ş’dir. Bölge 1999 yılında faaliyete başlamıştır. Bölge 2.000.000 m² büyüklüğe sahiptir.³¹ Bölgenin belirlenen faaliyet konuları aşağıdaki gibidir:³²

1. Konfeksiyon	8. Deri Konfeksiyon
2. Tekstil ve konfeksiyon yan sanayi ürünleri	9. Bilgisayar
3. Tekstil ve konfeksiyon makinaları	10. Tarım Makinaları
4. Otomotiv ve yan sanayi	11. İlaç ve tohum sanayi
5. Elektrik-Elektronik	12. Ambalaj
6. Tekstil	13. Halı
7. Optik	14. Hazır Gıda

³¹ www.asb.com.tr/bilgi.html

³² www.asb.com.tr/faaliyet.html

BAŞLICA HİZMET FAALİYETLERİ

1. Bankacılık
2. Mühendislik
3. Mimar ve müteahhitlik
4. Acentalık
5. Komisyonculuk
6. Nakliyecilik
7. Sigortacılık
8. Bilgisayar yazılım
9. Ticari gözetim
10. Depoculuk
11. Müşavirlik

BAŞLICA TİCARET FAALİYETLERİ

1. Beyaz Eşya
2. Otomobil ve Yedek Parça
3. Kozmetik ve temizlik ürünleri
4. Her türlü elektronik malzeme
5. Optik aletler
6. Altın işlemeciliği

Bölgenin yıllar itibariyle ticaret hacimleri ise aşağıdaki gibidir:

Tablo-6: Avrupa Serbest Bölgesi Yıllar İtibariyle Ticaret Hacimleri

Yıllar	Tutar/1000 ABD \$
2000	105.655
2001	212.865
2002	343.062
2003	570.498
2004-III	200.206

KAYNAK: Dünya Gazetesi, Serbest Bölgeler Özel Eki, 16 Nisan 2004, s.17

Tablo 6 da görüldüğü gibi Avrupa Serbest Bölgesi'nin Ticaret Hacmi 2000 yılında 105.655 Dolar, 2001 yılında 212.865 Dolar, 2002 yılında 343.062 Dolar, 2003 yılında 570.498 Dolar, 2004'ün ilk üç ayında ise 200.206 Dolar olmuştur. Buna göre Avrupa Serbest Bölgesinin Ticaret Hacmi 2000 yılından 2004 yılına kadar artarak devam etmiştir.(Tablo 6'da tutarlar 1000 ABD Doları olarak ifade edilmiştir.)

2.2.7.4. Bursa Serbest Bölgesi

Bursa Serbest Bölgesi 16.02.1998 yılında kurulmuş ancak 11 Mayıs 2001 tarihinde faaliyete geçirilmiştir. Bölge Bursa'nın Gemlik ilçesinde kurulmuş olup 825.452 m²'lik alana sahiptir. Bölgeyi işletme yetkisi Bursa Serbest Bölge Kurucu ve İşleticisi A.Ş (BUSEB)' ye verilmiştir. BUSEB 119 ortaklı bir şirket olup sermayesinin önemli bir kısmı Bursa Ticaret ve Sanayi Odasına aittir.

Bursa Serbest Bölgesinde yapılacak faaliyetler; Üretim, Ticaret, Depolama, Kiralama, Mühendislik, Paketleme, Montaj, Demontaj, Bakım ve Onarım ve Diğer olarak belirlenmiştir.³³ Bölgenin ticaret hacimleri yıllar itibariyle aşağıdaki gibidir:

Tablo-7: Bursa Serbest Bölgesi Yıllar İtibariyle Ticaret Hacimleri

Yıllar	Tutar/1000 ABD \$
2000	-
2001	82.294
2002	448.185
2003	1.108.768
2004-III	488.933

KAYNAK: www.buseb.com.tr/hakkında.htm

Tablo 7'de görüldüğü gibi Bursa Serbest Bölgesinin Ticaret Hacmi 2000 yılında olmamış, 2001 yılında 82.294 Dolar, 448.185 Dolar, 1.108.768 Dolar, 2004 yılının ilk üç ayında ise 488.933 Dolar olmuştur. Buna göre Bursa Serbest Bölgesinin Ticaret Hacmi 2004 yılına kadar artarak devam etmiştir.(Tablo 7'de tutarlar 1000 ABD Doları olarak ifade edilmiştir.)

³³ www.buseb.com.tr/hakkında.htm

2.2.7.5. Denizli Serbest Bölgesi

Denizli Serbest Bölgesinin projesine 1999 yılında başlanmış, yer ve sınırı 3.5.2000 tarih ve 2000/398 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile belirlenmiştir. Bölgeyi kurma ve işletme yetkisi Denizli Serbest Bölgesi Kurucu ve İşleticisi A.Ş'ye (DENSER) verilmiştir.

Bölgenin yıllar itibariyle ticaret hacimleri aşağıdaki gibidir:

Tablo-8: Denizli Serbest Bölgesi Yıllar İtibariyle Ticaret Hacimleri

Yıllar	Tutar/1000 ABD \$
2000	-
2001	-
2002	3.543
2003	41.030
2004-III	21.152

KAYNAK: www.denser.com.tr/DenserWeb/index.html

Tablo 8'de görüldüğü gibi Denizli Serbest Bölgesinin 2000 yılında ve 2001 yılında bir faaliyeti olmamış, 2002 yılından 2004 yılına kadar ise ticaret hacmi artarak devam etmiştir.(Tablo 8'de tutarlar 1000 ABD Doları olarak ifade edilmiştir.)

Denizli Serbest Bölgesinin faaliyet alanları aşağıdaki şekildedir:³⁴

ÜRETİM

1. Tekstil	8. Boya ve Baskı
2. Konfeksiyon	9. Cam
3. Tekstil ve konfeksiyon makinaları	10. Hazır Gıda
4. Deri konfeksiyon	11. Halı
5. Otomotiv yan sanayi	12. Bilgisayar
6. Optik	13. Tarım Makinaları
7. Ambalaj	14. Mermer

³⁴ www.denser.com.tr/DenserWeb/index.html

HİZMET

1. Bankacılık	7. Acentalık
2. Sigortacılık	8. Ticari gözetim
3. Mühendislik	9. Depoculuk
4. Bilgisayar Yazılımı	10. Nakliyecilik
5. Mimarlık ve Müteahhitlik	11. Komisyonculuk
6. Müşavirlik	

TİCARET

1. Tekstil Hammaddeleri,
İplik,
Elyaf,
Simli ve Estetik İplik,
Ham Bez Kumaş,
Tela,
Lastik,
Fermuar,
Düğme, | 2. Beyaz eşya
3. Mobilya
4. Altın işletmeciliği
5. Optik aletler
6. Her türlü elektronik malzeme
7. Kimyevi madde, boya
8. Ve diğer ticari faaliyetler |
|---|--|

2.2.7.6. Doğu Anadolu Serbest Bölgesi

Bölgenin yeri ve sınırı 27.09.1994 tarih ve 94/6028 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile tespit edilmiştir. 04.04.1995 tarih ve 95/6742 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Doğu Anadolu Serbest Bölge Kurucu ve İşletmecisi A.Ş'ye (DASBAŞ) bölgeyi kurma ve işletme yetkisini vermiştir. Bölge 15.01.1996 tarihinde ticari faaliyete başlamıştır. Bölge mülkiyeti Hazineye ait olan 210.000 m² arazi üzerine kurulmuştur.³⁵

³⁵ TOROSLU, a.g.e, s.71

Bölgenin yıllar itibariyle ticaret hacimleri aşağıdaki gibidir:

Tablo-9: Doğu Anadolu Serbest Bölgesi Yıllar İtibariyle Ticaret Hacimleri

Yıllar	Tutar/1000 ABD \$
2000	1.789
2001	1.881
2002	177
2003	83
2004-III	-

KAYNAK: M.Vefa TOROSLU, Serbest Bölgeler, Beta Yayınları, İstanbul 2000

Tablo 9’da görüldüğü gibi Doğu Anadolu Serbest Bölgesinin Ticaret Hacmi 2000 yılında 1.789 Dolar, 2001 yılında 1.881 Dolar, 2002 yılında 177 Dolar, 2003 yılında 83 Dolar olmuş, 2004 yılının ilk üç ayı itibariyle bir faaliyeti olmamıştır. Buna göre Doğu Anadolu Serbest Bölgesinin Ticaret Hacmi 2000 yılından 2004 yılına kadar azalarak devam etmiştir.(Tablo 9’da tutarlar 1000 ABD Doları olarak ifade edilmiştir.)

2.2.7.7. Ege Serbest Bölgesi

Ege Serbest Bölgesinin yeri ve sınırı 11.01.1987 tarih ve 87/11401 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile tespit edilmiştir. Bölgeyi işletme yetkisi 89/14427 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Ege Serbest Bölge Kurucu ve İşletmecisi A.Ş, kısa adıyla ESBAŞ’a verilmiştir. Bölge yap-işlet-devret modeline göre kurulmuş ve 19.10.1990 tarihinde faaliyete başlamıştır. Bölge mülkiyeti Hazineye ait olan 1.3 km²’lik kısmı kullanılabilir, brüt 2.2 km² arazi üzerine kurulmuştur.

Bölgede yapılabilecek faaliyetler; Kiralama ve Finansal Kiralama, Depolama, Alım Satım, Montaj-Demontaj, Bakım-Onarım, Bankacılık, Sigortacılık ve Diğerleri olarak belirlenmiştir.³⁶

³⁶ www.esbas.com.tr/hepsi.htm

Bölgenin yıllar itibariyle ticaret hacimleri aşağıdaki gibidir:

Tablo-10: Ege Serbest Bölgesi Yıllar İtibariyle Ticaret Hacimleri

Yıllar	Tutar/1000 ABD\$
1998	1.446.380
1999	1.188.200
2000	1.662.598
2001	1.291.910
2002	1.828.870
2003	2.642.599
2004-III	719.651

KAYNAK: www.esbas.com.tr/hepsi.htm

Tablo 10’da görüldüğü gibi Ege Serbest Bölgesinin Ticaret Hacmi 1998 yılında 1.446.380 Dolar, 1999 yılında 1.188.200 Dolar, 2000 yılında 1.662.598 Dolar, 2001 yılında 1.291.910 Dolar, 2002 yılında 1.828.870 Dolar, 2003 yılında 2.642.599 Dolar ve 2004 yılının ilk üç ayında 719.651 Dolar olmuştur. Bu tabloya göre Ege Serbest Bölgesinin Ticaret Hacmi bazı yıllarda artış bazı yıllarda ise azalış göstermiştir.(Tablo 10’da tutarlar 1000 ABD Doları olarak ifade edilmiştir.)

2.2.7.8. Gaziantep Serbest Bölgesi

Bölgenin yeri ve sınırı 7.7.1998 tarih ve 98/11368 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile belirlenmiştir. Alınan bu karar 23402 sayılı Resmi Gazetede 14.07.1998 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Gaziantep Serbest Bölgesinin Kurulması ve işletilmesi için Gaziantep Serbest Bölgesi Kurucu ve İşleticisi A.Ş (GASBAŞ) yetkili kılınmıştır. Bölge 1999 yılında faaliyete geçmiştir.³⁷Bölgenin yıllar itibariyle ticaret hacimleri aşağıdaki gibidir:

Tablo-11: Gaziantep Serbest Bölgesi Yıllar İtibariyle Ticaret Hacimleri

Yıllar	Tutar/1000 ABD \$
2000	35.671
2001	54.355
2002	109.627
2003	207.261
2004-III	35.109

KAYNAK: www.dtm.gov.tr/SB/sb_hacim.xls

³⁷ TOROSLU, a.g.e, s.72

Tablo 11’de görüldüğü gibi Gaziantep Serbest Bölgesinin Ticaret Hacmi 2000 yılında 35.671 Dolar, 2001 yılında 54.355 Dolar, 2002 yılında 109.627 Dolar, 2003 yılında 207.261 Dolar, 2004 yılının ilk üç ayında ise 35.109 Dolar olarak gerçekleşmiştir. Tabloya bakıldığında ticaret hacmi 2004 yılına kadar artarak gerçekleşmiştir.

2.2.7.9. İstanbul Deri ve Endüstri Serbest Bölgesi

İstanbul Deri ve Endüstri Serbest Bölgesinin yeri ve sınırı 2.3.1992 tarih ve 92/2778 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile tespit edilmiştir. Bölgeyi işletme yetkisi 22.2.1993 tarih ve 93/4181 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile İstanbul Deri ve Serbest Bölge Kurucu ve İşletmecisi A.Ş’ye (DESBAŞ) verilmiştir. Bölge 1.5.1995 tarihinde ticari faaliyete başlamıştır. Bölge mülkiyeti özel sektöre ait olan 90.950 m² arazi üzerine kurulmuştur. Bölgede 110’u yabancı sermayeli olmak üzere 700 kullanıcı firma bulunmaktadır.³⁸

Bölgeye Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğü tarafından verilen faaliyet ruhsat konuları şunlardır:

1. Üretim
2. Alım-Satım
3. Montaj ve Demontaj
4. Bankacılık
5. Bilgisayar yazılım programları, mühendislik v.b.

³⁸ BAĞRIAÇIK, a.g.e, s.113-115; www.desbas.com.tr/tr/des_tr.htm

Bölgenin ticaret hacimleri aşağıdaki gibidir:

Tablo-12: İstanbul Deri ve Endüstri Serbest Bölgesi Yıllar İtibariyle Ticaret Hacimleri

Yıllar	Tutar/1000 ABD \$
2000	4.059.383
2001	2.324.919
2002	2.827.979
2003	4.076.782
2004-III	1.208.224

KAYNAK: www.desbas.com.tr/tr/des_tr.htm

İstanbul Deri ve Endüstri Serbest Bölgesinin Ticaret Hacimleri tabloda görüldüğü gibi 2000 yılında 4.059.383 Dolar, 2001 yılında 2.324.919 Dolar, 2002 yılında 2.827.979 Dolar, 2003 yılında 4.076.782 Dolar, 2004 yılının ilk aylarında ise 1.208.224 Dolar olmuştur. Bu rakamlara bakıldığında İstanbul Deri ve Endüstri Serbest Bölgesinin Ticaret Hacminde bazı yıllarda artış bazı yıllarda ise azalış olmuştur.(Tablo 12’de tutarlar 1000 ABD Doları olarak ifade edilmiştir.)

2.2.7.10. İstanbul Atatürk Havalimanı Serbest Bölgesi

İstanbul Atatürk Havalimanı Serbest Bölgesinin yeri ve sınırı 12.05.1990 tarih ve 90/220 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile tespit edilmiştir. 90/8190 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile İstanbul AHL Serbest Bölge Kurucu ve İşletmecisi A.Ş’ye (İSBİ) bölgeyi kurma ve işletme yetkisi verilmiştir. Bölgenin 1.Kısmı Eylül 1990’da, 2.Kısmı Temmuz 1991’de ticari faaliyete başlamıştır. Bölge mülkiyeti Hazineye ait olan 9250 m² alan üzerine kurulmuş ancak gelişen serbest bölgenin taleplere cevap verebilmesini temin etmek amacıyla gelişme çalışmalarına hız verilmiş, bölge alanı yanında yer alan 26 dönümlük arazi Bakanlar Kurulu’nun 23 Ağustos 1995 tarih ve 95-7244 sayılı kararı ile bölgeye dahil edilerek, bölgenin alanı 40.000m²’ye çıkarılmıştır.

Bölge 1.7.1996 tarihinden itibaren Yap-İşlet-Devret modeline göre faaliyet göstermeye başlamış; kullanıcı firmaların talepleri doğrultusunda yatırımlarını

sürdüren İSBİ A.Ş.,bölge civarında bulunan yaklaşık 152.000m²'lik alanda bölgeye dahil edilmiştir.³⁹

Bölgenin yıllar itibariyle ticaret hacimleri aşağıdaki gibidir:

Tablo-13: İstanbul Atatürk Havalimanı Serbest Bölgesi Yıllar İtibariyle Ticaret Hacimleri

Yıllar	Tutar/1000 ABD \$
2000	181.535
2001	237.939
2002	659.152
2003	1.145.646
2004-III	342.129

KAYNAK: www.isbi.com.tr/ieb/isbitr.asp

Tablo 13’de görüldüğü gibi İstanbul Atatürk Havalimanı Serbest Bölgesinin Ticaret Hacimleri 2000 yılında 181.535 Dolar, 2001 yılında artış göstererek 237.939 Dolar, 2002 yılında da artış göstererek 659.152 Dolar, 2003 yılında yine artış göstererek 1.145.646 Dolar olmuş, 2004 yılının ilk aylarında ise 342.129 Dolar olarak gerçekleşmiştir.(Tablo 13’de tutarlar 1000 ABD Doları olarak ifade edilmiştir.)

2.2.7.11. İstanbul Trakya Serbest Bölgesi

İstanbul Trakya Serbest Bölgesinin yer ve sınırı 31.10.1990 tarih ve 90/1102 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile tespit edilmiştir. 21.1.1991 tarih ve 91/1409 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile bölgeyi kurma ve işletme yetkisi İstanbul Trakya Serbest Bölge Kurucu ve İşletmecisi A.Ş’ye (İSBAŞ) verilmiştir. Bölge 387.500 m²'lik bir alana kurulmuş ve 12.3.1998 tarihinde ticari faaliyete başlamıştır.⁴⁰

³⁹ www.isbi.com.tr/ieb/isbitr.asp

⁴⁰ BAĞRIAÇIK, a.g.e, s.115

Bölgenin faaliyet konuları şunlardır :

1. Üretim
2. Alım-Satım
3. Depolama
4. Montaj-Demontaj
5. Sigortacılık
6. Bankacılık

Bölgenin ticaret hacimleri ise aşağıdaki gibidir.

Tablo-14: İstanbul Trakya Serbest Bölgesi Yıllar İtibariyle Ticaret Hacimleri

Yıllar	Tutar/1000 ABD \$
2000	2.893.199
2001	2.193.739
2002	2.475.194
2003	3.022.789
2004-III	750.012

KAYNAK: Atilla BAĞRIÇIK, Türkiye’de Belgelerle Uygulamalı Serbest Bölgeler ve Avantajları, Bilim Teknik Yayınevi, Mayıs 1999, s.115

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı gibi İstanbul Trakya Serbest Bölgesinin Ticaret Hacmi 2000 yılında 2.893.199 Dolar, 2001 yılında 2.193.739 Dolar, 2002 yılında 2.475.194 Dolar, 2003 yılında 3.022.789 Dolar ve 2004 yılının ilk aylarında da 750.012 Dolar olarak gerçekleşmiştir. Buna göre ticaret hacmi bazı yıllarda küçük azalışlar göstermesine rağmen 2003 yılında artmıştır.(Tablo 14’de tutarlar 1000 ABD Doları olarak ifade edilmiştir.)

2.2.7.12. İzmir Menemen Deri Serbest Bölgesi

Bölgenin yeri ve sınırı 11.8.1997 tarih ve 97/9775 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile tespit edilmiş olup aynı karar ile bölgeyi kurma ve işletme yetkisi İzmir Menemen Deri Serbest Bölgesi Kurucu ve İşletmecisi A.Ş’ye (İDESBAŞ) verilmiştir. Bölge 1.620.000 m² arazi üzerine kurulmuş ve 6.3.1998 yılında ticari faaliyete başlamıştır.⁴¹

⁴¹ www.idesbas.com.tr/menemen.htm

Bölgedeki faaliyet konuları aşağıdaki gibidir:

1. Üretim	4. Sigortacılık
2. Alım-Satım	5. Bankacılık
3. Depolama	6. Kiralama

Bölgenin yıllar itibariyle ticaret hacimleri ise aşağıdaki gibidir:

Tablo-15: İzmir Menemen Deri Serbest Bölgesi Yıllar İtibariyle Ticaret Hacimleri

Yıllar	Tutar/1000 ABD \$
2000	240.262
2001	251.479
2002	277.385
2003	301.562
2004-III	83.048

KAYNAK: www.idesbas.com.tr/menemen.htm

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi İzmir Menemen Deri Serbest Bölgesinin Ticaret Hacmi 2000 yılında 240.262 Dolar, 2001 yılında 251.479 Dolar, 2002 yılında 277.385 Dolar, 2003 yılında 301.562 Dolar, 2004 yılının ilk aylarında ise 83.048 Dolar olarak gerçekleşmiştir. Buna göre ticaret hacmi bu bölgede 2000 yılından 2004 yılına kadar artmıştır.(Tablo 15’de tutarlar 1000 ABD Doları olarak ifade edilmiştir.)

2.2.7.13. Kayseri Serbest Bölgesi

11.6.1997 tarih ve 97/9524 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile bölgenin yer ve sınırı tespit edilmiştir. Bölgenin kurucu ve işleticisi Kayseri Serbest Bölge Kurucu ve İşleticisi A.Ş (KAYSER)’ dir. Bölge 01.11.1998 tarihinde ticari faaliyetine başlamıştır.⁴²

⁴² www.kayser.com.tr/tr/index.php?yer=kayseras

Bölgenin ticaret hacimleri ise aşağıdaki gibidir:

Tablo-16: Kayseri Serbest Bölgesi Yıllar İtibariyle Ticaret Hacimleri

Yıllar	Tutar/1000 ABD \$
2000	22.554
2001	27.071
2002	83.646
2003	157.184
2004-III	41.430

KAYNAK: www.kayser.com.tr/tr/index.php?yer=kayseras

Bölgenin ticaret hacimleri sırasıyla 2000 yılında 22.554 Dolar, 2001 yılında 27.071 Dolar, 2002 yılında 83.646 Dolar, 2003 yılında 157.184 Dolar ve 2004 yılının ilk aylarında ise 41.430 Dolar olarak her yıl artarak devam etmiştir.(Tablo 16’da tutarlar 1000 ABD Doları olarak ifade edilmiştir.)

2.2.7.14. Kocaeli Serbest Bölgesi

Bölgenin yer ve sınırı 2000 yılında ve 2000/693 sayılı Bakanlar Kurulu Kararınca belirlenmiş ve bölge 30 yıl süreli serbest bölge statüsüne sahip olarak kurulmuştur. Bölgeyi kurma ve işletme yetkisi Kocaeli Serbest Bölgesi Kurucu ve İşleticisi A.Ş’ye (KASBAŞ) verilmiştir. Bölge 817.000 m² üzerine kurulmuştur.⁴³

Bölgedeki faaliyet konuları şunlardır:⁴⁴

1. Üretim	6. Bakım Onarım
2. Alım-Satım	7. Bankacılık
3. Depo İşletmeciliği	8. Sigortacılık
4. İşyeri Kiralama	9. Kıyı Bankacılığı
5. Montaj-Demontaj	10. Finansal Kiralama

⁴³ www.kosbas.com.tr/tr/kurulusveamaç/

⁴⁴ www.kosbas.com.tr/tr/faaliyetruhsati/ruhsat_turleri/

Bölgenin yıllar itibariyle ticaret hacmi aşağıdaki gibidir:

Tablo-17: Kocaeli Serbest Bölgesi Yıllar İtibariyle Ticaret Hacimleri

Yıllar	Tutar/1000 ABD \$
2000	-
2001	-
2002	9.249
2003	29.180
2004-III	16.635

KAYNAK: www.dtm.gov.tr/SB/sb_hacim.xls

Bölgenin 2000 yılında ve 2001 yılında faaliyeti olmamış, ticaret hacmi 2002 yılında 9.249 Dolar, 2003 yılında 29.180 Dolar ve 2004 yılının ilk aylarında 16.635 Dolar olarak her yıl artarak gerçekleşmiştir.(Tablo 17’de tutarlar 1000 ABD Doları olarak ifade edilmiştir.)

2.2.7.15. Mardin Serbest Bölgesi

Mardin Serbest Bölgesinin yer ve sınırı 27.9.1994 tarih ve 94/6028 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile tespit edilmiş olup 4.4.1995 tarih ve 95/6742 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile bölgeyi kurma ve işletme yetkisi Mardin Serbest Bölge Kurucu ve İşleticisi A.Ş’ye (MASBAŞ) verilmiştir. Bölge 26.11.1995 tarihinde ticari faaliyete başlamıştır. Bölge mülkiyeti özel sektöre ait olan 516.000m² arazi üzerine kurulmuştur.⁴⁵ Bölgenin yıllar itibariyle ticaret hacimleri aşağıdaki gibidir:

Tablo-18: Mardin Serbest Bölgesi Yıllar İtibariyle Ticaret Hacimleri

Yıllar	Tutar/1000 ABD \$
2000	5.522
2001	5.284
2002	23.626
2003	19.597
2004-III	5.597

KAYNAK: M.Vefa TOROSLU, Serbest Bölgeler, Beta Yayınları, İstanbul 2000

⁴⁵ TOROSLU, a.g.e, s.74

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi Mardin Serbest Bölgesinin Ticaret Hacmi 2000 yılında 5.522 Dolar, 2001 yılında 5.284 Dolar, 2002 yılında 23.626 Dolar, 2003 yılında 19.597 Dolar ve 2004 yılının ilk üç ayında ise 5.597 Dolar olarak gerçekleşmiştir. Yıllar itibariyle rakamlara bakıldığında 2002 yılında büyük bir artış olmuş ancak 2003 yılında ticaret hacminde bir miktar düşme görülmüştür.(Tablo 18’de tutarlar 1000 ABD Doları olarak ifade edilmiştir.)

2.2.7.16. Mersin Serbest Bölgesi

Bölgenin yeri 3.11.1983 tarih ve 83/7285 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile belirlenmiş; bölgenin sınırları ise 4.3.1985 tarih ve 85/9200 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile tespit edilmiştir. Bölgeyi işletme yetkisi 6.8.1986 tarih ve 86/10877 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Mersin Serbest Bölge İşleticisi A.Ş’ye (MESBAŞ) verilmiştir. Bölge 776.000 m² arazi üzerine kurulmuş ve 3.1.1987 yılında ticari faaliyete başlamıştır.⁴⁶ Bölgenin yıllar itibariyle ticaret hacimleri şu şekildedir:

Tablo-19: Mersin Serbest Bölgesi Yıllar İtibariyle Ticaret Hacimleri

Yıllar	Tutar/1000 ABD \$
2000	1.767.854
2001	1.337.790
2002	1.643.140
2003	2.766.312
2004-III	779.551

KAYNAK: www.mesbas.com.tr/turkce/index.html

Bölgenin ticaret hacmi 2000 yılında 1.767.854 Dolar, 2001 yılında 1.337.790 Dolar, 2002 yılında küçük bir artışla 2.766.312 Dolar, 2003 yılında büyük bir artışla 2.766.312 Dolar olmuş ve 2004 yılının ilk üç ayında ise 779.551 Dolar olarak gerçekleşmiştir.(Tablo 19’da tutarlar 1000 ABD Doları olarak ifade edilmiştir.)

⁴⁶ Cihat LOKMANOĞLU, **Mersin Serbest Bölgesinin Genel Değerlendirmesi**, Dünya Gazetesi, a.g.e, s.12; www.mesbas.com.tr/turkce/index.html

2.2.7.17. Rize Serbest Bölgesi

Rize Serbest Bölgesinin yeri ve sınırı 23.5.1997 tarih ve 97/9530 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile tespit edilmiştir. Aynı Bakanlar Kurulu Kararı ile bölgeyi kurma ve işletme yetkisi Rize Serbest Bölge Kurucu ve İşleticisi A.Ş'ye (RİSBAŞ) verilmiştir. Bölge 85.000 m² arazi üzerine kurulmuş ve bölge 26.4.1998'de ticari faaliyete başlamıştır.⁴⁷ Bölgenin yıllar itibariyle ticaret hacimleri aşağıdaki gibidir:

Tablo-20: Rize Serbest Bölgesi Yıllar İtibariyle Ticaret Hacimleri

Yıllar	Tutar/1000 ABD \$
2000	15.816
2001	16.447
2002	11.347
2003	10.986
2004-III	7.831

KAYNAK: DTM, Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğü, 3 Aylık Rapor, s.7

Bölgenin ticaret hacmi 2000 yılında 15.816 Dolar, 2001 yılında 16.447 Dolar, 2002 yılında 11.347 Dolar, 2003 yılında 10.986 Dolar ve 2004 yılının ilk aylarında ise 7.831 Dolar olarak gerçekleşmiştir. Buna göre bölgenin ticaret hacminde bazı yıllarda artış bazı yıllarda ise azalış olmuştur.(Tablo 20'de tutarlar 1000 ABD Doları olarak ifade edilmiştir.)

2.2.7.18. Samsun Serbest Bölgesi

Bölgenin yeri ve sınırı 27.11.1995 tarih ve 95/7523 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile belirlenmiş; aynı Bakanlar Kurulu Kararı ile bölgeyi kurma ve işletme yetkisi Samsun Serbest Bölge İşleticisi A.Ş'ye (SASBAŞ) verilmiştir. Bölge 72.632 m² arazi üzerine kurulmuş ve 20.03.1998 tarihinde ticari faaliyete başlamıştır.

⁴⁷ TOROSLU, a.g.e, s.

Bölgenin yıllar itibariyle ticaret hacimleri aşağıdaki gibidir.⁴⁸

Tablo-21: Samsun Serbest Bölgesi Yıllar İtibariyle Ticaret Hacimleri

Yıllar	Tutar/1000 ABD \$
2000	16.845
2001	12.329
2002	11.907
2003	17.244
2004-III	32.289

KAYNAK: Dünya Gazetesi, Serbest Bölgeler Özel Eki, 16 Nisan 2004, s.18

Bölgenin ticaret hacmi 2000 yılında 16.845 Dolar, 2001 yılında 12.329 Dolar, 2002 yılında 11.907 Dolar, 2003 yılında 17.244 Dolar ve 2004 yılının ilk aylarında ise 32.289 Dolar olarak gerçekleşmiştir. Buna göre bölgenin ticaret hacminde bazı yıllarda artış bazı yıllarda ise azalış olmuştur.(Tablo 21’de tutarlar 1000 ABD Doları olarak ifade edilmiştir.)

2.2.7.19. Trabzon Serbest Bölgesi

Trabzon Serbest Bölgesinin yeri ve sınırı 8.5.1990 tarih ve 90/450 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Trabzon Serbest Bölge İşleticisi A.Ş’ye (TRANSBAŞ) verilmiştir. Bölge 38.391 m² arazi üzerine kurulmuş ve 3.7.1992 tarihinde ticari faaliyete başlamıştır.⁴⁹ Bölgenin yıllar itibariyle ticaret hacmi aşağıdaki gibidir:

Tablo-22: Trabzon Serbest Bölgesi Yıllar İtibariyle Ticaret Hacimleri

Yıllar	Tutar/1000 ABD \$
2000	15.914
2001	36.661
2002	48.511
2003	46.956
2004-III	4.034

KAYNAK: DTM, Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğü, a.g.r, s. 8

⁴⁸ Ercüment KARACA, Samsun Serbest Bölgesi, Dünya Gazetesi, a.g.e, s.18

⁴⁹ DTM, Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğü, a.g.r, s. 8

Bölgenin ticaret hacmi 2000 yılında 15.914 Dolar, 2001 yılında 36.661 Dolar, 2002 yılında 48.511 Dolar, 2003 yılında 46.956 Dolar ve 2004 yılının ilk aylarında ise 4.034 Dolar olarak gerçekleşmiştir.(Tablo 22’de tutarlar 1000 ABD Doları olarak ifade edilmiştir.)

2.2.7.20. İMKB Uluslararası Menkul Kıymetler Serbest Bölgesi

Bölge 30.1.1995 tarih ve 95/6571 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulmuştur. Aynı Bakanlar Kurulu Kararı ile bölgeyi kurma ve işletme yetkisi İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB)’na verilmiştir.

2.2.7.21. Tübitak Marmara Araştırma Merkezi

Tübitak Marmara Araştırma Merkezinin yaptığı faaliyetler dolayısıyla ticaret hacimleri aşağıdaki gibidir.

Tablo-23: Tübitak Marmara Araştırma Merkezi Yıllar İtibariyle Ticaret Hacimleri

Yıllar	Tutar/1000 ABD \$
2000	-
2001	-
2002	5.158
2003	9.555
2004-III	1.725

KAYNAK: DTM, Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğü, a.g.r, s.10

Bölgenin 2000 yılında ve 2001 yılında faaliyeti olmamış, ticaret hacmi 2002 yılında 5.158 Dolar, 2003 yılında 9.555 Dolar ve 2004 yılının ilk aylarında ise 1.725 Dolar olarak gerçekleşmiştir.(Tablo 22’de tutarlar 1000 ABD Doları olarak ifade edilmiştir.)

2.2.8. Türkiye ve AB Serbest Bölgelerinin Karşılaştırılması

Türkiye ile AB arasında imzalanan Gümrük Birliği'nden Türkiye'deki serbest bölgelerin etkilenmemesi amacıyla AB yetkilileri İle Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğü yetkilileri arasında görüşmeler yapılmış ve 3218 Sayılı Serbest Bölgeler Kanunu ile düzenlenen Türk Serbest Bölgeler Mevzuatının, AB Serbest Bölge Mevzuatına yeteri kadar uyum sağladığı konusunda mutabakata varılmıştır.⁵⁰ Yine 1615 Sayılı Gümrük Kanunumuzda da yapılan değişikliklerle çıkarılan yasa yada yönetmeliklerde AB'deki Serbest Bölgeler konusunda düzenlemeleri içeren Topluluk Gümrük Kanunu ve Yönetmeliği'ne paralel hükümler getirilmiştir. Buna göre Türkiye ile AB Serbest Bölge Uygulamalarının karşılaştırılması aşağıdaki gibidir :

TÜRKİYE VE AVRUPA BİRLİĞİ SERBEST BÖLGE UYGULAMALARININ KARŞILAŞTIRILMASI⁵¹

SERBEST BÖLGE İLE İLGİLİ YASAL DÜZENLEME	TÜRKİYE Serbest bölgelerle ilgili yasal düzenleme müstakil bir kanun ve yönetmelikle yapılmıştır.	AVRUPA BİRLİĞİ Serbest bölgelerle ilgili yasal düzenleme Gümrük Kanunu ve Gümrük yönetmeliği içerisinde yapılmıştır.
SERBEST BÖLGE UYGULAMALARI	Serbest bölge uygulamaları bir ekonomi ve Dış ticaret politikası uygulamasıdır.	Serbest Bölge uygulamaları bir gümrük Rejimidir.
SERBEST BÖLGENİN YASAL DURUMU	Türkiye gümrük bölgesi üzerinde ve gümrük hattı dışında olduğu kabul edilen etrafı çevrili bir alandır.	Topluluk gümrük bölgesi içinde etrafı çevrili özel alanlardır.
SERBEST BÖLGEDEKİ MALLARIN DURUMU	Türkiye ile serbest bölge arasındaki mal sevkıyatı dış ticaret rejimine tabidir. Serbest bölge ile diğer Ülkeler ve diğer serbest bölgeler arasında dış ticaret rejimi uygulanmaz.	Topluluk Gümrük serbest bölgeye sevki ihracat rejimine tabidir. Serbest bölgeye getirilen Topluluk dış mallar Topluluk Gümrük bölgesinde sayılmaz.
SERBEST BÖLGENİN YER VE SINIRLARININ BELİRLENMESİ	Serbest bölgenin yer ve sınırları Bakanlar Kurulu kararı ile belirlenir.	Serbest bölgelerin yer ve sınırları üye devletler kendileri belirler, ancak, serbest antrepoların kuruluşunun diğer üye ülkelerce onaylanması gerekir.
GÜMRÜK İDARESİNİN SERBEST BÖLGEDEKİ KONUMU	Gümrük görevlilere serbest bölge kapsamında gümrük mevzuatı ile verilen görevleri yerine getirirler. Gerek tiğinde serbest bölge içerisinde de görev yapabilirler.	Gümrük görevlileri hem serbest bölge içerisinde hem de serbest bölge kapsamında görev yaparlar. Stok kayıtlarının kontrolünden serbest bölgede yapılacak inşaat izinlerine kadar serbest bölgenin işleyişinde geniş yetkileri vardır.
MALLARIN SERBEST BÖLGEDEKİ KALİŞ SÜRESİ	Malların serbest bölgede kalış süresine ilişkin bir kısıtlama yoktur.	Tarım ürünleri dışındaki malların serbest bölgede kalış süresine ilişkin bir kısıtlama yoktur.

⁵⁰ BAĞRIAÇIK, a.g.e, s.8

⁵¹ DTM, Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğü, a.g.e, s.17

SERBEST BÖLGEDE YAPILABİLECEK FAALİYETLER

Genel Müdürlükçe uygun görülen her türlü sanai, ticari ve hizmet faaliyetleri yapılabilir.

Depolama başta olmak üzere, faaliyete başlamadan önce gümrük idaresine bildirilmek şartıyla diğer sanai, ticari ve hizmet faaliyetleri de yapılabilir.

MALLARIN SERBEST BÖLGEDE BULUNDUĞU SÜRE İÇERİSİNDE TABİ TUTULABİLECEKLERİ GÜMRÜK RESİMLERİ

Serbest bölgelerde gümrük mevzuatı geçerli olmadığından, gümrük kanunu ile düzenlenmiş hiçbir gümrük rejimi serbest bölgedeki mallar için uygulanmaz. Bu konuda Türkiye veya yabancı menşeli mallar arasında ayırım yoktur.

Topluluk dışı mallar serbest bölgede bulundukları sırada; serbest dolaşıma sokma genel işleme, dahilde işleme gümrük denetimi altında işleme, geçici ihracat, terk ve imha gibi gümrük rejimlerine tabi tutulabilir.

TARIM ÜRÜNLERİNİN SERBEST BÖLGEDEKİ DURUMU

Tarım ürünleri için diğer ürünlerden farklı bir düzenleme bulunmaktadır.

Tarım ürünleri manipülasyona tabi tutulabilir ve bu ürünlerin serbest bölgeye girişine ve burada kalış süresine ilişkin esaslar ayrıca belirlenir.

SERBEST ANTREPO UYGULAMASI

Serbest bölgelerde üretim, hizmet ve ticaret faaliyetlerinin yanında depolama da yapılabilirdiğinden ayrıca serbest antrepo uygulamasına gerek bulunmamaktadır.

Bazı üye ülkelerde serbest bölgeler, bazılarında da serbest antrepolar bulunduğundan, konuya ilişkin mevzuat her ikisine ilişkin hükümleri de kapsamaktadır.

STOK KONTROLÜ

Stok kayıtları Genel Müdürlük ve Serbest Bölge Müdürlüğü görevlilerince kontrol edilir.

Stok kontrolü gümrük görevlilerince yapılır. Faaliyete başlamadan önce muhasebe ve stok kayıtları gümrük idaresince onaylanır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.TÜRKİYE'DE SERBEST BÖLGELER İLE İLGİLİ MEVZUAT

3.1. SERBEST BÖLGELERDE VERGİ UYGULAMALARI

Serbest bölgelerde uygulanan vergi avantajları yasal dayanağını 3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu'nun 6.maddesi'nden almaktadır.⁵²

Bu maddeye göre serbest bölgelerden elde edilen kazançlar gelir vergisi, kurumlar vergisi, geçici vergi ve kurum stopajlarına tabi değildi. Bir başka ifadeyle bugüne kadar uygulanmış olan serbest bölge rejimi, bölgede gerek şube gerekse şirket olarak faaliyet gösteren tüm kullanıcılara faaliyet ruhsatı dışında hiçbir şart aranmaksızın sınırsız ve süresiz vergi teşvikleri öngörmekteydi. Bu sınırsız vergisizlik ise bölge dışında faaliyet gösteren diğer mükellefler açısından haksız rekabete yol açmaktaydı.

Ancak; bölgede faaliyet gösteren mükelleflere sınırsız vergisizlik avantajı sağlayan Serbest Bölgeler Kanunu'nun 6.maddesi, 5084 sayılı Kanunla 6 Şubat 2004 tarihinde yürürlüğe girmek üzere değiştirilmiştir.⁵³

Buna göre değiştirilen söz konusu maddenin eski şekli ile yeni şekli aşağıdaki gibidir;

Eski Şekli;

1. Serbest bölgeler gümrük hattı dışında sayılır.
2. Serbest bölgelerde vergi, resim, harç, gümrük ve kambiyo mükelleflerine dair mevzuat hükümleri uygulanmaz.

⁵² Çiğdem ÇEKÇEOĞLU, *Serbest Bölgeler ve Serbest Bölgelerdeki Faaliyetlerin Vergi Mevzuatı Karşısındaki Durumu-II*, Yaklaşım, Sayı:117, Eylül 2002, s.184

⁵³ Erdoğan SAĞLAM, *Serbest Bölgelerde Yeni Düzen*, Vergi Dünyası, Sayı:272, Nisan 2004, s.49

3. İşleticiler ve kullanıcılar yatırım ve üretim safhalarında Bakanlar Kurulu'nca belirlenecek teşviklerden yararlandırılabilir.

4. Türkiye'deki tam ve dar mükellef gerçek ve tüzel kişilerin serbest bölgedeki faaliyetleri dolayısıyla elde ettikleri kazanç ve iratlar, Türkiye'nin diğer yerlerine getirildiğinin kambiyo mevzuatına göre teşviki halinde de, gelir ve kurumlar vergilerinden muaftır.⁵⁴

Yeni Şekli:

1. Serbest bölgeler gümrük bölgesi dışında sayılır.

2. Bu bölgelerde gümrük ve kambiyo mükellefiyetine dair mevzuat hükümleri uygulanmaz.

3. Kullanıcıların tutmak zorunda oldukları defterler ile düzenleyecekleri belgelere ilişkin olarak, 4.1.1961 tarihli ve 213 sayılı Vergi Usul Kanununun hükümlerine bağımlı olmaksızın düzenleme yapmaya Maliye Bakanlığı yetkilidir.

4. İşleticiler ve kullanıcılar yatırım ve üretim safhalarında Bakanlar Kurulu'nca belirlenecek vergi dışı teşviklerden yararlandırılabilir.⁵⁵

Buna göre 5084 sayılı Kanunla, 3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu'nun 6.maddesinde yapılan değişikliklerden sonra serbest bölgelerin vergisel durumu aşağıdaki gibidir:

3.1.1. Gelir ve Kurumlar Vergisi

Bilindiği gibi 15.06.1985 tarihinde yürürlüğe giren 3218 Sayılı Serbest Bölgeler Kanunu'nun 6. maddesine göre;

⁵⁴ Resmi Gazete, Tarih:15.06.1985, Sayı:18785, 3218 Sayılı Serbest Bölgeler Kanunu, Mad.6

⁵⁵ Resmi Gazete, Tarih:06.02.2004, Sayı:25365, 5084 Sayılı Kanunla Serbest Bölgeler Kanunu'nun 6.maddesinde yapılan değişiklik.

Türkiye'deki tam ve dar mükellef gerçek ve tüzel kişilerin serbest bölgedeki faaliyetleri dolayısıyla elde ettikleri kazanç ve iratlar, Türkiye'nin diğer yerlerine getirildiğinde kambiyo mevzuatına göre tevsiki halinde gelir ve kurumlar vergisinden muaftı. Söz konusu bölgelerde elde edilen kazançların gelir ve kurumlar vergisine tabi olmamasının temel şartı ise bu bölgelerde elde edilen kazançların Türkiye'ye getirildiğinin belgelenmesiydi. Kambiyo mevzuatı açısından bu belgelendirmenin söz konusu olabilmesi için de döviz alım belgesi veya banka dekontunun üzerine "Serbest Bölgeden Elde Edilen Kazanç İlişkindir." ibaresinin konulması gerekiyordu.⁵⁶

Yine 50 Seri No.lu Kurumlar Vergisi Genel Tebliğine göre; kambiyo mevzuatı gereğince serbest bölgeden elde edilen kazançlar Türkiye'ye döviz olarak getirildiğinin tevsik edilmesi kaydıyla Gelir Vergisi Kanunu'nun 75/4 maddesi kapsamında menkul sermaye iradı sayılmamakta; bu durumda ise kazançlar kurumlar vergisi ve kurum stopajı matrahı dışında tutulmaktaydı.⁵⁷

Başka bir ifadeyle 06.02.2004 tarihinde yürürlüğe giren 5084 sayılı Kanun ile bu uygulamaya son verilmiş olup, 06.02.2004 tarihinden itibaren serbest bölgelerde faaliyete başlayacak olan gerçek ve tüzen kişiler, gelir veya kurumlar vergisi mükellefi olacaklardır.

Ancak değişikliğin yapıldığı 06.02.2004 tarihi itibarıyla bu bölgelerde faaliyette bulunanların; gerçekleştirdikleri faaliyetleri dolayısıyla elde ettikleri kazançları, 06.02.2004 tarihi itibarıyla mevcut olan faaliyet ruhsatlarında belirtilen süre ile sınırlı olmak üzere gelir veya kurumlar vergisinden istisna edilmiştir. Bir başka deyişle, 06.02.2004 tarihinden sonra serbest bölgelerde faaliyete başlayan mükelleflerin kazançları ile 06.02.2004 tarihi itibarıyla faaliyet ruhsatı bulunanların bu ruhsatlarının süresinin tamamlanmasından sonra elde edecekleri kazançlar, gelir veya kurumlar vergisine tabi olacaktır.

⁵⁶ Fatih Kemal EBİÇLİOĞLU, *Serbest Bölgelerden Elde Edilen Kazançlar*, Vergi Dünyası, Sayı:220, Aralık 1999, s.110

⁵⁷ Hasan DOĞAN, *Serbest Bölgelerde İş Kurma ve Vergi Mevzuatı*, Mükellefin Dergisi, Sayı:62, Şubat 1998, s.21

3.1.1.1 Serbest Bölgelerde İmalatta Bulunanlara Yönelik Gelir ve Kurumlar Vergisi İstisnası

Serbest bölgelerde 6 Şubat 2004 ve daha sonra ruhsat alıp imalat faaliyetinde bulunacak mükelleflerin, Türkiye'nin Avrupa Birliğine tam üyeliğin gerçekleştiği tarihi içeren yıllık vergileme döneminin sonuna kadar bu bölgelerde yaptıkları imalat faaliyetinden elde ettikleri kazançları gelir veya kurumlar vergisinden istisna olacaktır.

6 Şubat 2004 tarihinden önce ruhsat almış olan imalatçılar ise, ruhsatlarında yer alan faaliyet sürelerinin sonuna kadar; şimdiye kadar faydalandıkları tüm istisnalardan yararlanacaklar, faaliyet süreleri bittikten sonra, Türkiye'nin Avrupa Birliğine tam üyeliğinin gerçekleştiği tarihi içeren yıllık vergileme döneminin sonuna kadar, sadece serbest bölgedeki imalat faaliyetinden doğan kazançları için gelir veya kurumlar vergisi istisnasından yararlanabileceklerdir.

3.1.1.2. Serbest Bölgelerde Kâr Dağıtımı

6 Şubat 2004 tarihinden önce, serbest bölgelerde faaliyette bulunmak için ruhsat almış olan mükelleflerin; serbest bölgelerde gerçekleştirdikleri faaliyetleri dolayısıyla elde ettikleri kazançları, 06.02.2004 tarihi itibarıyla faaliyet ruhsatlarında belirtilen süre ile sınırlı olmak üzere gelir veya kurumlar vergisinden istisna olacaktır.

Ancak SBK'ya eklenen geçici 3.madde ile bu istisnaların GVK'nın 94.maddesinin 6 nolu bendinin (b) alt bendi kapsamında yapılacak tevfikata etkisinin olmayacağını hükme bağlamıştır. Bu durumda bu istisnanın kâr dağıtımı stopajına etkisi olmayacağından serbest bölgede elde edilen kazancın, GVK'nın 94.maddesinin (6) no.lu bendinin (b) alt bendi kapsamında stopaja tabi kişilerce dağıtılması halinde bu dağıtım üzerinden %10 kâr dağıtım stopajı yapılacaktır.

Yine, bölgede kolektif şirket olarak faaliyette bulunulması halinde ortaklar şahsi ticari faaliyette bulunduklarından buradan elde edecekleri kolektif şirket kazanç

payları şahsi ticari kazanç olarak değerlendirilecek ve bu sebepten bu kazanç paylarından stopaj yapılmayacaktır. Bu kazanç payları, ruhsat süresinin sonuna kadar gelir vergisinden istisna olacaktır.

3.1.1.3. GVK 94 ve KVK 24. Maddeleri Kapsamında Yapılacak Ödemeler

Serbest bölgedeki mükellefler yapacakları ödemelerden (serbest meslek ödemesi, kâr payı dağıtımı v.b) artık GVK'nın 94. ve KVK'nın 24.maddesi uyarınca vergi kesintisi yapmak ve bunları da muhtasar beyanname ile beyan etmek durumundadırlar.

3.1.1.4. Şube Statüsünde Faaliyette Bulunan Mükelleflerin Durumu

Önceki uygulamada, Serbest Bölgeler Kanunu'nun 6.maddesinde yer alan "Türkiye'deki tam ve dar mükellef gerçek ve tüzel kişilerin serbest bölgedeki faaliyetleri dolayısıyla elde ettikleri kazanç ve iratlar, Türkiye'nin diğer yerlerine getirildiğinin kambiyo mevzuatına göre tevsiki halinde de gelir ve kurumlar vergisinden muaftır." hükmüne göre şube statüsünde faaliyette bulunan mükelleflerin şubeye ilişkin hesaplarının merkez ile konsolide edilmesine gerek bulunmuyordu. Bu sebepten kambiyo mevzuatına uygun olarak Türkiye'ye getirildiği dönemde bu kazançlar gelir ve kurumlar vergisinden muaftı.

Ancak SBK'nın 6. maddesinde yer alan "Türkiye'deki tam ve dar mükellef gerçek ve tüzel kişilerin serbest bölgedeki faaliyetleri dolayısıyla elde ettikleri kazanç ve iratlar, Türkiye'nin diğer yerlerine getirildiğinin kambiyo mevzuatına göre tevki halinde de gelir ve kurumlar vergisinden muaftır" hükmü madde metninden çıkartıldığından, serbest bölgedeki mevcut şubelerin, Türkiye'nin diğer yerlerinde kurulu şubelerden farkı kalmamıştır. Bu yüzden artık bu bölgelerde yer alan şube hesaplarının da diğer şubelerde olduğu gibi merkezin hesapları ile konsolide edilmesi gerekmektedir.

Yine de, serbest bölge şubelerinden elde edilecek gelirler, şube hesapları merkez ile konsolide edilecek olmasına rağmen, kambiyo mevzuatına uygun olarak getirilip getirilmediğine bakılmaksızın gelir ve kurumlar vergisine tabi olmayacaktır.

3.1.1.5. Ücretlere Yönelik İstisna

5084 sayılı Kanun'la Serbest Bölgeler Kanunu'nun 6. maddesinde yapılan değişikliklerden sonra bu bölgelerde faaliyette bulunan ya da bulunacak olan mükelleflerin personellerine ödedikleri ücretlerin vergi mevzuatı karşısındaki durumu şöyledir:

6 Şubat 2004 tarihinden önce serbest bölgelerde faaliyette bulunmak üzere ruhsat almış mükelleflerin, bu bölgelerde istihdam ettikleri personele ödedikleri ücretler 31.12.2008 tarihine kadar gelir vergisinden muaftır. Ancak ruhsatlarda belirtilen süre 31.12.2008 tarihinden önce bitiyorsa istisna, ruhsatta yer alan sürenin sonuna kadar uygulanacaktır. Yani bu sürelerden hangisi daha erken bitiyorsa, o tarihte istisnada son bulacaktır.

Belgede 6 Şubat 2004 ve sonrasında ruhsat alanlara bu istisna uygulanmayacaktır.⁵⁸

3.1.2. Katma Değer Vergisi

39 Seri No.lu Katma Değer Vergisi Genel Tebliği serbest bölgelerdeki katma değer vergisi uygulamalarını düzenlemektedir. Konu ile ilgili olarak bu tebliğde yer alan açıklamalar şöyledir:

'Bilindiği üzere, K.D.V Kanunu'nun 16/-c maddesinde, serbest bölge rejiminin uygulandığı mal teslimlerinin ve hizmet ifalarının katma değer vergisinden istisna olduğu hükme bağlanmıştır. Bu hükme göre, serbest bölgelerde gerçekleştirilen teslim ve hizmetlerde katma değer vergisi uygulanmayacaktır. Ancak; aynı kanunun

⁵⁸ SAĞLAM, a.g.m, s.50-53

30/a ve 32. maddelerine göre, bu istisna kapsamına giren işlemler için yüklenilen vergilerin indirimi ya da mükellefe iadesi mümkün bulunmamaktadır.

Öte yandan 15.6.1985 tarih ve 18785 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan 3218 sayılı SBK’nın 6. maddesinde, bu bölgelerde vergi, resim, harç, gümrük ve kambiyo mükellefiyetlerine dair mevzuat hükümlerinin uygulanmayacağı hüküm altına alınmıştır. Aynı kanunun 8. maddesinde de serbest bölge ile Türkiye’nin diğer yerleri arasında yapılacak ticaretin, dış ticaret rejimine tabi olduğu hükme bağlanmıştır.

Katma Değer Vergisi Kanununun ihracat istisnasını düzenleyen 11.maddesinde, ihracat teslimlerinin katma değer vergisinden istisna olduğu belirtilmiş, aynı kanunun 12. maddesinde de bir teslimin ihracat teslimi sayılabilmesi için;

- Teslimin yurtdışındaki bir müşteriye yapılması,
 - Teslim konusu malın T.C. gümrük hattından geçerek bir dış ülkeye vasıl olması,
- gerektiği hüküm altına alınmıştır.

Konuyla ilgili olarak yayınlanan 4 Seri No.lu Katma Değer Vergisi Genel Tebliğinde ise “Dış ülkeye vasıl olma” ifadesinden, malın gümrük hattını geçmesinin anlaşılacağı belirtilmiştir.

Bu açıklamalar ışığında, serbest bölgelere yapılan mal teslimleri ve hizmet ifaları yürürlükteki mevzuata göre belirlenen usul ve esaslara uygun olarak gerçekleştirildiği takdirde ihracat istisnası hükümleri çerçevesinde işlem görecektir.⁵⁹

Kısaca özetlendiğinde Serbest Bölgeler Kanunu’nun 6.maddesinde belirtilen vergi muafiyeti Katma Değer Vergisi yönünden de geçerliydi.Ancak 5084 sayılı

⁵⁹ TOROSLU, a.g.e, s. 81

Kanunla birlikte yapılan değişikliklerden sonra KDV ile ilgili yeni durum aşağıdaki gibidir:

Katma Değer Vergisi Kanunu ile ilgili mevzuat'a göre, Türkiye'den serbest bölgeye gönderilen mallar ihracat istisnası kapsamında olduğundan, bu malların tesliminde düzenlenecek faturada KDV hesaplanmayacak, bu ihracatla ilgili olarak yüklenilen KDV ise ihracatçı tarafından indirimine tabi tutulacak ya da iadesi talep edilecektir.

Serbest bölge'de yapılan teslimler ise KDV'den istisna olduğundan bu bölgedeki mal ve hizmet satışlarında KDV hesaplanmamaktadır. Aynı şekilde amortismanına tabi iktisadi kıymet edinilmesinde de KDV hesaplanmayacaktır.

3.1.2.1. Türkiye ile Serbest Bölgeler Arasında Yapılan Taşımacılıkta KDV İstisnası

Türkiye'den serbest bölgelere ya da serbest bölgelerden Türkiye'ye yapılan yk yada yolcu taşımacılığının KDV karşısındaki durumu özellik göstermektedir.

KDV Kanunu'nun 1/1. maddesine göre Türkiye'de ticari, sınai, zirai faaliyet ve serbest meslek faaliyeti çerçevesinde yapılan teslim ve hizmetler KDV'ye tabidir.

Yine bu kanun'un 14. maddesinde de "Transit ve Türkiye ile yabancı ülkeler arasında yapılan taşımacılık işlerinde, Bakanlar Kurulu tarafından belirlenecek taşıma işleri vergiden istisnadır" denilmektedir. İşte bu maddeye dayanarak transit ve Türkiye ile yabancı ülkeler arasında yapılan taşıma işleri 24.12.1984 tarih ve 84/8889 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile vergiden istisna edilmiştir.

Buna göre yabancı bir ülkeden başlayıp Türkiye'den geçerek yabancı bir ülkede sona eren, yabancı bir ülkede başlayıp Türkiye'de sona eren yada Türkiye'de başlayıp yabancı bir ülkede sona eren taşıma işlerine bu istisnanın uygulanması gerekmektedir.

Serbest Bölgeler Kanunu'nun 6. maddesine göre serbest bölgeler gümrük bölgesi dışında sayılmakta ve bu bölgelerde gümrük ile kambiyo mükellefiyetine dair mevzuat hükümleri uygulanmamaktadır. Yani serbest bölgeler Türkiye Gümrük Bölgesi dışında sayılmakla birlikte Türkiye siyasi sınırları içinde yer almakta ve yabancı ülke niteliği taşımamaktadır.

Bu nedenle, Türkiye'nin herhangi bir yerinde başlayıp serbest bölgede sona eren, serbest bölgede başlayıp Türkiye'nin herhangi bir yerinde sona eren taşıma işleri uluslararası taşımacılık faaliyeti olarak kabul edilemeyeceğinden, bu taşımacılık faaliyetlerine ait bedel üzerinden KDV hesaplanması gerekmektedir.⁶⁰ Maliye Bakanlığı'nca bu konuda, aynı doğrultuda verilmiş çok sayıda mukteza bulunmaktadır.

Bakanlıkça verilen bir muktezada; "Sadece serbest bölge içindeki teslim ve hizmetler katma değer vergisine tabi değildir. Ancak, Türkiye'nin başka yerlerinden bölgeye yapılan taşıma işlemi vergiye tabi olacaktır." denilmektedir.⁶¹

Yine başka bir muktezada ise; "adı geçen şirketin serbest bölgedeki şubeleri ile Türkiye'de bulunan başlangıç veya bitiş noktaları arasında yapılan nakliye hizmetinin transit ve uluslararası taşımacılık istisnası kapsamında değerlendirilmesi mümkün değildir. Ayrıca, söz konusu nakliye hizmetinin hizmet ihracı kapsamında değerlendirilmesi de söz konusu değildir."⁶² denilmektedir.

Bir başka muktezada da "Türkiye'nin başka yerlerinden serbest bölgeye veya bu bölgeden Türkiye'nin diğer yerlerine yapılan taşımacılık işlemlerinde katma değer vergisi hesaplanarak beyan edilmesi gerektiği tabiidir."⁶³ denilmiştir.

⁶⁰ İlhan KIRIKTAŞ, *Türkiye'de Serbest Bölgelere Yapılan Yük ve Yolcu Taşımacılığında KDV Uygulaması*, Yaklaşım, Sayı:72, Aralık 1998, s.94-96; Mahmut VURAL, *Türkiye İle Serbest Bölgeler Arasında Yapılan Taşımacılıkta KDV İstisnası Uygulanabilir mi*, Maliye Postası, 1 Ekim 2001, s.44-46

⁶¹ Maliye Bakanlığının 17.06.1997 tarih ve 55-5579-35-122/25168 sayılı muktezası

⁶² Maliye Bakanlığının 9.5.2000 tarih ve 54/5414-373 sayılı muktezası

⁶³ Maliye Bakanlığının 23.06.1998 tarih ve 55-5579-35-122/23293 sayılı muktezası

Kısaca özetlendiğinde Türkiye'nin siyasi sınırları içinde olan ancak gümrük bölgesi dışında kalan serbest bölgeler yabancı bir ülke olarak kabul edilmediğinden, Türkiye ile serbest bölgeler arasında yapılan yük ve yolcu taşımacılığı KDV'ye tabi olacak ve bu işlere KDV taşımacılık istisnası uygulanmayacaktır. Çünkü taşımacılık istisnasının uygulanabilmesi için, taşıma işinin başlangıç ya da bitiş noktalarından en az birisinin yabancı bir ülkede bulunması gerekmektedir.

3.1.3. Damga Vergisi ve Harçlar

3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu'nun 6.maddesi'ne göre; Serbest bölgeler gümrük hattı dışında sayılmakta ve bu bölgelerde vergi, resim, harç, gümrük ve kambiyo mükellefiyetine dair mevzuat hükümleri uygulanmamaktadır.

Bir başka ifadeyle bu madde hükmü gereğince gümrük hattı dışında kabul edilen serbest bölgeler içinde düzenlenen kağıtlarla yapılan işlemler damga vergisi ve harçtan muaftır. Serbest bölge dışına çıkarılarak, Türkiye'de yapılacak muameleler ise damga vergisi ve harçtan muaf değildir.

Noterlerin serbest bölgede faaliyette bulunan firmalarla, serbest bölge sınırları içinde yapacakları işlemler nedeniyle düzenledikleri kağıtlar da damga vergisi ve harçtan muaftır. Ancak serbest bölge dışına çıkarılarak noterlerde yapılacak işlemler ve bu işlemler nedeniyle düzenlenen kağıtlar ise damga vergisi ve harçtan muaf değildir.

Yine Türkiye'de yerleşik bankaların, serbest bölgede faaliyette bulunan firmalarca serbest bölge dışında yapacakları işlemlere ilişkin düzenledikleri kağıtlar, serbest bölgelerde faaliyet gösteren firmaların faaliyetleriyle ilgili olarak kullandırılan kredilerin teminatı için Türkiye'de ipotek tesis edilmesi halinde söz konusu ipotek muameleleri, serbest bölgede faaliyete geçecek bir şirketin kuruluş mukaveleleri ile bunların sermaye artışları ve süre uzatmaları hakkındaki kararlarının bölge dışında kalan kuruluşlarca onaylanması gibi durumlarda damga vergisi ve harç istisnası uygulaması mevcut değildir. Aynı şekilde serbest bölge içinde yer alan bir

gayrimenkulün tapu işlemi, bölge dışında yapılıyor ise bu tapu işlemleri de damga vergisi ve harçtan istisna değildir.

Bununla birlikte serbest bölgede faaliyette bulunan firmaların Türkiye’den ve diğer ülkelerden serbest bölgeye yapacakları ithalatla ilgili olarak, bu bölge dışındaki bankalar nezdinde gerçekleştireceği akreditif işlemleri ve bu işlemler nedeniyle düzenlenen kağıtlarda damga vergisi ve harca tabi değil ancak serbest bölge içinde yer alan bir gayrimenkulün tapu işlemi bölge içinde yapılıyor ise; tapu işlemleri ihracatı teşvik karar ve tebliğleri çerçevesinde, serbest bölgeden yurt dışına ürün ihracı ile ilgili işlemlerde 3505 sayılı kanun’un geçici 2.maddesi hükmü ve ilgili 4.Seri No.lu Tebliğ esaslarında harç ve damga vergisine tabi idi.⁶⁴

Ancak 06.02.2004 tarihinde çıkarılan 5084 sayılı kanun ile Serbest Bölgeler Kanunu’nun 6.maddesinde yer alan “vergi resim ve harç mükellefiyetlerine ait mevzuat hükümlerinin uygulanmamasına” ilişkin hüküm kaldırılmıştır.Yeni uygulamaya göre;

6 Şubat 2004 tarihinden önce serbest bölgelerde faaliyette bulunmak üzere ruhsat almış olan mükelleflerin, bu bölgelerde gerçekleştirdikleri faaliyetleri ile ilgili olarak yaptıkları işlemler 31.12.2008 tarihine kadar her türlü vergi, resim ve harçtan istisna olacaktır.

Bu istisna faaliyet ruhsatında belirtilen süreye bakılmaksızın 31.12.2008 tarihine kadar uygulanacak ve bölgede 6 Şubat 2004 ve sonrasında ruhsat alanlara bu istisna uygulanmayacaktır. Yani 6 Şubat 2004 ve sonrasında ruhsat alanlar yapacakları işlemlerde damga vergisi ve harca tabi olacaklardır.

⁶⁴ Cavit BİLEN, Serbest Bölgelerde Damga Vergisi ve Harç İstisnası Uygulaması, Yaklaşım Sayı:100, Nisan 2001, s.235; Oktay GÜVEMLİ, Türkiye’de Serbest Bölgelerin Gelişimi ve Vergisel Avantajları, Mükellefin Dergisi, Sayı:75, Ocak1999, s.86;Gürol ÜREL, Serbest Bölgelerde Yapılan Faaliyetlerin Mali Mevzuat Açısından Değerlendirilmesi, Mükellefin Dergisi, Sayı:129, Eylül 2003, s.72

3.1.4. Özel Tüketim Vergisi

Özel Tüketim Vergisi Kanunu'nun 7/7 maddesi uyarınca 4458 sayılı Gümrük Kanunu'nun transit, gümrük, antrepo, dahilde işleme rejimine tabi tutulanlar ile serbest bölgeler ve geçici depolama yerleri hükümlerinin uygulandığı mallar, ÖTV'den istisna edilmiştir.

Yine 3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu'nun 6.maddesinde serbest bölgelerin gümrük bölgesi dışında sayıldığı, bu bölgelerde vergi, resim, harç, gümrük ve kambiyo mükellefiyetlerine dair mevzuat hükümlerinin uygulanmayacağı hükmü yer almış, aynı kanun'un 8.maddesinde de, serbest bölge ile Türkiye'nin diğer yerleri arasında yapılacak ticaretin, dış ticaret rejimine tabi olduğu hükme bağlanmıştır. Buna göre serbest bölgelere Türkiye'nin diğer bölgelerinden yapılan satışlar ihracat, bu bölgelerden yapılan alışlar ise ithalat olarak kabul edilmektedir. ÖTVK'nın 5.maddesine göre ihracat teslimleri ÖTV'den istisna, yine aynı kanun'un 3.maddesine göre ise yapılan ithalatlar ÖTV'ye tabidir.

İşte bütün bu hükümlerden dolayı Türkiye'den serbest bölgelere yapılan ihracat teslimleri ÖTV'den muaf, yapılan ithalatlar ise ÖTV'ye tabi tutulmaktaydı.⁶⁵

Ancak 06.02.2004 tarihi itibarıyla serbest bölgelerde uygulanmayacak, mevzuat hükümleri arasından vergi hükümleri çıkarılmış, serbest bölgelerde yapılan faaliyetler vergiye tabi hale getirilmiştir.

Buna göre 06.02.2004 tarihinden sonra ruhsat alanların bu bölgelerde gerçekleştirdikleri faaliyetleri ile ilgili olarak yaptıkları işlemlere ÖTV'ye de tabidir. 06.02.2004'den önce yada bu tarih itibarıyla faaliyet ruhsatının süresi dolmamış olanlar ise 31.12.2008'e kadar bu vergiden muaf olacaktır.

⁶⁵ Beytullah YURTTUTAN, *Serbest Bölgelerde Özel Tüketim Vergisi Uygulaması*, Maliye ve Sigorta Yorumları, Sayı:407, 1 Ocak 2004, s.150; ÜREL, a.g.m , s.70

3.1.5. Gümrük Vergisi

Serbest bölgeler gümrük bölgesi dışında sayıldığından, bu bölgelerde gümrük mükellefiyetlerine ilişkin mevzuat hükümleri uygulanmaz. Bölgeye giriş ve çıkış noktalarından Gümrük Kanunu ve ilgili mevzuat hükümleri uygulanmakla birlikte, bölgeye giren ve bölgeden yurtdışına çıkan mallar için gümrük vergisi, serbest bölgeler geliştirme fonu hariç uygulanmaz.

Türkiye'den serbest bölgeye satılan mallar ihracat rejimine, serbest bölgeden Türkiye'ye satılan mallarda ithalat rejimine tabidir.⁶⁶Bölgeye getirilen Türkiye veya AB menşeli yada buralarda serbest dolaşımda bulunan malların, serbest dolaşımda bulunma statüsü değişmediğinden, Türkiye'ye yada AB ülkesi üyelere girişinde gümrük vergisi ödenmez. Ayrıca, üçüncü ülke menşeli malların serbest bölgeye girişinde ve bu malların Türkiye veya AB üyesi ülkeler dışındaki üçüncü ülkelere gönderilmesi halinde de gümrük vergisi ödenmez. Ancak, serbest bölgeden Türkiye'ye yada AB üyesi ülkelere gönderilen serbest dolaşımda olmayan üçüncü ülke menşeli mallar için Ortak Gümrük Tarifesi'nde belirtilen oran üzerinden gümrük vergisi ödenir.⁶⁷

3.1.5.1. Serbest Bölgeleri Tesis ve Geliştirme Fonu

Serbest bölgelerin kurulması, bakım ve onarım, geliştirilmesi, ilgili araştırma, eğitim ve sosyal tesislerin kurulması, Türkiye'den mal alımlarının teşviki amacıyla Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası nezdinde "Serbest Bölgeleri Tesis ve Geliştirme Fonu" kurulmuştur. Bu fonun kaynakları;

1. Faaliyet ruhsatı ve izin belgesi karşılığı ödenecek ücretler,
2. Bölgeye getirilen yada bölgeden çıkarılan mallar üzerinden, peşin olmak üzere binde 5 oranında ödenecek ücretler,

⁶⁶ ÜREL, a.g.m, s.64

⁶⁷ Çiğdem ÇEKÇEOĞLU, Serbest Bölgeler ve Serbest Bölgelerdeki Faaliyetlerin Vergi Mevzuatı Karşısındaki Durumu-I, Yaklaşım, Sayı:116, Ağustos 2002, s.209-210

3. Serbest bölgeyi işleten gerçek yada tüzel kişilerle yapılacak sözleşmelerde yer alacak ödemeler,

4. Diğer gelirlerdir.

Serbest bölgelere Türkiye’den getirilen mallar ile yatırım ve tesis safhasından kullanılan mallar, bakım ve onarım maksadıyla bölgelere getirilen araç, gereç ve ekipmanlar, bu maddenin (b) hükmü uyarınca bir ücrete tabi tutulmaz.⁶⁸

3.1.6. Diğer Vergiler

3218 Sayılı Serbest Bölgeler Kanunu’na göre bu bölgelerde uygulanmayan vergilerle ilgili kanunlar önceki konularda bahsedilen vergilerin yanı sıra şunlardır:

- 1319 sayılı Emlak Vergisi Kanunu
- 7338 sayılı Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu
- 6802 sayılı Gider Vergileri Kanunu (BSMV)
- Diğer Vergi Kanunları ve fonlar⁶⁹

Ancak önceden de bahsedildiği gibi Serbest Bölgeler Kanunu’nun 6.maddesinin metninde yer alan, “vergi, resim ve harç mükellefiyetlerine ait mevzuat hükümlerinin uygulanmamasına” ilişkin hüküm gereği bu bölgelerde yapılan işlemlere yukarıda bahsi geçen vergi kanunlarının hiçbiri uygulanmamaktaydı. 5084 sayılı kanun’la bu hüküm kaldırılmış ve serbest bölgelerde vergi hükümleri uygulanabilir hale gelmiştir. Buna göre 06.02.2004 tarihinden itibaren serbest bölgelerde faaliyete başlayacak mükelleflerin yapacakları işlemler üzerinden bu vergilerin hepsi alınacaktır.

⁶⁸ Resmi Gazete, Serbest Bölgeler Kanunu, Kanun no:3218, Tarih: 15.6.1985, Sayı:18785

⁶⁹ Çiğdem ÇEKÇEOĞLU, Serbest Bölgeler ve Serbest Bölgelerdeki Faaliyetlerin Vergi Mevzuatı Karşısındaki Durumu-I, Yaklaşım, Sayı:116, Ağustos 2002, s.204

06.02.2004 tarihi itibarı ile faaliyet ruhsatlarının süresi devam eden mükellefler ise 31.12.2008 tarihine kadar yapacakları işlemlerde tüm istisnalardan yararlanmaya devam edeceklerdir.

3.2. SERBEST BÖLGELERDE SOSYAL GÜVENLİK UYGULAMALARI

Serbest Bölgeler Kanunu'nun 10.maddesi gereğince serbest bölgelerde Türkiye Cumhuriyeti Sosyal Güvenlik mevzuatı hükümleri uygulanır. Söz edilen mevzuat; 1475 sayılı İş Kanunu, 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu ve 3417 sayılı Çalışanların Tasarrufa Teşvik Edilmesi ve Bu Tasarrufların Değerlendirilmesine Dair Kanun'dur.

Sosyal güvenlik mevzuatı gereğince serbest bölgelerde çalışanlar; personel kıdem tazminatı, ihbar tazminatı gibi haklara sahiptirler. Personel ücretlerinden sosyal sigortalar primi, tasarrufu teşvik kesintisi, emekli olarak çalışan personelden sosyal güvenlik destekleme primi kesintileri yapılır. Sigorta primleri döviz yada TL olarak ödenebilir. Çalışanlara yapılan ödemeler ise TL olarak yapılır.

Serbest bölgelerde grev ve lokavt uygulamaları bölgenin açılışından itibaren on yıl süreyle uygulanmaz. Toplu iş sözleşmesi uyuşmazlıkları ise Yüksek Hakem Kurulu'nca çözülür.

Serbest bölgelerde çalıştırma ihtiyacı duyulan yabancı yönetici ve vasıflı personel için Serbest Bölge Müdürlüğü ve Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğü'nden çalışma izni alınır. Burada çalışan yabancı uyruklularda dahil olmak üzere işçilere Türkiye Cumhuriyeti sosyal güvenlik mevzuatı hükümleri uygulanır. Ancak çalışan personelin uyruğu bulunduğu ülke ile Türkiye arasında sosyal güvenlik konusunda yapılan bir sözleşme varsa bu sözleşme hükümleri uygulanır.⁷⁰

⁷⁰ ÜREL, a.g.m, s.70; TOROSLU, a.g.e, s.86

3.3. SERBEST BÖLGELERDE MUHASEBE DÜZENİ

Serbest bölgelerde muhasebe düzeni SBK'nın 13.madde hükmü ve Serbest Bölgeler Uygulama Yönetmeliği'nin 23. maddesine göre yapılmaktadır.

Ancak Serbest Bölgeler Kanunu'nun 6.maddesinde yapılan değişikliklerle vergi mevzuatı, serbest bölgelerde faaliyette bulunan mükelleflere de uygulanabilir hale gelmiştir. Bununla birlikte maddenin yeni şeklinde, kullanıcıların tutmak zorunda oldukları defterler ile düzenleyecekleri belgelere ilişkin olarak Maliye Bakanlığı'na, Vergi Usul Kanunu hükümlerine bağlı olmaksızın, düzenleme yetkisi verilmiş ancak Maliye Bakanlığı da bu yetkisini henüz kullanmamıştır.

Bu sebepten Bakanlık kendisine verilen bu yetkiyi kullanıncaya kadar serbest bölgelerde muhasebe düzeni eskisi gibi olacaktır.

3.3.1. Defter ve Kayıt Düzeni⁷¹

Serbest bölgelerde kullanılacak belgeler ve tutulacak defterler konusunda Serbest Bölge Kanununda herhangi bir hüküm yoktur. Ancak TTK, Serbest Bölgeler Kanunu'nun 12. maddesinde serbest bölgelerde uygulanmayan hükümler arasında bulunmamaktadır. Bu nedenle bu bölgelerde faaliyet gösteren mükellefler TTK'nın 66. ve sonraki maddelerinde sayılan 1.sınıf tacirlerin tutmak zorunda oldukları yevmiye, defter-i kebir, envanter ve günlük kasa defteri gibi defterleri tutacaklardır.

Serbest Bölgeler Kanunu'nun 13.maddesine istinaden çıkarılan Serbest Bölgeler Uygulama Yönetmeliği'nin 23. maddesine göre serbest bölgelerde faaliyet gösteren firmaların tutacakları defterlerde uymaları gereken kurallar şunlardır:

- Defterler hesap döneminden önce ilgili Serbest Bölge Müdürlüğü'nce onaylatılacaktır.

⁷¹ Çiğdem ÇEKÇEOĞLU, *Serbest Bölgeler ve Serbest Bölgelerdeki Faaliyetlerin Vergi Mevzuatı Karşısındaki Durumu-II*, Yaklaşım, Sayı:117, Eylül 2002, s.185.188; ÖZEL; a.g.m, s.21-22

- Defterlere serbest bölgeler dışındaki faaliyet sonuçları kaydedilmeyecektir.

- Defterler Türkçe olarak tutulacaktır.

- Defter ve belgeler Serbest Bölge Müdürlükleri ve Serbest Bölgeler Müdürlüğünün yetkili kıldığı bir merci ile görevlilerin incelemelerine hazır bulundurulacaktır.

Serbest bölgelerde faaliyet gösteren firmaların Serbest Bölgeler Yönetmeliği'nde belirtilmemiş olmasına rağmen VUK ve TTK'nın da kayıt düzenine ilişkin hükümlerine uymaları gerekmektedir. Bu hükümler şunlardır:

- Serbest bölgelerde faaliyet gösteren firmalar tarafından yevmiye defteri, defter-i kebir, envanter defteri, envanter defteri, kambiyo senetleri defterinin tutulması gerekmektedir.(VUK Md. 182)

- Defterler mürekkeple yazılmalı yada bilgisayarlarla tutulmalıdır.(VUK Md. 216)

- Yevmiye defterine yanlış yapılan kayıtlar, muhasebe kurallarına göre, diğer defterlere yapılan rakam ve yazı yanlışlıkları, yanlış rakam ve yazı okunacak şekilde çizilmeli, üst yada yan tarafına veyahut ilgili bulunduğu hesaba doğrusunun yazılması suretiyle yapılmalı.(VUK Md.217)

- Defterler arasında usulen yazılmaya mahsus olan satırlar çizilerek iptal edilmeksizin boş bırakılamaz ve atlanamaz. Ciltli defterlerde, sayfalar ciltten koparılamaz. Tasdikli yapraklarda bu yaprakların sırası bozulamaz ve bunlar yırtılamaz.(VUK Md. 218)

- Defterlerin son kayıt tarihinden itibaren 10 yıl geçinceye kadar saklanması gerekir.(TTK Md.68)

Yine serbest bölgelerde tutulan kayıtlar defterlere döviz yada TL üzerinden geçirilebilir. Kayıtların döviz üzerinden geçirilmesi halinde, dövizler TL'ye

çevrildiğinde banka işlem kuru yada fatura tarihindeki TC Merkez Bankası döviz alış kuru esas alınır. Serbest bölgede faaliyet gösteren birimin şube olması halinde de merkez ile şubenin hesapları yıl sonlarında konsolide edilir.

3.3.2. Serbest Bölgelerde Kullanılacak Fatura

Serbest Bölge İşleticisi, Bölge Kurucu ve İşleticisi ve Kullanıcılar (faaliyet gösterenler) Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğü'nce belirlenen özel faturayı kullanmakla yükümlüdürler. Serbest Bölge Müdürlüğü'nce onaylanmayan faturalar geçersiz sayılacak ve buna ilişkin ibare faturaların en alt bölümünde yer alacaktır.

Serbest Bölge Müdürlüğü'nce bir defada en az elli adet fatura onaylanacak ve onaylanan faturaların numaraları "Fatura Tasdik Defteri'ne" kaydedilecektir. Bir sonraki onaylama sırasında daha önce onaylanan faturaların numaraları ve hangi amaçla kullanıldığı Bölge Müdürlüğü'nce kontrol edilecektir. Bölgede faaliyette bulunanlar düzenledikleri faturaların örneklerini 3'er aylık dönemler halinde Ocak, Nisan, Temmuz ve Ekim aylarının 2.gününe kadar bir adet Serbest Bölge İşlem Formu ekinde Serbest Bölge Müdürlüğü'ne vereceklerdir.

İşyeri kiralama ve depo işletmeciliği konularında faaliyette bulunan kullanıcılar düzenledikleri faturaların bir örneğini takip eden ayın ilk haftasının sonuna kadar Bölge Müdürlüğüne vereceklerdir.

3.3.3. Kullanılacak Hesaplar⁷²

Serbest Bölgeler Kanunu'nda ve Uygulama Yönetmeliğinde muhasebe uygulamasının nasıl olacağı konusunda özel bir hüküm yoktur. Sadece Uygulama Yönetmeliği'nin "Defter ve Kayıtların Tutulması" başlıklı 23. maddesinde "Muhasebe kayıtlarına, bölge dışındaki faaliyetlerine ilişkin hesaplarını hiçbir

⁷² Mehmet Ali CANOĞLU, *Serbest Bölgelerde Tutulacak Muhasebe*, Mükellefin Dergisi, Sayı:81, Eylül 1999, s.68-77; Mehmet MAÇ, *Yurtdışındaki veya Serbest Bölgedeki Şube ile ilgili Sermaye Hesabı ve Cari Hesap*, Yaklaşım, Sayı:98, Şubat 2001, s.77-79, Çiğdem ÇEKÇEOĞLU, *Serbest Bölgeler ve Serbest Bölgelerdeki Faaliyetlerin Vergi Mevzuatı Karşısındaki Durumu- II*, Yaklaşım, Sayı:117, Eylül 2002, s.189

şekilde ve surette işleyemezler” denilmektedir. Buna göre serbest bölgelerde faaliyette bulunan mükellefler tekdüzen hesap planında yer alan hesapları kullanacaklardır. Ancak bankaların özel hesap planları mevcut olup, tekdüzen hesap planı kapsamı dışındadırlar. Bu nedenle serbest bölgelerde faaliyet gösteren bankalar faaliyetlerinde bu hesap planlarında yer alan hesapları kullanacaklardır.

Serbest bölgelerde faaliyette bulunan mükelleflerin yapacakları işlemlerden dolayı kullanacakları hesaplar şunlardır:

3.3.3.1. 100 KASA Hesabı

Bu hesap Türk Lirası ve yabancı paralar itibariyle bölümlenecektir.

Örnek:

100 KASA

100.01 Türk Lirası Kasası

100.02 Yabancı Paralar Kasası

100.201. USD

100.202. EUR

yada

100 KASA

100.1. Türk Lirası Kasası

100.2. Yabancı Paralar Kasası

100.201.USD

100.202. EUR

3.3.3.2. Alış, Satış ve Sonuçlarla İlgili Hesaplar

Serbest bölgelerde faaliyet gösteren teşebbüslerde, emtia ve mamül alım satımı ve hizmet ifası ile ilgili hesaplar kullanılacaktır.

Tekdüzen hesap planında bu hesaplar 15-STOKLAR hesap grubu adı altında aşağıdaki gibidir:

- 150- İLK MADDE VE MALZEME
- 151- YARI MAMÜLLER-ÜRETİM
- 152- MAMÜLLER
- 153- TİCARİ MALLAR
- 157- DİĞER STOKLAR
- 158- STOK DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ KARŞILIĞI
- 159- VERİLEN SİPARİŞ AVANSLARI

Satış ve sonuçlarla ilgili hesaplarda şunlardır:

- 600- YURTİÇİ SATIŞLAR
- 601- YURTDIŞI SATIŞLAR
- 602- DİĞER GELİRLER
- 610- SATIŞTAN İADELER
- 611- SATIŞ İSKONTOLARI
- 612- DİĞER İNDİRİMLER
- 620- SATILAN MAMÜLLER MALİYETİ
- 621- SATILAN TİCARİ MAMÜLLER MALİYETİ
- 622- SATILAN HİZMET MALİYETİ
- 623- DİĞER SATIŞLARIN MALİYETİ

Bununla birlikte gider, zarar ve gelirler de aşağıdaki gruplar içinde yer alan hesaplarda kayda alınacaktır:

- 63- FAALİYET GİDERLERİ
- 64- DİĞER FAALİYETLERDEN OLAĞAN GELİR VE KARLAR
- 65- DİĞER FAALİYETLERDEN OLAĞAN GİDER VE ZARARLAR

66- FİNANSMAN GİDERLERİ

67- OLAĞAN DIŞI GELİR VE KARLAR

68- OLAĞAN DIŞI GİDER VE ZARARLAR

- YANSITMA HESAPLARI

Üretim işletmeleri bu hesapların yanında 7-MALİYET HESAPLARI'nda kullanacaklardır.

Yine tüm işletmeler senetli ve senetsiz alacak ve borç hesaplarını kullanacaklardır. Serbest bölgelerde şube olarak faaliyet gösteren işletmelerde merkezle şubeler arasındaki işlemlerde merkez ve şubeler için açılacak cari hesaplar kullanılacaktır.

Tekdüzen Hesap Planında bulunan 393 MERKEZ VE ŞUBELER CARİ HESABI bu işletmelerde de kullanılacaktır. Bu hesap merkezin şubelerle, şubelerin merkezle veya kendi aralarındaki borç ve alacak ilişkilerinin izlendiği borçlu ve alacaklı olarak çalışan hesaptır.

Merkezin şubelerden, şubelerin diğer şubelerden veya merkezden olan alacakları bu hesaba borç, borçları da alacak kaydedilir. Bu hesap, hesap dönemi içinde kullanılır ve dönem sonunda da merkez ve şubelerde tutulan 393 hesaplar birbirini götürerek kapatılır. 393 hesap merkez ve şubeler itibariyle bölümlenir:

393- MERKEZ VE ŞUBELER CARİ HESABI

393.1.Merkez Cari Hesabı

393.101.İstanbul Merkez

393.10101. TL

393.10102. USD

393.10103. EUR

393.2. Şubeler Cari Hesabı

393.20101. TL

393.20102. USD

393.20103. EUR

Hesaplar şube ile merkez arasında karşılıklı çalışır. Örneğin merkezden serbest bölgeye mal gönderildiğinde karşılıklı yapılacak kayıtlar şunlardır:

Merkezin kaydı;

_____/_____
393. MERKEZ VE ŞUBELER CARİ XXX
393.201.....Serbest Bölge(şube)

_____/_____
153. TİCARİ MALLAR XXX

Serbest bölge'nin (şube) kaydı;

_____/_____
153. TİCARİ MALLAR XXX
_____/_____
393. MERKEZ VE ŞUB. CARİ. XXX
393.101. Merkez Cari

3.3.3.3. 646 KAMBIYO KARLARI VE 656 KAMBIYO ZARARLARI Hesapları

646 hesap kambiyo kârlarının, 656 hesap ise kambiyo zararlarının izlendiği hesaptır.

Yıl içindeki işlemler nedeniyle ve yıl sonunda yapılan değerlemeler sırasında ortaya çıkan kur farkları bu hesaplarda kayda alınacaktır.

3.3.3.4. Efektif Deposu ve Efektif Vaziyeti Hesapları

Yabancı paraların miktar hareketlerini izlemek üzere kullanılan hesaplardır.

100 KASA hesabı içinde açılacak yabancı paralar kasası tali hesabı, döviz cinsleri itibariyle detaylandırılır.

Yabancı paraların her bir cinsinin miktar itibariyle giriş ve çıkışları da nazım hesaplarda izlenir.

Örnek: 90-99 Nazım Hesaplar grubu içinde;

970- EFEKTİF DEPOSU

970.01. USD

970.02. EUR

970- EFEKTİF VAZİYETİ

971.01. USD

971.02. EUR

hesapları açılır.

Efektif deposuna (veya yabancı para mevcutları) girişlerle borç, çıkışlarla alacak kaydı yapılır. Efektif vaziyeti (yabancı para vaziyeti) girişlerde alacaklanır, çıkışlarda borçlanır.

3.3.3.5. Dönem Sonu Değerlemesi

Dönem sonunda mevcut yabancı paralar VUK'un 280.maddesine göre borsa rayici ile, borsa rayicinin oluşumunda muvazaa olduğu anlaşılırsa alış bedeli ile değerlendirilecektir. Ancak ülkemizde yabancı para borsası olmadığından yine aynı maddeye göre değerlendirme Maliye Bakanlığı'nca tesbit olunan kurlar dikkate alınarak yapılır.

3.3.3.6. Kayıt Örnekleri

3.3.3.6.1. Ticari Mal Satışı

_____	/	_____
100 KASA		XXX
100.202.EUR Kasası		
600 YURTDIŞI SATIŞLAR		XXX
_____	/	_____

3.3.3.6.2. Ticari Mal Alışı

_____	/	_____
153 TİCARİ MALLAR		XXX
100 KASA		XXX
100.201. USD		
_____	/	_____

Alış ve satışlarda ayrıca 970-971 nazım hesaplar kullanılacaktır.

Peşin olmayan işlemlerde:

- 101- Alınan Çekler
- 103- Verilen Çekler ve Ödeme Emirleri
- 120- Alıcılar
- 121- Alacak Senetleri
- 320- Satıcılar
- 321- Borç Senetleri

ve diğer hesaplar kullanılacaktır. Gerektiğinde alışlar için 159-VERİLEN SİPARİŞ AVANSLARI kullanılacaktır. Merkezden gönderilen mallarda ise 393-MERKEZ VE ŞUBELER CARİ HESABI kullanılacaktır.

Serbest bölgede kiralanın yer için kira ödemesi;

_____/_____
770 GENEL YÖNETİM GİDERLERİ XXX
.....Kira
100 KASA XXX
100.201 USD
(veya 393 MERKEZ VE ŞUB.CARİ.HES.)
miktar x T.C.M.B. Kuru
_____/_____

_____/_____
971 EFEKTİF VAZİYETİ XXX
971.01.USD
970 EFEKTİF DEPOSU XXX
970.01. USD
_____/_____

Ödeme merkez tarafından yapılmışsa, alacaklı hesap 393.MERKEZ VE ŞUBELER CARİ HESABI'dır.

3.3.3.6.3. Ticari Mal Girişi (Direkt satıcıdan yada merkezin stokundan)

_____/_____
153 TİCARİ MALLAR XXX
.....(Dolar x T.C.M.B. Alış Kuru)
320 SATICILAR XXX
(Serbest Bölge Satıcıları)
veya
(393. MERKEZ VE ŞUBELER CARİ)
3930101 Merkez Cari
_____/_____

3.3.3.6.4. Müşterilere (Vadeli) Satışlar

_____	/	_____
120 ALICILAR		XXX
(Serbest Bölge Müşterileri)		
600 YURTDIŞI SATIŞLAR		XXX
.....		
Miktar x T.C.M.B. Kuru		
_____	/	_____
621 SATILAN TİC. MAL MALİYETİ		XXX
153. TİCARİ MALLAR		XXX
Miktar x T.C.M.B Kuru		
_____	/	_____

3.3.3.6.5. Müşterilerden Tahsilat

_____	/	_____
100. KASA		XXX
100.201. USD		
veya		
(393 MERKEZ VE ŞUBELER CARİ)		
120 ALICILAR		XXX
Tahsilat (Döviz)(Miktar x T.C.M.B Kuru)		
_____	/	_____
970 EFEKTİF DEPOSU		XXX
970.01. USD		
971 EFEKTİF VAZİYETİ		XXX
971.01. USD		
_____	/	_____

3.3.3.6.6. Efektifin Bankaya Satılması

		/	
100 KASA			XXX
100.01. Nakit Kasası			
100 KASA			XXX
100.201 USD			
646 KAMBİYO KÂRLARI			XXX
(Miktar x T.C.M.B. Kuru)			
		/	
971 EFEKTİF VAZİYETİ			XXX
971.01. USD			
970 EFEKTİF DEPOSU			XXX
970.01. USD			
		/	

3.3.3.6.7. Yıl Sonunda Yapılan Değerlemede Ortaya Çıkan Kur Farkları

Değerlemede ortaya çıkacak kârlar için;

		/	
100 KASA			XXX
100.201. USD			
646 KAMBİYO KÂRLARI			XXX
646.01 USD			
		/	

Değerlemede ortaya çıkacak zararlar için;

		/	
656 KAMBİYO ZARARLARI			XXX
656.02. EUR			
100 KASA			XXX
100.202. EUR			
		/	

3.3.3.6.8. Dönem Sonu Kayıtları

31/12/...		
631 PAZ.SAT. VE DAĞ. GİDERLERİ	XXX	
632 GENEL YÖN.GİDERLERİ	XXX	
660 KISA VAD.BORÇ. GEREĞİ	XXX	
761 PAZ.SAT.VE DAĞ.GİD.	XXX	
YANSITMA HESABI.		
771 GENEL YÖN.GİD.	XXX	
YANSITMA HESABI		
781 FİNANSMAN GİD.	XXX	
YANSITMA HESABI		
Giderlerin gelir tablosu hesaplarına nakli		
/		

31/12/...		
761 PAZARLAMA SAT.VE DAĞ.	XXX	
GİDERLERİ YANSITMA HES.		
771 GENEL YÖN. GİDERLERİ	XXX	
YANSITMA HESABI		
781 FİNANSMAN GİDERLERİ	XXX	
YANSITMA HESABI		
760 PAZ.SATIŞ VE DAG.GİD.	XXX	
770 GENEL YÖN. GİD.	XXX	
780 FİNANSMAN GİD.	XXX	
Yansıtma hesaplarının kapatılması		
/		

31/12/....		
600 YURTDIŞI SATIŞLAR	XXX	
646 KAMBIYO KARLARI	XXX	
649 DİĞER OLA. GELİR VE KAR.	XXX	
690 DÖNEM KÂRI VEYA ZAR.	XXX	
-Gelir ve hasılat hesaplarının aktarılması		
/		

690 DÖNEM KARI VEYA ZARARI	XXX
621 SAT. TİC. MAL. MAL.	XXX
631 PAZ. SAT. VE DAĞ. GİD.	XXX
632 GENEL YÖN. GİD.	XXX
660 KISA VAD. BORÇ. GİD.	XXX
656 KAMBİYO ZARARLARI	XXX
Giden maliyet ve zarar hesaplarının aktarılması	
31/12/....	
690 DÖNEM KARI VEYA ZARARI	XXX
590 DÖNEM NET KARI	XXX
Net Karın Aktarılması	
31/12/.....	
320 SATICILAR	XXX
336 DİĞER ÇEŞİTLİ BORÇLAR	XXX
361 ÖDEN. SOSYAL GÜV. KESİN.	XXX
590 DÖNEM NET KÂRI	XXX
393 MERKEZ VE ŞUB. CARİ	XXX
393.01. Merkez Cari	
100 KASA	XXX
120 ALICILAR	XXX
153 TİCARİ MALLAR	XXX

Kapanış kaydı

_____ / _____

393 MERKEZ VE ŞUBELER CARİ HESABI borç bakiyesi verdiği takdirde, kapanış maddesinde alacaklandırılacaktır.

3.3.3.6.9. Gelir Tablosunun Düzenlenmesi

Gelir tablosu merkez tarafından düzenlendiğinde serbest bölge faaliyetlerine ilişkin satışların maliyeti, satışlar, diğer gelirler ve giderler, esas işletme hesapları ile birleştirilecektir.

Bir başka ifadeyle 6-Gelir Tablosu Hesapları serbest bölge dahil tüm faaliyet sonuçlarını kapsayacaktır. İşletme ayrıntılı gelir tablosu dipnotlarında da, serbest bölge faaliyetlerine ilişkin gelir tablosu hesapları hakkında ayrıntılı bilgi verilecektir. Satışların Maliyeti Tablosu da, serbest bölge dahil tüm satılan mamül yada ticari mallar maliyetlerini içerecektir.

3.4. SERBEST BÖLGELERDE BANKACILIK FAALİYETLERİ

90/99 sayılı Serbest Bölgelerde Banka Kurulması ve Yabancı Bankaların Şube Açmalarına Dair Karar'ın 3. maddesine göre; serbest bölgelerde şube açan veya kurulan bankalar faaliyetleri bakımından dışarıda yerleşik sayılırlar. Başka bir ifadeyle; serbest bölgelerde şube açan veya kurulan bankaların kanuni ve iş merkezinin yurtdışında olduğu kabul edilecektir.

3.4.1. Serbest Bölgelerde Faaliyet Gösteren Bankalar İle İlgili Hükümler

90/99 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı'nın 4. maddesine göre, serbest bölgelerde kurulan yada şube açan bankalar;

1. Yapacakları bankacılık işlemlerinde Bankalar Kanunu'na tabi değildirler. Bu bölgelerde faaliyette bulunacak bankalar faaliyetleri ile ilgili işlemler bakımından Hazine Müsteşarlığı tarafından belirlenecek esaslara göre faaliyet göstereceklerdir. Kanuni ve iş merkezi Türkiye'de bulunan bankaların serbest bölgelerde şube açmaları ve söz konusu şubelerin faaliyetleri ise, 4389 sayılı Bankalar Kanunu hükümlerine tabidir.

27.06.2001 tarihli Bankaların Kuruluş ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmeliğe göre ise; bu bölgelerde faaliyet gösteren bankalar bankacılık işlemlerinde 4389 sayılı Bankalar Kanunu hükümlerine tabidir. Bu bölgelerde faaliyette bulunacak bankalar faaliyetleri ile ilgili işlemler bakımından Kurul tarafından belirlenecek esaslara göre faaliyet göstereceklerdir. Kanuni ve iş merkezi Türkiye'de bulunan bankaların serbest bölgede şube açmaları ve söz konusu şubelerin faaliyetleri ise, 4389 sayılı Bankalar Kanunu hükümlerine tabidir.

Bununla birlikte, yabancı bankaların serbest bölge dışında şube açmaları da 90/999 sayılı BKK'ya göre olduğu gibi, 27.06.2001 tarihli yönetmelik hükümlerine göre de 4389 sayılı B.K. hükümlerine tabidir.

2. Serbest bölgelerde faaliyette bulunan bankalar yada yabancı bankaların şubeleri Türkiye’de yerleşik kişilerden (Türkiye’de kurulu bankalar hariç) mevduat kabul edemez. Bono, tahvil ve benzeri kıymetler ihraç etmek suretiyle ödünç para toplayamazlar. Bu hükme göre; serbest bölgelerde faaliyette bulunan bankalar yada yabancı bankaların şubeleri, Türkiye’de yerleşik olmayan gerçek kişiler ve kanuni ve iş merkezi yurtdışında bulunan kurumlardan (bankalar dahil) mevduat kabul edebilir, bono, tahvil ve benzeri kıymetler ihraç etmek suretiyle ödünç para toplayabilirler.

3. Gerek 90/999 sayılı BKK’ya göre ve gerekse 27.06.2001 tarihli yönetmelik hükümlerine göre, serbest bölgelerde faaliyet gösteren bankalar yurtdışında yerleşik gerçek kişilere ve kanuni ve iş merkezi yurtdışında bulunan kurumlara ve bölge içindeki kişilere istedikleri gibi kredi verebilirler. Bu konuda herhangi bir miktar ve şart mevcut değildir.

4. Hem 90/999 sayılı BKK’ya göre hem de 27.06.2001 tarihli Yönetmelik hükümlerine göre, serbest bölgelerde faaliyette bulunan bankalar yada yabancı bankaların şubeleri 1567 sayılı Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında Kanun ve buna ilişkin karar, tebliğ ve talimatlar ile 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu, sermaye piyasası ve borsalara ilişkin mevzuat çerçevesinde menkul değer alıp satabilirler.

90/99 sayılı BKK’ya göre serbest bölgelerde faaliyette bulunan bankalar yada yabancı bankaların şubeleri borsa üyesi olamayacakları gibi sermaye piyasasında aracılık faaliyetinde bulunamazlar. Ancak 27.06.2001 tarihli yönetmelikte bu yönde düzenlenmiş bir hüküm bulunmadığından, bu bankalar borsa üyesi olabilecekleri gibi sermaye piyasasında aracılık faaliyetinde de bulunabilirler. Bu çelişki için bir düzenlemenin yapılması gerekmektedir.

3.4.2. Serbest Bölgelerde Kıyı (Off-Shore) Bankacılığı

Serbest bölgelerde kıyı bankacılığı faaliyetinde bulunmak üzere kurulan bankalarda bulunması gereken özellikler şunlardır:

1. Kıyı bankacılığı faaliyetinde bulunmak üzere kurulan bankaların anonim şirket şeklinde kurulması şarttır. 4389 sayılı BK'nın 7. maddesinde de; Türkiye'de kurulacak bankaların anonim şirket şeklinde kurulmaları öngörülmüştür. Bu düzenleme ile yurtdışına ve serbest bölgelere yönelik yapılacak bankacılık işlemlerinde ortaklık yapısı güçlü tutularak tarafların karşılıklı menfaatlerinin korunması amaçlanmıştır.

2. Kıyı bankacılığı faaliyetinde bulunmak üzere kurulacak bankaların sermayesini temsil etmek üzere ihraç edilen hisse senetlerinin tamamının nakit karşılığı çıkarılması şarttır.

3. Kıyı bankacılığı faaliyetinde bulunmak üzere kurulacak bankaların ortaklarından birisinin Türkiye'de yada yurtdışında kurulmuş bir banka yada finans kurumu olması ve kurulacak bankanın sermayesinin en az %40'ına sahip olması şarttır.

4. Başlangıçta ödenmiş sermayesinin 1 milyon ABD Doları yada muadili konvertibl döviz karşılığı Türk Lirasından az olmaması şarttır.

5. Ana sözleşmelerinin mevzuata aykırı hükümler taşımaması şarttır.

Banka kuruluşu için Hazine Müsteşarlığı'na verilecek başvuru dilekçelerine aşağıdaki bilgi ve belgelerin eklenmesi gerekmektedir:

1. Gerçek ve tüzel kişi kurucuların, isim, tabiyet ve adresleri,
2. Ortaklık ana sözleşme taslağının noterce onaylı örneği,

3. Tüzel kişi ortaklıkların ortaklık yapısı ve son üç yıla ait bilanço ve kar-zarar cetvelleri ile faaliyetleri hakkında kapsamlı bilgiler,

4. Görev alacak yetkililerin özgeçmişleri.⁷³

3.4.3. Bankaların Serbest Bölge Şubelerinden Elde Edilen Mevduat Faizi ve Repo Gelirlerinin Vergi Karşısındaki Durumu

GVK'nın 94. maddesinin 8 ve 14 no.lu bentleri uyarınca mevduat faizi ve repo gelirleri üzerinden gelir vergisi stopajı yapılmaktadır. Eskiden serbest bölgelerde vergi mevzuatı uygulanmadığından, bu bölgelerde faaliyette bulunan banka şubelerinde açılan mevduat hesaplarına yürütülen faizler ile repo gelirleri üzerinden stopaj yapılmamaktaydı.

Ancak 5084 sayılı Kanunla yapılan değişikliklerle bu bölgeler vergi kapsamına alınmıştır. Bu durumda 06.02.2004 tarihinden sonra ruhsat alanlar yada alacaklar bu tür gelirleri üzerinde stopaja tabi olacaklardır. Bahsi geçen tarih itibariyle faaliyet ruhsatı bulunanlar ise geçici bir süre ile gelir yada kurumlar vergisi istisnasından yararlanacaklardır.⁷⁴

3.5. TÜRKİYE'DEKİ SERBEST BÖLGELERDE FAALİYETTE BULUNABİLME KOŞULLARI

3.5.1. Faaliyette Bulunabilmek İçin Gerekli Prosedür

Serbest bölgelerde faaliyette bulunacak bütün gerçek ve tüzel kişiliğe sahip Türkiye'de faaliyet gösteren firmaların, serbest bölgedeki faaliyetlerini oluşturacakları şubeleri aracılığı ile yapmaları şarttır. Merkez firmanın son üç yıla ait bilançolarının incelenmesi sırasında sermaye yapısı ve kârlılık durumu gibi hususlar göz önünde bulundurulacak ve serbest bölgede faaliyet gösterecek şubenin ticari

⁷³ Levent BAŞAK, Serbest Bölgelerde Bankacılık Faaliyetlerinde Bulunan Kurumların Vergilendirilmesi-1, Maliye ve Sigorta Yorumları, Sayı:393, 1 Haziran 2003, s.129-132

⁷⁴ SAĞLAM, a.g.m, s.52

faaliyetine başlayabilmesi için mutlaka sermaye tahsis edilecek ve işletme gideri öngörülebilecektir.

Serbest bölgelerde faaliyette bulunacak bütün gerçek ve tüzel kişiliğe sahip firmaların faaliyet alanlarının serbest bölgeler ile sınırlı olması halinde bile, ticaret sicil kayıtlarının bulunması zorunludur.

Yurtdışında yerleşik kişi ve kuruluşlar da kendi ülkelerindeki ticaret sicil kayıtlarını ibraz etmek zorundadırlar. Ayrıca, yurtdışında yerleşik kişilerin serbest bölgeleri adres göstererek serbest bölgede faaliyette bulunabilmeleri için Yabancı Sermaye Mevzuatına göre izin almaları, ticaret sicil kayıtlarını yaptırmaları ve bu ticaret sicil kaydı ile müracaatta bulunmaları gerekmektedir.

3.5.2. Faaliyet Ruhsatı Alabilme Koşulları

Serbest bölgelerde faaliyet ruhsatı alabilmek için gerekli koşullar şunlardır:

1. Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğü, Serbest Bölge Müdürlüğü veya serbest bölgenin işletici/kurucu-işletici şirketinden temin edilecek Faaliyet Ruhsatı Müracaat Formu ve bir fotokopisi,
2. Müracaatçı ve serbest bölgede yapacağı faaliyet hakkında tanıtıcı bilgi,
3. İmza sahibinin yetki belgesi ve imza sirküleri ile (varsa) firma temsilcisinin yetki belgesi ve imza beyannamesi,
4. Müracaatçı firmanın kuruluş ilanı ile son sermaye ve ortaklık yapısının yayımlandığı Türkiye Ticaret Sicil Gazeteleri ve Ticaret ve/veya Sanayi Odası kaydı (Yabancı firmalar için kendi ülkelerinde geçerli olan kuruluş belgesinin Türkiye'nin o ülkedeki temsilciliğince onaylı örneği),
5. Firmanın son üç yıla ilişkin bilançosu, kar ve zarar cetveli,

6. Müracaat ücretinin Merkez Bankası'na yatırıldığını gösterir banka dekontunun aslı ve bir fotokopisi,

7. (Varsa) Son üç yılda Türkiye'ye getirilen döviz tutarını gösterir belgeler,

8. Banka, sigorta, kıyı bankacılığı ve finansal kiralama kuruluşları için Hazine Müsteşarlığı'ndan (Banka ve Kambiyo Genel Müdürlüğü) alınan izin belgesi.⁷⁵

3.5.3. Serbest Bölge Adresli Şirket Kurulması

Türkiye'de yada yurtdışında yerleşik kişilerce serbest bölge adresli şirket kurulması mümkün olup, kuruluş ve tescil işlemleri TTK'nın hükümlerine göre yapılır. Türkiye'de yada yurtdışında yerleşik kişiler; kuruluş aşamasında adres gösterme zorunluluğu nedeniyle, önce şirket ana sözleşme taslağı ile birlikte Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğü'ne müracaat ederler, müracaatın uygun görülmesinden sonra, serbest bölgede faaliyet gösterecekleri işyeri için kira sözleşmesini yaparlar. İşyerinin adresi ticaret sicil müdürlüğü tarafından ibraz edilir, kuruluş işlemleri tamamlandıktan sonra kendilerine faaliyet ruhsatı düzenlenir.

3.5.4. Bir Serbest Bölge İçin Alınan Faaliyet Ruhsatı'nın Diğer Serbest Bölgelerde Geçerliliği

Faaliyet ruhsatı, hangi serbest bölge için alınmışsa yalnız o bölge için geçerlidir. Ancak, firmalar yeni faaliyet ruhsatı alarak diğer serbest bölgelerde de faaliyette bulunabilir.

3.5.5. Faaliyet Ruhsatının Devri

Faaliyet ruhsatının devri mümkün değildir. Bütünüyle aynı ortaklık yapısına sahip yeni bir firma kurulması durumunda da faaliyet ruhsatı kurulan yeni firmaya devredilemez. Ancak, kullanıcının ticaret ünvanının yada şirketin türünün değişmesi halinde, herhangi bir ücret ödenmeksizin yeni durumu gösterir Ticaret Sicil Gazetesi

⁷⁵ DTM, a.g.e, s.9-10

ve dilekçe ile başvurulması durumunda faaliyet ruhsatında belirtilen ticaret ünvanı değiştirilmektedir.

3.5.6. Serbest Bölgelerde İnşaatı Devam Eden Ya da Tamamlanmış Binaların Devri

Yatırımcı kullanıcıların kiraladıkları açık alan üzerine inşa edilen tamamlanmış ve inşaat halindeki üst yapıların, serbest bölgedeki yada bölge dışındaki bir başka gerçek ya da tüzel kişiye devri Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğü'nün uygun görmesi şartıyla mümkündür. Bu binaların serbest bölgedeki başka bir kullanıcıya devri halinde, devralınan üst yapıya ait tüm hak ve yükümlülükler devir tarihi itibarıyla yeni kullanıcıya geçer. Devir işleminin serbest bölge dışındaki gerçek ve tüzel kişiye yapılması halinde, söz konusu kişi serbest bölgede faaliyette bulunabilmek için devir tarihi itibarıyla faaliyet ruhsatı almak zorundadır. Binaların devri durumunda yeni kullanıcının aldığı faaliyet ruhsatının başlangıç tarihi devreden kullanıcının faaliyet ruhsatının düzenlediği tarihtir.

3.5.7. Serbest Bölgelerde Açık Stok Sahalarının Kullanma Şekil ve Şartları ile Buralarda Depolanmasına İzin Verilen Mallar

Açık stok sahaları serbest bölge içerisinde tahsis edilen özel alanlar olup, bölge işleticisi/kurucu işleticisi, bu alanları stoklama için uygun hale getirerek kullanmak isteyen firmalara kiralayabilir. Açık stok sahalarından yararlanabilmek için Serbest Bölge Müdürlüğü'nden "açık alan kullanma ruhsatı" alınması gerekir. Açık stok sahalarından, serbest bölge kullanıcısı olan firmaların yanı sıra, kullanıcı olmayan firmalar da yararlanabilir. Ancak, bu firmalar faaliyet ruhsatı sahibi olmadıkları için serbest bölgede sağlanan muafiyetlerden yararlanamazlar.

Açık stok sahasında serbest bölgedeki diğer faaliyetlere zarar verilmesi, çevre kirliliği, tehlike yaratılmaması gibi şartlar koşuluyla, serbest bölge şartlarına uygun olarak açık alanda stoklanabilecek türden emtia en fazla 6 ay süreyle depolanabilir. Kapalı yerlerde depolanabilecek mallar ancak depolarda yer bulunmaması halinde açık stok sahalarında depolanabilir.

Bununla birlikte kapalı alanda muhafazası mümkün olmayan, iş makineleri, otomobil, kamyon ve benzer motorlu araçlar, serbest bölgede uygun bulunması halinde, açık alanda en fazla 5 yıl süreyle stoklanabilir.

3.5.8. Serbest Bölgelere Getirilmesi Yasak Olan Mallar

Serbest Bölgeler Uygulama Yönetmeliği'nin 32. maddesine göre; ateşli silahlar ve bunların mühimmatı, parlayıcı, patlayıcı, yanıcı, yanmayı artırıcı ve radyoaktif maddeler tehlikeli ve zehirli atıklar, Sağlık Bakanlığı'nca müsaade edilenler hariç, ile bütün uyuşturucu maddelerin serbest bölgelere getirilmesi yasaktır.⁷⁶

⁷⁶ BAĞRIAÇIK,a.g.e,s.128-131

SONUÇ

Serbest bölgeler; bir ülkede üretim, montaj, işleme, depolama, ambalajlama sergileme ve taşımacılık gibi ekonomik faaliyetlerin yapıldığı, dış ticaretle ilgili olarak yürürlükteki mevzuatın ve çeşitli kısıtlamaların kısmen yada tamamen dışında tutulan çoğunlukla işlek limanlar çevresinde ve altyapı yatırımları uygun olan yerlerde deniz, (hava ve kara taşımacılığı) kurulan, sınırları önceden yasalarla belirlenmiş ticari ve sınai faaliyetlerin hem ayrı hem de birlikte yapılabildiği ticari ve sanayi alanlarıdır.

Serbest bölgeler yüzyıllardan beri var olmakla birlikte ilk serbest şehirlerin başlangıç tarihleri ve nitelikleri tam olarak bilinmemektedir. Ancak ilk çağda Akdeniz'in doğu ve güney kıyılarında ticari üstünlüğü ile bilinen Kartaca şehri ve daha küçük yerlerde değişik özellikler gösteren uygulamalarla ilk serbest şehirlerin ortaya çıktığı bilinmektedir. Ülkelerdeki değişik uygulamalardan kaynaklanan farklılıklar sonucunda serbest bölge ile ilgili terminolojide büyük çeşitlilik bulunmaktadır. Buna göre serbest bölge çeşitleri; serbest ticaret bölgeleri, serbest üretim bölgeleri, serbest ihracat bölgeleri, serbest bankacılık bölgeleri, antrepolar, serbest şehirler, gümrüksüz satış mağazaları, serbest limanlar, ikiz fabrikalar ve yatırım bölgeleri şeklinde sıralanabilir. Serbest bölgelerin ülkelere hem ihracat hem de ithalat açısından birçok yararı olmakla birlikte bunun yanında sakıncaları da vardır.

Serbest bölgelerin bir ülkeye ithalat açısından sağladığı yararlar şunlardır:

- Serbest bölgeler ithalatın doğrudan ve zamanında yapılmasını sağlarlar.
- Serbest bölge dışındaki endüstrilerin yurtdışından ithal edecekleri malların serbest bölgede istenildiği anda temin etme imkanı bulunduğundan, yerli yatırımcılar stok bulundurmanın maliyetinden kurtulurlar.

- İthalatçı firmalar ithalat yapmadan önce ithal edilecek malları depolardan görme imkanı bulurlar. Bu durumda bozuk ve defolu malları ithal etme olasılığı ortadan kalkmış olur.

- Eskiyen, modası geçen, işe yaramaz hale gelen mallar serbest bölgeden yurda sokulmadan imha edilir. Böylece gereksiz yere gümrük vergisi ödenmemiş olur.

İhracat açısından sağladığı yararlar ise şunlardır.

- Serbest bölgelerde üretilerek, dünya pazarlarına ihraç edilen mallar fiyat bakımından yurt içinde üretilen mallara oranla daha büyük bir rekabet üstünlüğüne sahiptirler.

- Serbest bölgede faaliyet gösteren yerli ve yabancı firmaların ihtiyaç duydukları mal ve hizmetleri, o ülkeden temin etmeleri halinde ülkenin ihracatı artar.

- Serbest bölgelerde faaliyet gösteren firmalar, ülkelerinden dünya pazarlarına satmayı planladıkları malları önce serbest bölgelere ihraç ederek buralarda depolar, sonra ise uluslararası pazarlarda uygun satış imkanlarını araştırırlar. Satış anlaşması gerçekleştirildiğinde ise hiçbir işleme gerek kalmadan malları sevk ederler.

Bütün bu sayılanların dışında serbest bölgelerin yararları şu şekilde sıralanabilir:

- Sosyal ve politik istikrar
- Kâr transfer hakkı,
- Ev sahibi ülkelerin kotalarını kullanabilme,
- Ev sahibi ülkede vergi muafiyetlerinden yararlanabilme,
- Yatırım ve ihracat teşvikleri.

Serbest bölgelerin bir ülkenin ekonomisine olan olumsuz yönleri ise şu şekilde sıralanabilir:

- Serbest bölgeler kurulurken yapılacak yatırımlar büyük rakamlara ulaşmaktadır.

- Özellikle ihracata yönelik serbest bölgelerde montaj düzeyinde üretim yapan firmalar üretimde kullandıkları girdilerin önemli bir kısmını üçüncü ülkelerden temin etmektedirler. Bu durum serbest bölgelerde üretim arttıkça ithalat hacminin de artmasına neden olur.

- Serbest bölgelerde faaliyet gösteren yabancı firmalar dış pazarlarda yerli firmalara rakip haline gelebilirler.

- Serbest bölgeler çevre kirliliğine sebep olabilirler.

- Serbest bölgelerde genellikle grev hakkı ve sendikal faaliyetlere izin verilmediğinden, işçi ücretleri, yurtiçindeki işçi ücretlerinden daha düşük tutulmaktadır.

Bu bölgeler kurulurken; şu faktörlere dikkat edilmesi gerekir:

- Ticaretin yoğunlaştığı bölgelerde kurulmalıdır.

- Ulusal ve uluslar arası kara,deniz,hava ve demiryolları üzerinde kurulmalıdır.

- Serbest bölgelerin kurulacağı yerlerde gelişmiş altyapı tesisleri bulunmalıdır.

- Serbest bölgelerin kurulacağı yerlerde bankacılık ve sigortacılık gibi faaliyetler yeterince gelişmiş olmalıdır.

Ülkemizde serbest bölge kurulması ile ilgili çalışmalar Osmanlı İmparatorluğu dönemine kadar uzamaktadır. Ancak o dönemin koşullarında serbest bölge kurulması

ile ilgili çalışmalar sonuçsuz kalmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında serbest bölge kurma çalışmaları yeniden başlamış, bu kapsamda 1926 yılında İstanbul’da serbest bölge kuruluşu ile ilgili bir rapor hazırlanmış, 1927 yılında Serbest Mıntika Hakkında Kanun çıkarılmış, 1928’de Ford Motor Company ile Türk hükümeti arasında Tophane rıhtımında bir fabrika kurulması için çıkarılan özel bir kanunla sözleşme imzalanmış, 1946’da şark Halı ve Kilimleriyle Benzerleri ve Hayvan Postları İçin Kurulacak Serbest Yer Hakkında Kanun çıkarılmış ve 1953’de de Serbest Bölge Kanunu çıkarılmış ise de bu girişimlerde sonuçsuz kalmıştır.

Ülkemizde serbest bölgeler hakkında kalıcı ve somut çalışmalar 1980’li yıllarda başlamış, 1985’de 3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu ıkarılmıştır. Bununla birlikte Antalya ve Mersin’de ilk serbest bölgeler kurulmuştur. Bugün lkemizde 21 adet serbest bölge bulunmaktadır.

3218 sayılı Serbest Bölge Kanunu’na göre ülkemizde bulunan serbest bölgelere faaliyet ruhsatı dışında hiçbir şart aranmaksızın sınırsız vergisizlik tanınmaktaydı. Yani Türkiye’deki serbest bölgelerde faaliyet gösteren mükellefler, bu bölgelerde yaptıkları faaliyetlerinden dolayı gelir ve kurumlar vergisi, damga vergisi ve harçlar, TV, KDV v.b vergilerden muaflardı. Ancak bu durum 06.02.2004 tarihinden itibaren değişmiş ve vergi mevzuatı da serbest bölgelerde uygulanabilir hale gelmiştir.

Ancak serbest bölgelerde vergi mevzuatının uygulanabilir hale gelmesinin olumlu sonuçları yanında olumsuz sonuçları da olacaktır. Belki de bu durumla birlikte serbest bölgeler kuruluş amaçlarına hizmet etmekten çıkan kurumlar haline dönüşeceklerdir. Zira serbest bölgelerin kuruluş amaçları 3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu’nda;

- İhracat için yatırım ve üretimi arttırmak,
- Yabancı sermaye ve teknoloji girişini hızlandırmak,
- Ekonominin girdi ihtiyacını ucuz ve düzenli şekilde temin etmek,

- Dış finansman ve ticaret imkanlarından daha fazla yararlanmak.

şeklinde belirtilmiştir.

5084 sayılı Kanun ile serbest bölgelerde vergi mevzuatının uygulanabilir hale gelmesi bu amaçların gerçekleşmemesine neden olabilir. Örneğin yabancı sermayeyi düşünecek olursak; bir ülkenin yabancı sermaye çekebilmesi, çok uluslu şirketlere özel imkanlar tanımasına bağlıdır. Çünkü yabancı sermaye ancak, yeterli imkanlar sağlandığında gelir. Serbest bölgeler ise yabancı sermayeyi çekmede oldukça önemli araçlardır. Ancak 5084 sayılı Kanun ile yapılan değişikliklerden sonra, yabancı sermayenin kalıcılığını, artış yada azalışını zaman gösterecektir.

Yine serbest bölgelerde üretilen malları düşünecek olursak, bu bölgelerde üretilen mallar artık KDV'li fiyattan satışa sunulacaktır. Bunun gibi serbest bölgelerin diğer kuruluş amaçları da bu değişikliklerden etkilenecektir. Bu değişikliklerden sonra serbest bölgedeki bir şirketin vergi açısından Türkiye içindeki bir şirketten farkı olmayacağı açıktır. Bu değişikliklerle birlikte serbest bölgelerin cazibelerini yitirip yitirmeyecekleri ileride görülecektir. Bununla birlikte bir müddet sonra da serbest bölgelerin varlığı tartışılır hale gelebilir.

Diğer taraftan serbest bölgelerde faaliyet gösteren mükelleflerin uluslararası açılımları dikkate alınarak kayıt ve belge düzeni konusunda esneklik sağlanması amacıyla Vergi Usul Kanun'u hükümlerine bağlı kalınmaksızın Maliye Bakanlığı'na bölgede yer alacak firmalar ile ilgili özel düzenlemeler yapılabilmesi konusunda yetki verilmiştir. Ancak Maliye Bakanlığı henüz bu yetkisini kullanmamıştır. Maliye Bakanlığının eski muhasebe düzenini koruyup korumayacağı, onaylı faturanın kullanılmaya başlanıp başlanılmayacağı gibi hususlar belirsizliğini korumaktadır. Bu konularda Maliye Bakanlığı'nca yapılacak açıklamalara ihtiyaç bulunmaktadır.

Sonuç olarak serbest bölgelerin ülke ekonomisine katkı sağlamak amacıyla kurulduğu söylenebilir. Bu sebepten bu bölgelerle ilgili bir değişiklik bu amaç dikkate alınarak yapılmalıdır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

A. KİTAPLAR

AKÇA Yüksel – ERTEKİN Engin

Türkiye’de Serbest Bölgeler, DTM,
Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğü
Yayını, Ankara, 1998

BAĞRIAÇIK Atilla

**Türkiye’de Belgelerle Uygulamalı
Serbest Bölgeler ve Avantajları**, Bilim
Teknik Yayınevi, Mayıs, 1999

GÜNER Sedat

Serbest Bölgeler, Anadolu Matbaacılık,
İzmir, 1995

TOROSLU M.Vefa

Serbest Bölgeler, Beta Yayınları,
İstanbul, 2000

B. MAKALELER

AYDIN Selda

Serbest Bölgelerin Vergisel Boyutu,
Yaklaşım, Haziran, 2000, Sayı:90

BAĞRIAÇIK Atilla

**Reel Sektörümüz İçin Hariçte İşleme
Rejimi ve Serbest Bölgelerden
Yararlanarak Krizi Aşmak**, Yaklaşım,
Kasım, 2001, Sayı:107

LEVENT Başak

**Serbest Bölgelerde Bankacılık
Faaliyetlerinde Bulunan Kurumların
Vergilendirilmesi-I**, Maliye ve Sigorta
Yorumları, 1 Haziran 2003, Sayı:393

Bilen Cavit

**Serbest Bölgelerde Damga Vergisi ve
Harç İstisnası Uygulaması**, Yaklaşım,
Nisan, 2001, Sayı:100

CANOĞLU Mehmet Ali

Serbest Bölgelerde Tutulacak Muhasebe
Mükellefin Dergisi, Eylül, 1999, Sayı:81

ÇEKÇEOĞLU Çiğdem

Serbest Bölgeler ve Serbest Bölgelerdeki Faaliyetlerin Vergi Mevzuatı Karşısında ki Durumu-I,Yaklaşım, Ağustos, 2002
Sayı:116

ÇEKÇEOĞLU Çiğdem

Serbest Bölgeler ve Serbest Bölgelerdeki Faaliyetlerin Vergi Mevzuatı Karşısında ki Durumu-II,Yaklaşım, Eylül, 2002
Sayı:117

DOĞAN Hasan

Serbest Bölgelerde İş Kurma ve Vergi Mevzuatı,Mükellefin Dergisi,Şubat,1998
Sayı:62

EBİÇLİOĞLU Fatih Kemal

Serbest Bölgelerden Elde Edilen Kazançlar, Vergi Dünyası,Aralık,1999,
Sayı:220

EROL Ahmet

Serbest Bölgelere Tanınan Ayrıcalık ve Teşvikler, Mükellefin Dergisi, Nisan, 2001
Sayı:98

GÜVEMLİ Oktay

Türkiye’de Serbest Bölgelerin Gelişimi Ve Vergisel Avantajları, Mükellefin Dergisi, Ocak, 1999, Sayı:73

KARACA Ercüment

Samsun Serbest Bölgesi,Dünya Gazetesi Serbest Bölgeler Özel Eki,16 Nisan 2004

KIRIKTAŞ İlhan

Türkiye’de Serbest Bölgelere Yapılan Yük ve Yolcu Taşımacılığında KDV Uygulaması,Yaklaşım, Aralık, 1998
Sayı:72

KORKMAZ Rıza Mehmet

Serbest Bölgelerde Gümrük Denetimi, Yaklaşım,Şubat,2001,Sayı:98

KÖROĞLU Ömer

Serbest Bölge,Yaklaşım, Ocak, 1999,
Sayı:73

KÖROĞLU Ömer

Serbest Bölge Türleri ve Ortak Özellikleri, Yaklaşım, Şubat, 1999, Sayı:74

KÖROĞLU Ömer

Serbest Bölgelerin Ülke Ekonomilerine Etkileri, Yaklaşım, Mart, 1999, Sayı:75

KÖROĞLU Ömer

Serbest Bölgelerin Ülke Ekonomisi Üzerindeki Olumsuz Etkileri, Yaklaşım Nisan, 1999, Sayı:76

LOKMANOĞLU Cihat

Mersin Serbest Bölgesi'nin Genel Değerlendirmesi, Dünya Gazetesi, Serbest Bölgeler Özel Eki, 16 Nisan 2004

MAÇ Mehmet

Yurtdışındaki veya Serbest Bölgedeki Şube İle İlgili Sermaye Hesabı ve Cari Hesap, Yaklaşım, Şubat, 2001, Sayı:98

ÖZEL Salih

Serbest Bölgeler ve Vergi İlişkisi, Yaklaşım, Ekim, 1999, Sayı:82

PEHLİVAN Yafes

Serbest Bölgelerin Tanımı,Kurulma Amaçları ve Buralardan Elde Edilen Kazançların Vergilendirilmesi,Vergici ve Muhasebeciyle Diyalog,Haziran,2003 Sayı:182

SAĞLAM Erdoğan

Serbest Bölgelerde Yeni Düzen,Vergi Dünyası, Nisan, 2004, Sayı:272

ÜREL Gürol

Serbest Bölgelerde Yapılan Faaliyetlerin Mali Mevzuat Açısından Değerlendirilmesi, Mükellefin Dergisi, Eylül, 2003 Sayı:129

VURAL Mahmut

**Türkiye ile Serbest Bölgeler Arasında
Yapılan Taşımacılıkta KDV İstisnası
Uygulanabilir mi, Maliye Postası,
1 Ekim 2001**

YURTTUTAN Beytullah

**Serbest Bölgelerde Özel Tüketim
Vergisi Uygulaması, Maliye ve Sigorta
Yorumları, 1 Ocak 2004, Sayı:407**

MÜKTEZALAR

Maliye Bakanlığı 17.06.1997 Tarih ve 55-5579-35-122/25168 Sayılı Müktezası

Maliye Bakanlığı 09.05.2000 Tarih ve 5415414-373 Sayılı Müktezası

Maliye Bakanlığı 23.06.1998 Tarih ve 55-5579-35-122/23293 Sayılı Müktezası

İNTERNET ADRESLERİ

[http:// www.asb.com.tr/bilgi.html](http://www.asb.com.tr/bilgi.html)
[http:// www.asb.com.tr/faaliyet.html](http://www.asb.com.tr/faaliyet.html)
[http:// www.buseb.com.tr/hakkında.html](http://www.buseb.com.tr/hakkında.html)
[http:// www.denser.com.tr/DenserWeb/index.html](http://www.denser.com.tr/DenserWeb/index.html)
[http:// www.dtm.gov.tr/SB/sb_hacim.xls](http://www.dtm.gov.tr/SB/sb_hacim.xls)
[http:// www.desbas.com.tr/tr/des_tr.htm](http://www.desbas.com.tr/tr/des_tr.htm)
[http:// www.esbas.com.tr/hepsi.htm](http://www.esbas.com.tr/hepsi.htm)
[http:// www.isbi.com.tr/ieb/isbitr.asp](http://www.isbi.com.tr/ieb/isbitr.asp)
[http:// www.idesbas.com.tr/menemen.htm](http://www.idesbas.com.tr/menemen.htm)
[http:// www.kayser.com.tr/tr/index.php?yer=kayseras](http://www.kayser.com.tr/tr/index.php?yer=kayseras)
[http:// www.kosbas.com.tr/tr/kurulusveamaç/](http://www.kosbas.com.tr/tr/kurulusveamaç/)
[http:// www.kosbas.com.tr/tr/faaliyetruhsati/ruhsat_türleri/](http://www.kosbas.com.tr/tr/faaliyetruhsati/ruhsat_türleri/)
[http:// www.mesbas.com.tr/turkce/index.html](http://www.mesbas.com.tr/turkce/index.html)

DİĞER KAYNAKLAR

DTM, Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğü Serbest Bölgeler 3 Aylık Raporu, Mart,
2004

EK 1

SERBEST BÖLGELER KANUNU

Kanun No: 3218

Kabul Tarihi : 06.06.1985

Yayın Tarihi : 15.06.1985 Tarih ve 18785 Sayılı Resmi Gazete

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL HÜKÜMLER

Amaç ve Kapsam

Madde 1- Bu Kanun, Türkiye’de ihracat için yatırım ve üretimi artırmak, yabancı sermaye ve teknoloji girişini hızlandırmak, ekonominin girdi ihtiyacını ucuz ve düzenli şekilde temin etmek, dış finansman ve ticaret imkanlarından daha fazla yararlanmak üzere, serbest bölgelerin kurulması, yer ve sınırlarının tayini, yönetimi, faaliyet konularının belirlenmesi, işletilmesi, bölgelerdeki yapı ve tesislerin teşkili ile ilgili hususları kapsar.

Yetki

Madde 2- Türkiye’de serbest bölgelerin yer ve sınırlarını belirlemeye Bakanlar Kurulu yetkilidir.

Serbest bölgelerin, kamu kurum ve kuruluşlarınca, yerli veya yabancı gerçek ve tüzel kişilerce kurulmasına, işletilmesine Bakanlar Kurulunca izin verilir.

Tanımlar

Madde 3- Bu Kanun uygulamasında;

a) İşletici: Serbest bölgeyi işleten kamu kurum ve kuruluşunu, yerli ve yabancı gerçek veya tüzel kişileri,

b) Kullanıcı: Faaliyet ruhsatı alan ve bölgede belli bir işyeri bulunan gerçek veya tüzel kişiyi,

c) Döviz: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası tarafından konvertibl sayılan paralar veya ödemeyi sağlayan her nevi hesap ve belgeleri,

ifade eder.

Faaliyet Konuları

Madde 4- Serbest bölgelerde, Yüksek Planlama Kurulu'na uygun görülecek her türlü sınai, ticari ve hizmetle ilgili faaliyetler yapılabilir.

Fiyat, kalite ve standartlarla ilgili olarak kamu kurum ve kuruluşlarına kanunlarla ve diğer mevzuatla verilen yetkiler serbest bölgelerde uygulanmaz.

İKİNCİ BÖLÜM

SERBEST BÖLGENİN DÜZENLENMESİ

Bölgenin Düzenleme Esasları

Madde 5- (Değişik: Kanun No 4059; 20.12.1994 tarih ve 22147 sayılı Resmi Gazete)

Serbest bölge ilan edilen yerlerde ihtiyaç duyulacak arazi ve tesisler Kamulaştırma Kanunu hükümlerine göre sağlanabilir.

Yerli veya yabancı gerçek veya tüzel kişiler Dış Ticaret Müsteşarlığı'ndan ruhsat almak kaydıyla serbest bölgede faaliyette bulunabilirler.

Serbest bölgede arazinin kullanımı, yapı ve tesislerin projelendirilmesi, kurulması ve kullanılmasıyla ilgili diğer bütün izinler ve ruhsatlar bölge müdürlüğünce verilir ve denetlenir.

Serbest bölgelerin asayiş hizmetleri polis tarafından yerine getirilir.

Muafiyet ve Teşvikler

Madde 6- (Değişik: Kanun No: 5084; 06.02.2004 tarih ve 25365 sayılı Resmi Gazete)

Serbest bölgeler gümrük bölgesi dışında sayılır.

Bu bölgelerde gümrük ve kambiyo mükelleflerine dair mevzuat hükümleri uygulanmaz.

Kullanıcıların tutmak zorunda oldukları defterler ile düzenleyecekleri belgelere ilişkin olarak, 4.1.1961, tarihli ve 213 sayılı Vergi Usul Kanununun hükümlerine bağımlı olmaksızın düzenlemeye yapmaya Maliye Bakanlığı yetkilidir.

İşleticiler ve kullanıcılar yatırım ve üretim safhalarında Bakanlar Kurulu'nca belirlenecek vergi dışı teşviklerden yararlandırılabilir.

Serbest Bölgelerin Gelir ve Harcamaları

Madde 7- (Değişik; Kanun No 4684; 03.07.2001 tarih ve 24451 sayılı Resmi Gazete)

Serbest bölgelerden elde edilen gelirlerden;

a) Faaliyet ruhsatı ve izin belgesi karşılığı tahsil edilecek ücretler,

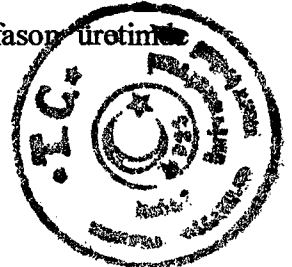
b) Yurtdışından bölgeye getirilen mallar ile bölgeden Türkiye'ye çıkarılan malların CIF değeri üzerinden peşin olmak üzere binde 5 oranında ödenecek ücretler,

c) Serbest bölgeyi işleten gerçek veya tüzel kişilerle yapılacak sözleşmeler uyarınca tahsil edilecek tutarlar,

d) Bölge faaliyetlerinden sağlanan diğer gelirler,

İlgili idare tarafından sözleşmeler gereği tüzel kişilere yapılan gelir payı aktarmaları düşüldükten sonra Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası nezdinde açılacak bir özel hesaba yatırılır. Bu hesapta toplanan tutarlardan ret ve iadeler düşüldükten sonra kalan tutar, Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı merkez ödemelerini yapan merkez saymanlığı hesabına yatırılır. Merkez saymanlık hesabına yatırılan meblağın yüzde 90'ı genel bütçeye gelir, yüzde 10'u da serbest bölgelerin kurulması, bakım ve onarımı, geliştirilmesi, eğitim ve araştırma faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi ile dış ticaretin desteklenmesi amacıyla kullanılmak üzere genel bütçeye özel gelir kaydedilir. Özel gelir kaydedilen bu tutarlar Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı bütçesinde açılacak tertiplere Maliye Bakanlığınca özel ödenek kaydedilir. Bu suretle ödenek kaydedilen miktarlardan yılı içinde harcanmayan tutarları ertesi yıl bütçesine devren özel gelir ve ödenek kaydetmeye Maliyet Bakanı yetkilidir.

Serbest bölgelerde yatırım ve tesis safhasında kullanılan mallar, tevsi ve kapasite artırmak amacıyla getirilen mallar, kullanıcının kendisine ait olmayan bakım ve onarım maksadıyla getirilen mallar, bölgelere geçici olarak getirilen araç, gereç ve ekipmanlar, fason üretim amacıyla getirilen mallar birinci fıkranın (b) bendi hükmü uyarınca bir ücrete tabi tutulmaz. Ancak, bakım ve onarım ile fason üretimle yaratılan katma değer üzerinden bu ücret alınır.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası nezdinde oluşturulan özel hesabın işleyişi ile özel ödenekten yapılacak harcamalara ilişkin usul ve esaslar Maliye Bakanlığının uygun görüşü üzerine Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığınca çıkarılacak yönetmelikle belirlenir. Gelirlerin zamanında yatırılmaması halinde 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun Hükümleri uygulanır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MAL VE HİZMETLER

Bölgedeki Mallar

Madde 8- Serbest bölge ile Türkiye'nin diğer yerleri arasında yapılacak ticaret, dış ticaret rejimine tabidir. Serbest bölge ile diğer ülkeler ve serbest bölgeler arasında dış ticaret rejimi uygulanmaz.

Bedeli 500 ABD dolarının altında olan Türkiye mahreçli mallar isteğe bağlı olarak ihracat işlemine tabi tutulmayabilir.

Kambiyo ve Hizmetler

Madde 9- Serbest bölgelerdeki faaliyetlerle ilgili her türlü ödemeler dövizle yapılır. Bakanlar Kurulu ödemelerin Türk Lirası olarak yapılmasına da karar verebilir.

Serbest bölgede gemi ve liman hizmetleri işletici tarafından yapılır veya kamu kurum ve kuruluşlarına, gerçek veya tüzel kişilere yaptırılır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÇALIŞMA VE SOSYAL GÜVENLİK, KALDIRILAN VE UYGULANMAYAN HÜKÜMLER, YÖNETMELİK

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Esasları

Madde 10- Serbest bölgelerde, faaliyet gösterecek iş yerlerinde yabancı uyruklu yönetici ve vasıflı personel çalıştırılabilir. Buna ait esaslar yönetmelikte belirlenir.

Serbest bölgelerde Türkiye Cumhuriyeti sosyal güvenlik mevzuatı hükümleri uygulanır.

Kaldırılan Hükümler

Madde 11- 21 Aralık 1953 tarihli ve 6209 sayılı Serbest Bölge Kanunu yürürlükten kaldırılmıştır.

Uygulanmayan Hükümler

Madde 12- (Değişik; Kanun No 4684, 03.07.2001 tarih ve 24451 sayılı Resmi Gazete)

Serbest bölgelerde 1580 sayılı Belediye Kanununun 15'inci maddesinin 5, 22, 25, 32 ve 47'nci bentleri dışında kalan hükümleri; 5682 sayılı Pasaport Kanunu; 5683 sayılı Yabancıların Türkiye'de Seyahat ve İkametleri Hakkındaki Kanun ile 2007 sayılı Türkiye'deki Türk Vatandaşlarına Tahsis Edilen Sanat ve Hizmetler Hakkındaki Kanun ile ek ve değişiklikleri; 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu; 2677 sayılı Sivil Hava Meydanları, Limanlar ve Sınır Kapılarında Görev ve Hizmetlerin Yürütülmesi Hakkında Kanun hükümleri ile diğer kanunların bu kanuna aykırı hükümleri uygulanmaz.

Uygulama Yönetmeliği

Madde 13- (Değişik; Kanun No 4684, 03.07.2001 tarih ve 24451 sayılı Resmi Gazete)

Bu kanunda düzenlenmesi yönetmeliğe bırakılan konularla, serbest bölgelerde faaliyette bulunacak işleticilerin teşekkül tarzı, görev, yetki ve sorumlulukları, bu işletici ve kullanıcılara verilecek faaliyet ruhsatları ve iptali, bunların sınai ve ticari sicillerinin tutulması, hesaba yapacakları ödemeler, serbest bölge ile ilgili faaliyetlerin tabi olacağı esaslar, bölgelere giriş için verilecek izin belgesi ile görev kartları, ikamet izni ve çalışma esasları ve serbest bölgelerin işletilmesine dair diğer hususlar yönetmelikle düzenlenir.

Geçici Madde 1- Mülga (Kanun No: 4771; 09.08.2002 tarih ve 24841 sayılı Resmi Gazete)

Geçici Madde 2- Bu kanun, bir serbest bölge için, o serbest bölgenin faaliyete geçmesinden itibaren uygulanır. Faaliyete geçiş tarihi ise, o serbest bölge alanını çevreleyen çit, kule ve kapı inşaatlarının tamamlanması, Bölge Müdürlüğü, Polis ve Gümrük birimlerinin göreve başlaması suretiyle bölgenin resmen açılış tarihidir.

Yürürlük

Madde 14- Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

Madde 15- Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

EK 2

SERBEST BÖLGELER UYGULAMA YÖNETMELİĞİ

(10.3.1993 tarih ve 21520 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.)

BİRİNCİ KISIM

GENEL HÜKÜMLER

BİRİNCİ BÖLÜM

Amaç, Kapsam, Hukuki Dayanak, Kısaltmalar ve Tanımlar

Amaç

Madde 1- (Değişik, 17.08.2002 tarih ve 24849 sayılı Resmi Gazete) Bu Yönetmeliğin amacı; Serbest bölgelerin kurulması, yönetilmesi, işletilmesi ve 3218 sayılı Kanunun 7’nci maddesi ile oluşturulan Özel Hesabı’nın tahsilat ve harcama esasları ile bu Özel Hesaba ilişkin diğer hususları düzenlemektir.

Kapsam

Madde 2- (Değişik, 17.08.2002 tarih ve 24849 sayılı Resmi Gazete)

Yönetmelik, 1’inci maddede belirtilen amaçlar;

- a) Serbest bölgelerin yönetilmesi ve işletilmesi dair hususları,
- b) Serbest bölgeler ile ilgili faaliyetlerin tabi olacağı esasları,
- c) Faaliyet ruhsatının verilmesi veya iptali ile kullanıcıların sınai ve ticari sicillerinin tutulmasını,

d) Serbest bölgelere giriş, çıkış ve serbest bölgede ikamet ile ilgili hususları,

f) Özel hesaba yapılacak ödemeler, gelirlerin tahsilatı ve özel ödenekten yapılacak harcamaların tabi olacağı esasları,

kapsar.

Dış Ticaret Müsteşarlığı bu kapsam dahilinde kalmak kaydıyla, yönetmelik hükümlerinin uygulamada işlerliğini sağlamak amacıyla genelge/tebliğ çıkarabilir.

Hukuki Dayanak

Madde 3- (Değişik, 17.08.2002 tarih ve 24849 sayılı Resmi Gazete) Bu Yönetmelik, 4059 sayılı Hazine Müsteşarlığı ile Dış Ticaret Müsteşarlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki Kanun ile 3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu'nun 7 ve 13'üncü maddelerine dayanılarak hazırlamıştır.

Kısaltmalar ve Tanımlar

Madde 4- (Değişik, 17.08.2002 tarih ve 24849 sayılı Resmi Gazete)

Bu yönetmelikte;

- a) Bakanlık; Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın bağlı olduğu Bakanlık,
- b) Müsteşarlık; Dış Ticaret Müsteşarlığını,
- c) Genel Müdürlük; Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğünü,
- d) Bölge Müdürlüğü; Serbest Bölgeler Müdürlüğünü,
- e) Bölge Kurucusu; Serbest bölge altyapısının yerli veya yabancı özel sektör veya kamu tarafından yapılması halinde, altyapıyı yapan kuruluşu,

f) İşletici; Serbest bölgenin yerli veya yabancı özel sektör veya kamu tarafından işletilmesi halinde, bölgeyi işleten kuruluşu,

g) B.K.İ.-Bölge Kurucu ve İşleticisi-; Serbest bölgenin özel sektör tarafından kurulması ve işletilmesi halinde, bölgeyi kuran ve işleten kuruluşu,

h) Özel Hesap; Serbest bölge gelirlerinin toplandığı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası nezdinde açılan özel hesabı,

i) Faaliyet Ruhsatı; Serbest bölgede faaliyette bulunma ruhsatını,

j) Açık Alan Kullanma Ruhsatı; Serbest bölgede sınırlı süreli açık alan kullanımına izin verme ruhsatını,

k) Giriş İzin Belgesi; Serbest bölgeye Giriş İzin Belgesini,

l) Özel İzin Belgesi; Serbest bölgeye iş görüşmesi, ziyaret ve benzerleri gibi kısa süreli girişler için verilen Özel İzin Belgesini,

m) Bölge; Bakanlar Kurulu Kararı ile yeri ve sınırları belirlenen serbest bölgeyi,

n) Kullanıcı; Faaliyet Ruhsatı alan ve serbest bölgede belli bir işyeri bulunan gerçek veya tüzel kişiyi,

o) Tarife; Serbest bölgede faaliyet gösteren gerçek ve tüzel kişilere verilen yer ve hizmet ücretlerini gösterir tarifeyi,

p) Döviz; Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'na alım-satım konusu yapılan, efektif dahil yabancı paralar ile ödemeyi sağlayan her nevi hesap, belge ve vasıtaları,

r) Kanun; 3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu'nu,

s) Yönetmelik; Serbest Bölgeler Uygulama Yönetmeliği'ni,

t) Özel Ödenek: Maliye Bakanlığınca serbest bölgelerle ilgili harcamalarda kullanılmak üzere Müsteşarlık bütçesine aktarılan ödeneği,

ifade eder.

İKİNCİ KISIM

BÖLGE MÜDÜRLÜKLERİ VE BÖLGENİN DÜZENLENMESİ

BİRİNCİ BÖLÜM

Bölge Müdürlükleri, Bölgenin Sınırları, Alt ve Üstyapı Tesisleri ve Bunların Korunması

Bölge Müdürlüklerinin Kuruluş, Görev, Yetki ve Çalışma Esasları

Madde 5- Bölge Müdürlüklerinin kuruluş görev, yetki ve çalışma esasları Bakanlar Kurulu'nun 16.8.1985 tarihli ve 85/9801 sayılı kararı ile düzenlenmiştir. (Hazine Müsteşarlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında 4059 sayılı Kanun'un yürürlüğe girdiği 20.12.1994 tarihinden itibaren 85/9801 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı mülga olmuştur.

Bölgenin Sınırları

Madde 6- Bölgenin sınırları, Bakanlar Kurulu'nun ilgili bölgenin kurulmasına ilişkin kararnamesinde belirtilen sınırlarıdır.

Bölge ve Bölge dışındaki liman rıhtımlarına yanaşarak veya deniz yoluyla lash ve limbo yapmak suretiyle bölgeye mal getiren ve götüren gemilerin ve deniz araçlarının, Liman Başkanlığı ve/veya Liman İşletme Müdürlüğünce belirlenen rıhtım veya yerlerde işgal ettikleri deniz alanları ile bu yerlerden malların bölgeye

getirilip götürülmesi için takip edilen yol, gümrük işlemlerinin yapılması açısından, Gümrük İdaresinin gözetiminde olması şartıyla serbest bölge kabul edilir.

Altyapı Tesisleri

Madde 7- (Değişik, 17.08.2002 tarih ve 24849 sayılı Resmi Gazete)

Bölgede drenaj, kanalizasyon, arıtma tesisi, yol, su, elektrik, haberleşme tesisleri gibi altyapı tesisleriyle bölge sınırları, kantar, kaçak eşya ambarı, giriş-çıkış kapıları ve sair bina ve tesisler, ilgili yatırımcı bakanlıklarca inşa ettirilebileceği gibi, İşletici veya B.K.İ'ne de yaptırılabilir.

Bölgenin B.K.İ tarafından kurulup ve işletilmesi halinde B.K.İ, Müsteşarlık ile akdettiği “Kuruluş ve İşletme Sözleşmesi”nde belirlenen şartlar çerçevesinde; Bölge için tahsis edilen arazide faaliyetlerin yürütülmesi için çalışma üniteleri ve diğer kapalı işyeri inşaatını ve Bölgedeki altyapı ile bu altyapının Bölge dışındaki altyapıyla bütünleşmesini sağlayacak inşaatları faaliyet ruhsatının verilmesinden itibaren sözleşmesinde belirtilen süre içinde tamamlamakla, bölgeyi yurtiçinde ve yurtdışında tanıtmakla, işyeri talebinde bulunan müteşebbislere kapalı işyerlerini kiralamakla, bölge özel arazi üzerinde kurulduğu takdirde talep halinde satmakla, satılan açık arazilerin altyapısını arazi bedelleri tahsil olununcaya kadar inşa etmekle, arazilerde kullanıcı binalarının yaptırılmasını takip etmekle ve bölgenin kuruluş ve işletmesi ile ilgili diğer işleri tamamlamakla, yükümlüdür.

Üstyapı Tesisleri

Madde 8- (Değişik, 27.03.2001 tarih ve 24355 sayılı Resmi Gazete)

Bölge için tahsis edilen Hazineye veya mülkiyeti bir kamu kuruluşuna ait arazi Genel Müdürlük tarafından üzerine üst yapı yapılmak üzere İşletici veya B.K.İ'ne bir sözleşme ile tamamen veya kısmen kiralanabileceği gibi, faaliyet ruhsatı verilmesi uygun bulunan gerçek veya tüzel kişilere de bir sözleşme ile kiralanabilir.

Bölgedeki bina ve tesisler; işletici veya B.K.İ'nin yanında, kullanıcılar tarafından da yaptırılabilir. Söz konusu bina ve tesisler diğer kullanıcılara kiraya verilebilir, devredilebilir veya mülkiyeti B.K.İ ya da kullanıcılara ait olması durumunda satılabilir.

İnşaat aşamasındaki tüm onay ve denetim işleri Bölge Müdürlüğü tarafından yapılır. Söz konusu onay ve kontrollük hizmetleri Bölge Müdürlüğünce B.K.İ.'ne de yaptırılabilir. Ancak, özellik arz eden tesislerin inşaat projeleri Genel Müdürlük tarafından onaylanır.

Faaliyet ruhsatı verilmesi uygun görülenler, İşletici veya B.K.İ. ile kira veya satış sözleşmesi yaparlar, Bölge Müdürlüğünce onaylanan bu sözleşmeyi müteakiben Genel Müdürlükçe faaliyet ruhsatı düzenlendikten sonra, bölgede yatırım faaliyetine başlayabilirler. Bina veya tesis yaptıracak kullanıcılar, projelerini hazırlayıp üst yapı taahhütlerini yerine getirdikten sonra "İskan Ruhsatı" almak üzere Bölge Müdürlüğüne başvururlar. İskan ruhsatının verilmesiyle yatırım aşaması tamamlanarak işletme dönemine geçilmiş olur.

Faaliyet ruhsatı müracaat formunda belirtilen proje ve inşaatın, belirtilen süreler içerisinde tamamlanması gerekir. Bu süreler faaliyet ruhsatında belirtilen işletme süresine ilave edilir. Ancak, proje ve inşaatın kabul edilebilir zorunlu nedenlerle süresi içerisinde tamamlanamaması halinde 54'üncü madde hükmüne istinaden ek süre verilebilir. Ek süreler faaliyet ruhsatı süresine ilave edilmez.

Kullanıcılar, kiralanan veya satın alınan arazide inşa edilecek bina veya tesisin inşaatı tamamlanmadan (iskan ruhsatı almadan) Bölge Müdürlüğünden "Geçici İskan Ruhsatı" alarak binalarında veya kiraladıkları bir başka işyerinde ticari faaliyete başlayabilirler. Bu takdirde geçici iskan ruhsatı aldıkları veya kapalı alan kiraladıkları tarihte işletme dönemi başlamış kabul edilir.

Açık alan kiralanan yapılar ilk kullanıcıya tanınan faaliyet ruhsatı süresini aşmamak kaydıyla Genel Müdürlüğün uygun göreceği diğer bir kullanıcıya devredilebilir.

Arazisi Hazineye ait serbest bölgelerde İşletici, B.K.İ. ve kullanıcılar tarafından inşa ettirilen bina ve tesisler, faaliyet ruhsatı süresinin sona ermesi veya faaliyet ruhsatının iptali halinde Hazineye İntikal eder. Söz konusu bina ve tesislerin kullanılır halde devredilmesi esastır. İşletici/B.K.İ. ile Bölge Müdürlüğü bu hususta gerekli tedbirleri birlikte alırlar.

Arazisi özel mülkiyete ait serbest bölgelerde, kiraladığı arazi üzerinde bina ve tesis yaptıran kullanıcıların faaliyet ruhsat sürelerinin bitiminde, arazi kira sözleşmesinde üst yapıların devri için belirtilen süreyi aşmamak kaydıyla adlarına yeni bir ruhsat düzenlenebilir. Kira sözleşmesinde belirtilen bu sürenin sona ermesi halinde inşa ettirilen bina ve tesisler B.K.İ.'ye intikal eder. Bu kullanıcılar, faaliyet ruhsatı süresi içinde faaliyetlerine son vermeleri veya faaliyet ruhsatlarının iptali halinde bina ve tesislerinin kullanım hakkını sözleşme süresi sonuna kadar Genel Müdürlüğün uygun göreceği bir gerçek veya tüzel kişiye devredebilirler. Aksi takdirde, bina ve tesisler B.K.İ.'ye intikal eder.

Arazisi özel mülkiyete ait serbest bölgelerde satın aldığı arazide yaptırdığı işyerinde faaliyette bulunan kullanıcılar, faaliyet ruhsat sürelerinin bitiminde yeni bir faaliyet ruhsatı alabilirler. Bu kullanıcılar, faaliyetlerine son verilmesi veya faaliyet ruhsatlarının iptal edilmesi halinde arazileri ile üzerindeki bina ve tesislerinin Genel Müdürlüğün uygun göreceği diğer bir gerçek veya tüzel kişiye satabilirler.

Bölgede inşa edilecek üst yapıların tabi olacağı yapı ve inşa esasları her bölge için Genel Müdürlükçe belirlenir. Bölge faaliyete geçmeden önce inşa edilecek üst yapılara ilişkin projeler Genel Müdürlükçe onaylanır.

Yapı ve Tesislerin Korunması

Madde 9- Bölge Müdürleri, Bölgenin alt ve üstyapı tesisleri ile sınırlarının korunması ve değişikliklerin devamlı gözetim ve denetimi altında yapılmasını ve teslim alınmasını sağlamakla yükümlüdürler. Kullanıcıların tasarruflarında bulundukları yer ve tesislerin kullanılır halde geri teslim edilmesi ve gerekiyorsa eski durumuna getirilmeleri maksadıyla Bölge Müdürlüğü tarafından belirlenecek olan tazminatın tahsili için İşletici veya B.K.İ. ile Bölge Müdürlüğü gerekli tedbirleri birlikte alırlar.

İKİNCİ BÖLÜM

Faaliyet Konuları, Faaliyet Ruhsatı, Giriş İzin Belgesi ve Görev Kartı

Bölgelerdeki Faaliyet Konuları

Madde 10- Serbest bölgelerde, Yüksek Planlama Kurulu'nca (Y.P.K.) uygun görülecek her türlü sanai, ticari ve hizmetle ilgili faaliyetler yapılabilir.

Faaliyet Ruhsatının Verilmesi

Madde 11- (Değişik, 17.08.2002 tarih ve 24849 sayılı Resmi Gazete) Bölgede faaliyette bulunmak isteyen gerçek ve tüzel kişiler, "Faaliyet Ruhsatı" almak için "Faaliyet Ruhsatı Müracaat Formu"nu Genel Müdürlüğe doğrudan teslim edebilecekleri gibi, ilgili Bölge Müdürlüğü kanalıyla veya taahhütlü olarak posta yoluyla da gönderebilirler. Müracaatın posta yoluyla yapılması halinde Faaliyet Ruhsatı Müracaat Formu'nun postaya verildiği tarih, Genel Müdürlüğe teslim tarihi olarak kabul edilir.

Faaliyet Ruhsatı Müracaat Formu'nun doldurulup, yukarıda belirtilen şekle verilmesi ve Faaliyet Ruhsatı Müracaat Ücretinin Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası nezdindeki Serbest Bölgeler Özel Hesabına yatırılmasıyla müracaat yapılmış olur. Müracaatın değerlendirilmesi sonucunda Serbest bölgede faaliyet göstermek üzere "Faaliyet Ruhsatı" verilmesi uygun görülenlere, bu durum yazılı olarak

bildirilir. Söz konusu yazıda müracaatçıya kira veya satın alma sözleşmesi yapması için 30 günlük süre tanınır. Bu süre içerisinde kira veya satın alma sözleşmesini yapan müracaatçı, bu sözleşmeleri Bölge Müdürlüğü'ne onaylatarak bir örneğini Genel Müdürlüğe gönderir. Sözleşmenin gönderilmesini müteakip Genel Müdürlükçe Faaliyet Ruhsatı düzenlenir. Bu süre içinde sözleşme yapmayanlar, Faaliyet Ruhsatı alma hakkını kaybederler.

Genel Müdürlük, Faaliyet Ruhsatı Müracaat Formu üzerinde gerekli değerlendirmeleri yapar ve koşulların uygun olmadığının anlaşılması halinde yapılan müracaatı reddedebilir.

Faaliyet Ruhsatı; müracaatçının talebi, faaliyet konusu, yatırım tutarı ve benzeri diğer hususlar bölgeler itibariyle göz önünde bulundurularak değerlendirilir.

Faaliyet ruhsatı süresi, faaliyet ruhsatı müracaatı, diğer izin belgelerine ilişkin esaslar ve ücretler Genel Müdürlükçe belirlenir.

Depolama Faaliyet Ruhsatına sahip kullanıcılar, diğer kullanıcıların veya kullanıcı olmayan gerçek ve tüzel kişilerin mallarını, düzenledikleri depo kira sözleşmesini Bölge Müdürlüğüne onaylattıktan sonra, depolama işlemini yapabilirler.

Kullanıcıların Sınai ve Ticari Sicillerinin Tutulması

Madde 12- Kendilerine “Faaliyet Ruhsatı” verilen gerçek ve tüzel kişiler, faaliyet başlamadan önce, Bölge Müdürlüğü Tescil Bürosunda “Sicil Defteri”ne kaydedilirler. Yapılan kayıtta, ruhsatta bulunan bilgiler ile ilgilinin icra edeceği meslek ve ticari faaliyet dalı aynen işlenir ve ilgiliye bir ticaret veya sınai sicil numarası ile bunun da üzerine işlendiği bir “Sicil Belgesi” verilir. İlgilinin faaliyet başlamasından sonra da, yıllık gelir ve giderleri, bilanço ile kar ve zarar hesapları sonuçları ile faaliyetlerini belirleyen belli başlı bilgiler kayıtlara işlenir. İlgili, meslek veya ticari faaliyetinde herhangi bir değişiklik olduğunda, bu durumu Bölge Müdürlüğüne bildirmek ve dolayısıyla bu tür değişiklikleri sicil kaydına işletmek

zorundadır. İlgili, yıllık faaliyetine ait bilgi ve belgeleri, her takvim yılı sonundan itibaren en geç dört ay içinde, talep edilmeksizin, Tescil Bürosuna bildirmek veya vermekle yükümlüdür.

Bölgede faaliyette bulunan gerçek ve tüzel kişilerin sicilleri, patent, lisans ve know-how gibi hususlar hariç olmak üzere, Bölge Müdürlüğünün izni ile incelenebilir.

Giriş İzin Belgesi ve Görev Kartı

Madde 13- “Faaliyet Ruhsatı” alan gerçek ve tüzel kişiler ve bunların temsilci, görevli ve işçileri ile bölgede her türlü iş veya işlemlerini yürüten kişiler, ilgili Bölge Müdürlüğünden “Giriş İzin Belgesi” almak kaydıyla, bölgeye girebilirler. Kısa süreli girişler için Bölge Müdürlüğünce verilen “Özel İzin Belgesi”yle de bölgeye girilebilir.

“Giriş İzin Belgesi”, Bölge Müdürlüğünce düzenlenir. Üzerinde ilgili bölge müdürlüğünü tanımlayan ibare ve bu müdürlüğün mührü, tanzim tarihi, taşıyanın resmi, adı ve soyadı, işyeri ve adresi ile geçerlilik süresi bulunur. Özel İzin Belgesinde taşıyanın adı ve soyadı bulunmaz. Bu belgeler farklı renklerde düzenlenir ve Özel İzin Belgesi çıkışta ilgililere iade edilir.

Bölge Müdürlüğü ile diğer kamu kurumu birimlerinde ve İşletici veya B.K.İ. nezdinde çalışan görevlilere, “Giriş İzin Belgesi”ndeki bilgileri kapsayan ve Bölge Müdürlüğü tarafından düzenlenen “Görev Kartı” verilir. Anılan görevliler, ancak bu kartlarını göstererek bölgeye giriş, çalışabilirler.

Bölgenin kuruluş aşamasında veya faaliyete geçmelerinden itibaren yapılan inşaat, bakım ve onarım işleri için İşletici, B.K.İ. ve/veya Kullanıcılar tarafından günlük olarak temin edilen işçilere hüviyet ibrazı karşılığında Özel İzin Belgesi verilebilir. Bu duruma göre verilen özen izin belgeleri, çalıştırılan işçi sayısı dikkate alınarak düzenlenir. İşçi sayısında değişiklik olduğu takdirde, fazla verilen kartlar

geri alınarak iptal edilir, eksik olması durumunda ise yeni kartlar düzenlenerek ilgililerine verilir.

Faaliyetin Geçici Olarak Durdurulması ve Faaliyet Ruhsatının İptali

Madde 14- (Değişik; 27.03.2001 tarih ve 24355 sayılı Resmi Gazete)

a) Aşağıda belirtilen hallerde, Bölge Müdürlüğünce kullanıcının serbest bölgeden mal çıkışlarına ve bölge içi mal satışlarına ilişkin serbest bölge işlem formları üç ay süreyle işleme konulmaz;

1) Yönetmelik hükümleri uyarınca verilmesi gereken belgeler ile Genel Müdürlük ve Bölge Müdürlüğünce istenilen bilgi ve belgelerin zamanında verilmemesi veya yanlış bilgi verilmesi,

2) Kullanıcı, yetkili temsilcisi veya görevlileri tarafından bölge tesis, araç-gereç ve ekipmanlarına veya diğer kullanıcılara zarar verildiğinin tespit edilmesi ve Bölge Müdürlüğünce yapılan uyarıya rağmen bu durumun düzeltilmemesi ve/veya zararın tazmin edilmemesi,

3) Kullanıcının İşletici veya B.K.İ. ile yaptığı kira ve/veya satış sözleşmesi hükümlerine uymadığının tespit edilmesi,

4) Yazılı talimatlara uyulmadığının veya bölge düzenini bozucu davranışlarda bulunulduğunun tespit edilmesi,

5) Faaliyet Ruhsatı Müracaat Formunda beyan ve taahhüt edilen hususlarda meydana gelen değişikliklerin bildirilmemesi.

Kullanıcı tarafından üç aylık süre içerisinde, yukarıda belirtilen durumlar düzeltildiğinde, Bölge Müdürlüğünce işlem formları tekrar işleme konulur.

b) Aşağıda belirtilen hallerde faaliyet ruhsatı hiçbir uyarıya gerek kalmaksızın Genel Müdürlükçe iptal edilir;

1) (a) bendinde belirtilen süre sonunda, aykırı işleme devam edildiğinin Bölge Müdürlüğünce tutanakta tespit edilmesi,

2) Faaliyet Ruhsatı Müracaat Formu'nda beyan ve taahhüt edilen hususlara uyulmaması veya beyan edilen hususların gerçek dışı olduğunun sonradan yapılan araştırma ve incelemeler veya denetimler neticesinde tespit edilmesi,

3) Bölge dışındaki faaliyetler nedeniyle elde edilen kazanç ve iratların, bölgede elde edilmiş kazanç ve iratlar gibi gösterilerek muhasebe kayıtlarının birleştirilmesi ve/veya bu amaçla sahte veya muhteviyatı yanıltıcı belge kullanılması suretiyle vergi kaçırıldığıının belirlenmesi,

4) Genel kabul görmüş mücbir sebep halleri hariç 1 yıl süreyle hiçbir ticari faaliyette bulunulmaması,

5) Mevzuata aykırı olarak bölgeye mal getirildiğinin veya bölgeden mal çıkarıldığıının tespit edilmesi, envanter kayıtları ile mevcut stoklar arasında eksiklik veya fazlalık bulunduğunun tespit edilmesi,

6) Genel kabul görmüş mücbir sebep halleri hariç, müracaat formunda taahhüt edilen süre içerisinde proje veya inşaatın bitirilmemesi,

7) Kanun, yönetmelik, tebliğ ve genelge hükümlerine uyulmadığının tespit edilmesi, faaliyet ruhsatında belirtilen sürenin sona ermesi veya ruhsatları yukarıdaki nedenlerle iptal edilmiş olmasına rağmen faaliyetine devam etme girişiminde bulunanların malları bölgeye alınmaz. Bölgedeki malları Yönetmeliğin 52'nci maddesine göre tasfiye işlemine tabi tutulur.

Giriş İzin Belgesi, Özel İzin Belgesi ve Görev Kartlarının İptali

Madde 15- Faaliyet ruhsatı iptal edilenler ile yanlarında çalışanların, “Giriş İzin Belgesi” veya “Görev Kartı” olup da, 14’ncü maddede belirtilen davranışlarda bulunanların bu davranışlarının Bölge Müdürlüğünce düzenlenen bir tutanakla tesbiti halinde, “Giriş İzin Belgesi” veya “Görev Kartı” Bölge Müdürlüğünce iptal edilir ve durum ilgiliye tebliğ edilir. Söz konusu iptal hallerinin “Özel İzin Belgesi” taşıyanlarda görülmesi durumunda, görevlilerce belge geri alınır ve bu kişiler bölge dışına çıkarılır.

Kullanıcılar, yanlarında çalışanların işlerine son vermeleri halinde, durumu aynı gün içinde Bölge Müdürlüğüne bildirmekle yükümlüdürler. Bu durumda işine son verilenlerin “Giriş İzin Belgeleri” Bölge Müdürlüğünce iptal edilir. Ancak bu kişilerin bölgede yeni bir iş bulmaları ve “Giriş İzin Belgeleri”nin sürelerinin de dolmamış olması halinde söz konusu belgeleri gerekli değişiklik işlemlerinin tescilinden sonra iade edilir.

“Giriş İzin Belgesi”, “Görev Kartı” veya “Özel İzin Belgesi” iptal edilen kişi, polis ve gümrük muhafaza görevlileri tarafından bölge dışına çıkarılır ve bu kişilerin yanlarında bulunan gümrüğe tabi eşyaları gümrük mevzuatına ve bölgede bulunan malları da yönetmeliğin 52’nci maddesi hükümlerine göre işleme tabi tutulur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Bölge Güvenliğinin Sağlanması ve Çalışma Esasları

Güvenlik

Madde 16- Bölge Müdürleri, bölge güvenliği ile ilgili taleplerini, valiliğe intikal ettirmekle yükümlüdürler. Valiler, bölgede asayiş hizmetlerinin polis tarafından yerine getirilmesi için özel tedbirler alınması ve bölge sınırlarında, giriş-çıkış kapılarında yeterli sayıda polis ve gümrük muhafaza görevlileri bulundurmak suretiyle bölgenin güvenliğini sağlamakla yükümlüdürler.

Bölgede faaliyet gösteren kullanıcılar da faaliyet gösterdikleri binalarda yeterli sayıda koruma görevlisi bulundurur ve istihdam ettikleri en az bir koruma görevlisi ile ilgili bilgileri Bölge Müdürlüğüne bildirirler.

Çalışma Esasları

Madde 17- Kullanıcılar ve bunların bölgedeki işyerleri ile bu işyerlerinde çalışanlar, Bölge Müdürlüklerinin gözetim ve denetiminde, Türkiye Cumhuriyeti çalışma mevzuatı hükümlerine tabi tutulurlar.

Türkiye sınırları içindeki işyerleri için öngörülen asgari ücret ve fazla çalışma esasları, B.K.İ. veya işletici ile kullanıcıların işyeri içinde uygulanır.

Bölgede çalışanlar ile işverenler arasında yapılan “İş Akdi” üç nüsha olarak düzenlenir ve bir nüshası Bölge Müdürlüğüne verilir.

Bu maddenin uygulaması ile ilgili şekil ve usullere ilişkin esaslar Genel Müdürlükçe çıkarılacak tebliğ/genelgelerle düzenlenir.

Yabancılar İçin Çalışma İzni

Madde 18- Kullanıcılar, bölgede çalıştırma ihtiyacı duydukları yabancı yönetici ve vasıflı personel için “Çalışma İzni” almak üzere, Bölge Müdürlüğüne veya Genel Müdürlüğe müracaat ederler.

Müracaat, “Çalışma İzin Belgesi” almak için hazırlanmış matbu formların ve eklerinin doldurularak imzalanması suretiyle yapılır.

Yapılan bu talep, Genel Müdürlük tarafından ilgili mercilerle de koordinasyon sağlanmak suretiyle değerlendirilir ve uygun görülenlere “Çalışma İzin Belgesi” verilir.

Kullanıcılar, yanlarında çalıştırdıkları kişilerin bölge içindeki hareket ve davranışlarından, çalışma esnasında üçüncü şahıslara veya bölgeye verdikleri zararlardan müteselsilen sorumludurlar.

İkamet İzni/Gece Çalışma İzni

Madde 19- Bölgede ikamet yasaktır. Ancak, güvenliğin sağlanması için bölgenin kontrol ve korunmasıyla görevlendirilmiş olan güvenlik, gümrük muhafaza ve koruma görevlilerinin, keza yaptıkları işlerin mahiyeti gereği bölgede ikamet zorunda bulunanlar ile bölgede işgünü takip eden gece de çalışmak zorunda bulunanların ikamet/gece çalışma izinleri, güvenlik ve gümrük idaresine yazılı bilgi verilmek suretiyle, Bölge Müdürlüğünce verilir. Bölgede verilen ikamet/gece çalışma izinleri sınırlı olup, ancak yukarıda belirtilen görevliler için hüküm ifade eder. Bu izin hiçbir şekil ve suretle bu görevlilerin yakınlarını veya ailelerini kapsamaz.

Kullanıcılara verilen ikamet/gece çalışma izni; Faaliyet Ruhsatı, Giriş İzni Belgesi veya Görev Kartlarından birinin iptali halinde, ilgili Bölge Müdürlüğünce derhal iptal edilir.

Bölgelerde, yukarıda belirtilen nedenler dışında, ikamet izni ile ilgili düzenleme yapmaya Müsteşarlığın bağlı olduğu Bakanlık yetkilidir.

Çalışma Saatleri, Giriş ve Çıkışların Kontrolü

Madde 20- Bölgede günde 24 saat ve haftada yedi gün çalışma yapılabilir. Ancak, bölgede yapılacak işler ile yük alıp vermek ve her türlü gümrük işlemlerinin normal çalışma saati içinde yapılması esastır. Normal çalışma saatleri dışında veya tatil zamanlarında gümrükle ilgili iş yapılması yazılı olarak istenildiği takdirde bu istek, Bölge Müdürlüğünce uygun görüldükten ve Gümrük İdaresince kabul edildikten ve fazla mesai ücretinin yatırılmasını müteakip işin yapılmasına izin verilir.

Bu amaçlar, B.K.İ. veya İşletici, bölgede resmi çalışma saatleri dışında da Bölge Müdürlüğünün talebiyle gerekli personel bulundurmak zorundadırlar. Bölge Müdürlüğü, alışma sürelerinin düzenlenmesi konusunda gerekli tedbirleri alır ve duyurur.

Bölge kapılarından giren kimselerden, gümrük muhafaza veya güvenlik görevlilerine duruma göre “Giriş İzin Belgesi”, “Görev Kartı” veya “zel İzin Belgesi”nin gösterilmesi talep edildiğinde, anılan belgelerden ilgisine göre birini gösteremeyenler bölgeye alınmaz.

Gümrük muamelelerine tabi olmaksızın bölgeye mal giriş ve çıkışlarını önlemek amacıyla, bölge kapılarında araç ve kişiler, Gümrük Muhafaza görevlilerince, gerektiğinde aranabilir, Bölge Müdürlüğünün talebiyle kullanıcıların işyerleri ve araçlarında da arama yapılabilir.

Sosyal Güvenlik ve Sosyal Yardım Esasları

Madde 21- Bölgede faaliyette bulunan kullanıcılar ile bunların yanlarında bir iş aktine göre çalışan işçiler hakkında yabancı uyruklular da dahil olmak üzere, Türkiye Cumhuriyeti Sosyal Güvenlik Mevzuatı hükümleri uygulanır. Ancak, Türkiye ile diğerk ülkeler arasında sosyal güvenlik konusunda yapılan sözleşmeler varsa, bu sözleşme hükümleri de tatbik olunur. Sosyal Güvenlik Kurumlarına ykmllrce sigorta primleri döviz veya Türk Lirası olarak ödenebilir. Hak sahiplerine tediyele ise bu kurumlar tarafından Türk Lirası olarak yapılır.

Bölge İçi Toplum Hizmetleri İçin Müracaat Mercii

Madde 22- Bölgede faaliyette bulunan kullanıcılar ile bunlara yardımcı hizmetleri verenler, gerek duydukları elektrik, su, gaz, akaryakıt gibi ihtiyaçlarının karşılanması, haberleşme hizmetlerinin sağlanması, ulaşım ve toplu taşıma hizmetlerinin yapılması, iş yerlerinin veya civarlarının temizlenmesi ve temizlikle ilgili aksaklıkların giderilmesi, sağlık sorunlarının özümlenmesi, iş kazası ve hastalık hallerinde ilk yardım müdahalesi ile cankurtaran araç ve gereçlerinin temini

gibi hizmetlerin ücreti mukabilinde yerine getirilmesi için, B.K.İ. veya İşletici yetkililerine müracaat ederler.

Bölge Müdürlüğü anılan hizmetlerin B.K.İ. veya İşletici veya diğer kuruluşlar tarafından iyi ve yeterli şekilde temini için gerekli denetim ve gözetimi yapar ve yazılı talimatlarıyla uyarılarda bulunur.

Defter ve Kayıtların Tutulması

Madde 23- Bölgedeki faaliyetlerin düzenli bir şekilde yürütülmesinin temini amacıyla B.K.İ. veya İşletici ile Kullanıcılar, kanunen tutmak zorunda oldukları defterlerini Türkçe düzenlemekle, Bölge Müdürlükleri ile Genel Müdürlükçe yetkili kılınan merci ve görevlilerce talep edilecek bilgi ve belgeleri zamanında vermekle ve her türlü defter, belge ve diğer gerekli dökümanı ve bu merci ve görevlilerin kontrolüne açık bulundurmakla yükümlü olup, muhasebe kayıtlarına, bölge dışındaki faaliyetlerine ilişkin hesaplarını hiçbir şekilde ve surette işleyemezler.

İşletici, B.K.İ. ve Kullanıcılar, Genel Müdürlükçe belirlenen özel faturayı kullanmakla yükümlüdürler.

İşletici, B.K.İ. ve kullanıcılar fatura ve ticari defterlerini, hesap döneminden önce, Bölge Müdürlüğüne onaylattıktan sonra kullanabilirler.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İşletici veya Bölge Kurucu ve İşleticisi

İşletici veya B.K.İ. ile İşletme veya Kuruluş ve İşletme Sözleşmeleri

Madde 24- Bölge, Bakanlar Kurulu Kararına dayanılarak kurulan bir şirket tarafından “İşletme Sözleşmesi” çerçevesinde işletilebilir ya da Bakanlar Kurulu Kararına dayanılarak kurulan bir şirketle “Kuruluş ve İşletme Sözleşmesi” imzalanarak kurulabilir ve işletilebilir.

Yukarıdaki fıkrada belirtilen hallerden; birinci durumda yapılan sözleşmeye “İşletme Sözleşmesi” , yetki alan şirkete “Bölge İşleticisi”; ikinci durumda yapılan sözleşmeye “Kuruluş ve İşletme Sözleşmesi”, yetki alan şirkete ise “Bölge Kurucu ve İşleticisi” -B.K.İ.- denilir.

İşletici veya B.K.İ.’nin çalışma esaslarını düzenleyen sözleşmelerde; bu şirketlerin yönetmelikte belirtilen mali ve idari yükümlülükleriyle birlikte, yönetim ve denetimlerine ilişkin esaslar da yer alır.

İşletici veya B.K.İ.’nin Mali, İdari ve Hizmet Yükümlülükleri

Madde 25- İşletici veya B.K.İ.’nin mali, idari ve hizmet yükümlülükleri aşağıda belirtilmiştir:

a) Serbest bölge olarak belirlenen Hazine veya kamu kuruluşlarına ait arazinin Müsteşarlık tarafından İşleticiye İşletme Sözleşmesi imzalanmak suretiyle tahsisi halinde işleticinin yükümlülükleri, sözleşmede belirlenir. Bölgedeki Hazineye ait binalar ile, kullanıcılar tarafından inşa ettirilen ve bilahare “Faaliyet Ruhsatı” süresinin sona ermesiyle mülkiyeti kendiliğinden Hazineye geçen bina ve tesislerin işletilmesinin işleticinin kullanıma bırakılması halinde, kiralamaya ilişkin özel ve genel şartların kapsamı Genel Müdürlük ile işletici arasında yapılan işletme sözleşmesinde ayrıntılı olarak hüküm altına alınır. Bölgede bina ve tesis yapıp bilahare “Faaliyet Ruhsatı” süreleri dolan kullanıcıların, talepte bulunmaları halinde, faaliyet ruhsatlarını da yenilemiş olmaları kaydıyla aynı bina ve tesisler, işletici tarafından kendilerine tercihli olarak kiralanır.

b) B.K.İ.; Bölge Müdürlüğü, güvenlik ve gümrük birimleriyle ihtiyaç duyulan diğer birimler için inşa edeceği bina veya binalardan inşaat bedeli ve kira talep etmez. Ancak, bölgenin Hazine arazisi veya bir kamu kuruluşuna ait arazide kurulması halinde; altyapı için gerekli giriş-çıkış kapı ve yollar, iç yollar, yeşil sahalar, Bölge Müdürlüğü, güvenlik, gümrük birimleriyle diğer idari bina ve tesislerin bulunduğu alanlar ve elektrik, su ve doğal gaz gibi altyapı hizmetlerinin

dağıtımında kullanılan araziler için B.K.İ.'nin kira ödeme yükümlülüğü bulunmamaktadır.

c) İşletici veya B.K.İ., İşletme veya Kuruluş ve İşletme Sözleşmesiyle işletmesine bırakılan bölge alanlarındaki altyapı tesislerinin ziya ve hasarlarından doğan bakım ve onarımı karşılamakla yükümlüdürler.

d) İşletici veya B.K.İ. yönetmelikle belirtilen görevlerle birlikte Müsteşarlık ile arasında akdedilen işletme veya kuruluş ve işletme sözleşmesinde öngörülen diğer iş ve hizmetleri de yerine getirmekle yükümlüdür.

İşletici veya B.K.İ.'nin Yetki ve Görevleri

Madde 26- İşletici ve B.K.İ.'nin yetki ve görevleri aşağıda belirtilmiştir:

a) İşletici veya B.K.İ. olarak Müsteşarlık ile akdettiği “İşletme” veya “Kuruluş ve İşletme Sözleşmesi” hükümleri doğrultusunda bölgeyi işletmek. Altyapının kamu tarafından yapılmayacağının sözleşmede belirtilmesi halinde, bölgenin altyapı tesislerini inşa etmek ve parselasyon planına göre inşaat anlarının yeterli sayıda kullanıcıya kiralamak ve/veya satmak,

b) İşletme veya Kuruluş ve İşletme Sözleşmesinde yer alan esaslar çerçevesinde, kullanıcıların faaliyetleriyle ilgili müracaatlarını kabul etmek ve kullanıcılarla, iskele, arazi, depo, ambar, hangar ve antrepoların işletilmesine yönelik “Kira Sözleşmeleri” ve kullanıcıların bölge içinde talep edecekleri gemi, liman ve diğer hizmetlerin yapılması veya kendi sorumluluğunda yaptırılmasını temin edecek “Hizmet Sözleşmelerini” düzenlemek ve birer örneklerinin gönderildiği Bölge Müdürlüğünce üç işgünü içinde reddedilmeyen kira sözleşmelerini akdetmek, reddedilenleri müraatçılara bildirmek ve akdedilen sözleşmelere istinaden de ücret ve kiralar ile depozitoları peşin olarak tahsil etmek,

c) Kullanıcılarla akdedilen sözleşmelerde; kiralanan parsellerde ve diğer yerlerde emniyet ve sağlık önlemlerinin alınmasına imkan veren, izin alınmaksızın

herhangi bir değişiklik yapılmasını engelleyen, depo, ambar, hangar ve antrepolarda ve diğer yerlerde bölge ile ilgili mevzuatta belirtilen veya tebliğ ya da genelgelerle duyulan çalışma şekil ve hususlarının dışına çıkılmasını önleyen ve dolayısıyla bölge düzeninin titizlikle korunmasını sağlayan hükümlere yer vermek,

d) Bölge Müdürlüğü, Liman, Havameydanı, Gümrük, Güvenlik teşkilatları ve diğer kamu birimlerine kullanıcılar tarafından verilmesi gereken bilgi ve belgeleri temin etmek,

e) Elektrik, su, gaz ve akaryakıt teminine ve haberleşme hizmetlerini kesintisiz sağlamaya yönelik tedbirleri almak ve ilgili kamu ve özel kuruluşlarla bu konuda koordinasyonu sağlayarak ücretlerin tahsili ve ilgili birimlere tediyesini sağlayıcı düzenlemeler yapmak,

f) Bölgede yangın tehlikelerine karşı, kullanıcıların kiraladığı tüm tesis ve binaların sigortasını yaptırtmak, yangın önleme ve su boşaltma ekipmanları ile yeterli ölçüde itfaiye araç ve gereçlerinin hazır bulundurulması, genel güvenlik önlemlerinin aldırılması, iş ve diğer kazalarda yaralanma veya ani hastalanma hallerinde gerekecek ilk müdahale, yardım ve cankurtaran teşkilatının kurulması hususlarında yerel kamu kuruluşlarıyla gerekli koordinasyonu sağlamak,

g) Bölgenin alt ve üstyapılarına zarar verenleri tespit etmek ve bu zararları tazmin ettirmek,

h) Bölge içinde ihtiyaç duyulan ulaşım ve taşıma taleplerini karşılamak, planlanan park ve yeşil alanları oluşturmak, bakım ve korunmalarını sağlamak, umumun ihtiyaçlarına cevap verecek lokanta, kafeterya, büfe ve benzeri yerleri organize etmek, işletmek veya işlettirmek ve sahanın tüm temizlik ve genel sağlık konularını çözümlmek.

Kullanıcılar ile İlişkiler

Madde 27- (Değişik, 17.08.2002 tarih ve 24849 sayılı Resmi Gazete)

Kullanıcılar, bölgedeki faaliyetleri dolayısıyla yapılmasını istedikleri işlerle ilgili olarak “Serbest Bölge İşlem Formu”nu doldurarak Bölge Müdürlüğü’ne vermek ve Özel Hesaba ödenmesi gereken ücreti bölge gelirlerinin toplanması amacıyla açılmış olan özel hesabın bulunduğu bankalara ödeyip, aldıkları iki makbuz kopyasından birini Bölge Müdürlüğüne verilen “Serbest Bölge İşlem Formu” nüshasına ekleyerek işletici veya B.K.İ. yetkililerine teslim etmek suretiyle, müracaatlarını yaparlar. Özel Hesab’a ödeme olmadığı hallerde “Serbest Bölge İşlem Formu”nun kalan nüshalarının Bölge Müdürlüğünden alınıp, İşletici veya B.K.İ. yetkililerine verilmesiyle müracaat işlemi tamamlanır.

“Serbest Bölge İşlem Formu”, kullanıcı ile işletici veya B.K.İ. arasındaki ilişisini belirtilen, hizmet sözleşmesi niteliğine haiz olup, işletici veya B.K.İ. yetkililerince bu formun imzalanarak bir nüshasının kullanıcıya verilmesiyle sözleşme akdedilmiş olur.

Kullanıcılar, bölgeye gelen ve giden veya bölgede bulunan mallar için ihtiyaç duydukları yükleme, boşaltma, taşıma, istifleme ve diğer hizmetlerini ücreti karşılığında işleticiye veya B.K.İ.’ne yaptırırlar. Kullanıcıların bölgedeki faaliyetleri nedeniyle ihtiyaç duydukları araç, gereç ve ekipmanları B.K.İ.’nin koordinasyonu dahilinde, aynı bölgede faaliyette bulunan diğer kullanıcılardan da temin edebilirler. İşletici veya B.K.İ. bu hizmetlerden dolayı kullanıcıya bizzat yaptığı koordinasyon hizmeti karşılığında koordinasyon ücreti dışında başka ücret talep edemez.

Kullanıcının “Serbest Bölge İşlem Formu”, kamu veya özel bir kuruluş tarafından yerine getirilmesi gereken bir hizmet talebini kapsıyorsa, özel kuruluş tarafından yerine getirilecek işler için Bölge Müdürlüğünden ön izin alınmak kaydıyla, hizmet ücretinin işletici veya B.K.İ. veznesine ödenmesi ve alınan iki makbuz kopyasından birinin Bölge Müdürlüğünden getirilen “Serbest Bölge İşlem Formu” nüshasına eklenmek üzere, işletici veya B.K.İ yetkilisine verilir.

İşletici veya B.K.İ. tarafından yürütülen hizmetlere ilişkin tarifeler ve esaslar Genel Müdürlük tarafından belirlenir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Gümrük ve Vergi Muafiyeti ile Teşvikler

Gümrük Muafiyeti

Madde 28- (Değişik, 17.08.2002 tarih ve 24849 sayılı Resmi Gazete)

Serbest bölgeler, gümrük hattı dışındadır. Serbest bölgelerde gümrük mükellefiyetlerine dair mevzuat hükümleri uygulanmaz. Bölgeye giriş-çıkış noktalarında Gümrük Kanunu ve ilgili mevzuat hükümleri uygulanır.

Serbest bölgelerden Türkiye'ye İhracatı Teşvik Mevzuatı çerçevesinde yapılacak ihracat ve ithalat işlemleri, yürürlükteki İhracatı Teşvik Tebliği hükümlerine tabidir.

Vergi ve Diğer Teşvikler

Madde 29- Serbest Bölgelerde vergi, resim, harç ve kambiyo mükellefiyetlerine dair mevzuat hükümleri uygulanmaz.

Türkiye'de yerleşik tam ve dar mükellef gerçek ve tüzel kişilerin, Bölgedeki faaliyetleri dolayısıyla elde ettikleri kazanç ve iratları, Türkiye'nin diğer yerlerine transfer edildiğinin kambiyo mevzuatına göre tevsiki halinde, gelir ve kurumlar vergilerinden muaftır.

İşletici veya B.K.İ. ile Kullanıcılar yatırım ve üretim safhalarında, Bakanlar Kurulu'na belirlenecek teşviklerden yararlanırlar.

Hiçbir gerçek veya tüzel kişi, “Faaliyet Ruhsatı” almaksızın, Serbest Bölge teşviklerinden yararlanamaz.

ÜÇÜNCÜ KISIM

Bölgedeki Mallar, Kira ve Hizmet Sözleşmeleri ve Tarifeler

BİRİNCİ BÖLÜM

İhraç ve İthal Olunan Mallar ve Transit Mal Taşımacılığı

İhraç Edilen Mallar

Madde 30- Türkiye’den bölgeye sevk edilen mallar, dış ticaret rejimine tabi tutulur ve bu rejime göre ihraç edilmiş sayılır. Bölge ile diğer ülkeler ve serbest bölgeler arasında dış ticaret rejimi uygulanmaz. Bölgeden yurtdışına mal gönderilmesi ve hizmet verilmesi serbesttir.

Dış ticaret rejiminde öngörülen süre içinde, Türkiye’den bölgeye ihraç edilip tekrar Türkiye’ye geri getirilen mallardan 41’inci maddenin birinci fıkrasının (b) bendinin 2 no’lu alt bendinde belirtilen ücret alınır.

Bir parti olarak toplam fatura bedeli 500 A.B.D. Dolarının altında kalmak üzere Bölge Müdürlüğü veya Bölge Müdürlüğü onayı ile İşletici veya B.K.İ. ya da Kullanıcı tarafından Bölgeye getirilen Türkiye mahreçli mallar, isteğe bağlı olarak ihracat işlemine tabi tutulmayabilir.

Bölgeden çıkartılan mallar için;

-“Menşe Şahadetnamesi”, Gümrük Kanunu ve buna bağlı Gümrük Yönetmeliğinin ilgili;

-“A.T.R. Dolaşım Belgeleri”, 10.01.1979 tarih ve 16515 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “AET Dolaşım Belgeleri Yönetmeliği”;

-“EUR.1 Sertifikası”, 22.05.1992 tarih ve 21235 mükerrer sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “EUR.1 Dolaşım Sertifikaları Yönetmeliği”; hükümlerine göre, Ticaret ve Sanayi Odalarına üyelik şartı aranmaksızın, Bölge Müdürlüğünün yazısına istinaden mahalli odalarca verilir.

Serbest Bölge Gümrük İdareleri, vize edilmek üzere ibraz olunan “A.T.R Dolaşım Belgeleri” ve “EUR.1 Sertifikası” nın doğruluğunun kontrolünü ve söz konusu belge ve sertifikada kayıtlı eşyanın muayenesini yaparak vize eder.

Serbest bölgelerdeki malların menşei ve bu mallar için A.T.R Dolaşım Belgeleri ve EUR.1 Sertifikası düzenlenmesiyle ilgili olarak;

Serbest bölgeler, Gümrük Kanunu’nun 15’nci maddesi uyarınca, Türkiye siyasi sınırları içinde yer almakla beraber, vergi ödeme mükellefiyeti açısından gümrük hattı dışındadır. Bölgelerde üretilen mallar, Gümrük Kanunu’nda belirtilen menşei kriterleri; Türkiye’de elde edilen Türkiye menşeli ürünler- tümüyle üretilme kriteri- veya tümüyle Türkiye’de elde edilmemiş yabancı menşeli veya menşei belirsiz girdiler ihtiva eden eşyanın, Türkiye’de gördüğü değişiklik ve işlem dolayısıyla Türkiye menşeli sayılması –Esaslı değişim kriteri- çerçevesinde, “Türkiye Menşeli” hüviyetine haizdir.

Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu arasında bir Ortaklık yaratan Ankara Anlaşması’nın 4’üncü maddesinde belirtilen “Geçiş Dönemi”nin gerçekleşme şartları, usulleri, sıra ve sürelerini belirleyen Katma Protokol’ün 2’nci maddesi kapsamında, Türkiye veya Topluluk’da ithal işlemleri tamamlanmış, gerekli gümrük vergisi ve eş etkili vergi veya resimleri tahsil edilmiş ve bu vergi ve resimleri tam veya kısmi bir iadeden yararlanmamış olan üçüncü ülkeler çıkışlı serbest dolaşım durumunda sayılan malların, bölgede ham, yarı mamül veya mamül halde bulunmaları dolayısıyla veya bunların bölgede üretilen bir malın bünyesine girmesiyle üretilerek millileşen eşya için, eşyanın tarife pozisyonunda meydana

gelen değişikliğe bakılmaksızın, düzenlenen A.T.R Dolaşım Belgeleri, Serbest Bölge Gümrük  dareleri'nce vize edilir.

Katma Protokol' n 3'üncü maddesinde belirtildiği şekilde, Türkiye veya Topluluk'da elde edilen ve imaline Türkiye veya Topluluk'da serbest dolaşım durumunda bulunmayan üçüncü ülkeler çıkışlı maddeler giren mallar için A.T.R. Dolaşım Belgeleri düzenlenmesi, imallerine giren üçüncü ülkeler maddeleri için Ortak Gümrük Tarifesi'nde  ng r len "Fark Giderici Vergi"nin 2/72 ve 3/72 sayılı Ortaklık Konseyi Kararları hükümlerine göre ihracat   lke Türkiye'de, Serbest Bölge Gümrük  daresi'nce tahsil edilmesiyle mümkündür. Söz konusu mallar için düzenlenen A.T.R Dolaşım Belgeleri, Serbest Bölge Gümrük  dareleri'nce vize edilir.

Türkiye ile EFTA Devletleri Arasında Akdedilen Anlaşma'ya Ek Protokol B'de yer alan hükümlerin Türkiye'deki Serbest bölgelerde yerine getirilmesi ile Türkiye menşei kazanan ürünler için Menşe şahadetnamesi ve EUR.1 Sertifikası düzenlenir ve bu sertifika Serbest Bölge Gümrük  daresi'nce vize edilir.

(*) Bu Yönetmelikte Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'na verilen görevler 4059 Sayılı Kanun ile Dış Ticaret Müsteşarlığı'na devredilmiştir.

 thal Edilen Mallar ve Transit/Aktarma Mal Taşımacılığı

Madde 31- Bölgeden, Türkiye'ye sevk edilen mallar dışticaret rejimine tabi tutulur ve bu rejime göre ithal edilmiş sayılır. Bölge ile diğer ülkeler ve Serbest bölgeler arasında dış ticaret rejimi uygulanmaz.

Transit/Aktarma taşımaya tabi malların bölgeye giriş ve  ıkışı Bölge Müdürlüğünün izniyle yapılır.

Yabancı bir memleketten başka bir yabancı memlekete ve Türkiye'den yabancı bir memlekete gitmek ya da yabancı bir memleketten Türkiye'ye gelmek üzere Bölgeden geçen/geçirilen eşya, bölgede "Transit" halinde sayılır. Transit olarak

geçen/geçirilen eşyanın, Serbest bölgede aktarma edilmesi, karaya çıkarılması veya bir süre kalması transit halini değiştirmez.

Yabancı bir ülkeden, deniz, hava, demiryolu ve karayoluyla Serbest bölge limanına getirilen eşyanın, deniz yoluyla yabancı bir limana veya diğer bir Serbest bölge limanına sevkı “Aktarma” sayılır.

İKİNCİ BÖLÜM

Bölgeye Mal Giriş ve Çıkışı

Bölgeye Getirilmesi Yasak Olan veya Özel Düzenek/Yapı Gerektiren Mallar

Madde 32- (Değişik; 27.03.2001 tarih ve 24355 sayılı Resmi Gazete)-Ateşli silahlar ve bunların mühimmatının, radyoaktif maddelerin, tehlikeli ve zehirli atıkların bölgelere getirilmesi yasaktır.

Parlayıcı, patlayıcı, yanıcı, yanmayı artırıcı veya bir arada bulunduğu mallar için tehlikeli olan maddeler özel düzenek veya yapıların bulunması şartıyla bölgelere getirilebilir.

Uyuşturucu maddeler, psikotrop maddeler ve bunlarla ilgili kimyasal maddeler ile bunların müstahzarlarının serbest bölgelere giriş ve çıkışı Sağlık Bakanlığının uyguladığı ulusal ve uluslar arası mevzuat hükümlerine tabidir.

Malların Bölgeye Girişi ve Çıkışı

Madde 33- Malların bölgeye girişi ve çıkışı ile ilgili usul ve esaslar Genel Müdürlükçe çıkarılacak genelge/tebliğlerle düzenlenir.

Bölge ile Diğer Varış Yerleri Arası Mal Akımı

Madde 34- Serbest bölge adresli olduğu halde herhangi bir nedenle bölgeye dahil olmayan bir yere boşaltılan mallar veya bölgeye ait olmayan bir varış yerine adres edilmiş, fakat bölgeye dahil bir yere boşaltılan mallar, adres edildikleri varış yerlerine Gümrük İdaresinin gözetim ve denetimi altında en seri şekilde gönderilir. Ancak, bölge adres verilerek gönderilen mallar en kısa zamanda Serbest bölgeye intikal ettirilir. Ancak, serbest bölge adresli malların bölgeye gelip, yer olmaması nedeniyle Gümrük antreposuna veya bir başka yere depolanması halinde, geçici kabulle yurtiçine satıldığında veya sair şekilde yurtiçine sokulduğunda ya da yurtdışına gönderildiğinde bu mallar serbest bölge hükümlerine tabi olur. Bölge depolarının yeterli olmasıyla bu uygulamaya son verilir.

Bölge içerisindeki eşyanın yükleme, boşaltma, nakletme, ve sair işlemleri çini gerekli ekipman, araç ve gereçlerin geçici olarak bölgeye sokulmasına, Bölge Müdürlüğünün yazılı talebi doğrultusunda, Gümrük Muhafaza Müdürlüğünce tutulan “Giriş-Çıkış Defteri”ne kaydı suretiyle Gümrük İdaresince izin verilir.

Serbest bölge adresli veya çıkışlı olup, deniz yoluyla gelen veya giden eşyanın, bölgenin denize rıhtımı olmaması veya limanı olmasına rağmen yakın bir limandan getirilmesi veya götürülmesi durumunda bölge ile olan bağlantısı, Serbest Bölge Gümrük Müdürlüğünce tescilli ve Bölge Müdürlüğünce tanzim ve tescilli “Serbest Bölge İşlem Formu”na istinaden ve “Transit Beyannamesi” düzenlenmesine gerek kalmadan, Gümrük İdaresince görevlendirilecek memurun refakatinde gemiden doğrudan bölgeye alınmasıyla veya bölgeden gemiye götürülmesiyle sağlanır. Geminin bulunduğu yer ile bölge arasındaki koridor, Serbest bölge olarak addedilir. Bir Serbest bölgenin fiziki olarak ayrılmış olan kısımları arasındaki mal sevkiyatı gümrük gözetiminde yapılır.

Havaalanları içi veya sınırındaki serbest bölgelere havayoluyla gelen-giden tehlikeli maddelerin özel kaplar içerisinde getirilerek apronda bekletilmeksizin hazır

bulundurulacak araçlar ile Serbest bölge aracına aktarılması için B.K.İ. veya İşletici, Havaalanı ve Gümrük İdareleri ile gerekli koordinasyonu sağlar.

Malların Satılması ve Devri

Madde 35- Kullanıcılar, bölgeden yurtdışına veya Türkiye'ye toptan satış yaparlar. Kullanıcılar ve bölgede depo kiralayan firmalar, Bölge Müdürlüğüne yazılı olarak bildirmek kaydıyla, aynı bölgedeki diğer kullanıcılara toptan satış yapabilir veya mallarını toptan devredebilirler.

Fıkra 2 (Mülga; 20.07.1995 tarih ve 22349 sayılı Resmi Gazete)

Bölgedeki Mallardan Sorumluluk

Madde 36- Bölgede faaliyette bulunan kullanıcılar, mallarındaki kayıp ya da sayı, çeşit ve ağırlık bakımından meydana gelen noksanlık ile mal kalitesindeki değişikliklerden dolayı Bölge Müdürlüğüne karşı sorumludurlar. Kullanıcılar, malların tabiatından ileri gelen bir kayıp ve noksanlığın varlığını veya mücbir sebepten dolayı bu farklılığın doğduğunu kanıtlamaları halinde bu sorumluluk ortadan kalkar.

Bölgedeki mallarda; normal işlemler, tabi aşınma, fire veya benzeri nedenler dışında, bir eksikliğin veya sebebi açıklanamayan bir fazlalığın tespit edilmesi halinde, ilgili kullanıcı, işletici veya B.K.İ. bu durumu Bölge Müdürlüğüne yazılı olarak bildirir ve gerekli yükümlülükleri yerine getirir.

Kalması Zararlı ve İmha Edilmesi Gerekli Olan Mallar

Madde 37- Kullanım süresinin dolması, eskime, bozulma, çürüme vb. nedenlerle bölge dışına çıkarılması gerektiği veya diğer kullanıcıların mallarına zarar verici olduğu ya da sağlık kurallarıyla bağdaşmadığı Bölge Müdürlüğü'nce tespit edilen malların bölgede veya bölge dışında imhasına Bölge Müdürlüğü başkanlığında, Gümrük ve Gümrük Muhafaza Müdürlükleri, Çevre Bakanlığı ile

işletici veya B.K.İ. yetkilileri ve gerektiğinde Bölge Müdürlüğünce tayin edilecek ve mallar üzerinde ihtisası olan bir eksperin de bulunduğu komisyon tarafından karar verilir.

Komisyon tarafından imhasına karar verilen bu malların imhası Bölge Müdürlüğünce kullanıcıdan yazılı olarak talep edilir. Bu talebin, tebliğ edildiği tarihten itibaren 24 saat içinde yerine getirilmeye başlanması esastır.

Malların imha işlemine kullanıcı tarafından başlanılmaması halinde, imha işlemi İşletici veya B.K.İ. tarafından yürütölür. Yapılan tüm masraflar için kullanıcıya rüc'u edilir, yapılan masrafların kullanıcı tarafından ödenmemesi halinde yönetmeliğın 14/a maddesine göre kullanıcının ticari işlemleri durdurulur.

Bölge içerisinde imha yeri bulunmaması durumunda bu mallar imha edilmek üzere İşletici veya B.K.İ.nce, veya kullanıcı tarafından Gümrük İdaresi görevlilerinin gözetimi altında ayniyat kontrolü yapılmak suretiyle bölge dışındaki temizlik hizmetiyle ilgili kamu görevlilerine veya bu işi yapan özel kişilere imha edilmek üzere teslim edilir. İmha edilen mallar kullanıcının envanter kayıtlarından silinir.

Bölgedeki faaliyetler sonucu ortaya çıkan atıkların bölge dışına çıkarılmasına, Bölge Müdürlüğü'nün başkanlığında Gümrük ve Gümrük Muhafaza Müdürlükleri, Çevre Bakanlığı, İşletici veya B.K.İ. temsilcilerinden oluşturulan bir komisyon tarafından karar verilir. Bölgeden çıkarılmaları uygun görölen atıklar (kap, ambalaj maddeleri, hurdalar, çöpler, evsel nitelikte atıklar v.b.) işletici veya B.K.İ. yetkililerince, Gümrük İdaresi görevlilerinin gözetimi altında bölge dışındaki temizlik hizmetleriyle görevli kamu görevlilerine veya bu işi yapan özel kişilere teslim edeler. Şayet bu yetkililerce, atıkların bölgeden uzaklaştırılması için bir ücret talep edilirse, bu ücretler ilgili kullanıcılar tarafından ödenir. Söz konusu maddelerin imhasının gerekli olması halinde yukarıdaki fıkralarda belirtilen usul ve esaslar çerçevesinde imha işlemi gerçekleştirilir.

Tehlikeli atıklar ise Tehlikeli Atıkların Kontrolü Yönetmeliği'ndeki hükümlere göre tasfiyeye tabi tutulur.

Terk Edilmiş ve Dağınık Mallar

Madde 38- Bölgede, hiçbir kullanıcıya ait olmayan parsellere bırakılmış veya terk edilmiş mallar, Bölge Müdürlüğünün gözetim ve denetimi altında işletici veya B.K.İ. tarafından toplatılarak, bu konuda tutulacak kayıt defterine işlenir ve yönetmeliğin 52'nci maddesine göre tasfiye edilir.

Yükleme, boşaltma, taşıma ve sair işlemler esnasında ambalajlarından dağılmış, dökülmüş ve tekrar ambalajlanmasından sonra arta kalan sahibi belli dağınık mallar, İşletici veya B.K.İ. tarafından, toplama, süpürme ve tekrar ambalajlama masrafları kullanıcı tarafından ödendiği takdirde, sahiplerine teslim edilir. Aksi halde terk edilmiş mal işlemine tabi tutulur.

Hasarlı Mallar

Madde 39- Gerek bölgeye sokulurken veya bölgeden çıkartılırken ve gerekse bölge içinde işleme tabi tutulurken, hasarlı ambalajda bulunduğu veya kurcalanmış olduğu tesbit edilen şüpheli mallar için Bölge Müdürlüğünce, İşletici veya B.K.İ.'nin yükleme boşaltma işlerini yapan kişi veya kuruluş yetkilileri ile gemi kaptanı, acenta ve nakliyecinin veya temsilcilerinin bulunduğu üç kişilik bir komisyon oluşturularak, mallar sınıflandırılır, sayılır veya tartılır ve tekrar ambalajlanır. Bu komisyona, malların nakliye sigortasını yapar sigortacı veya temsilcisi de katılabilir. Durum, bir tutanakla tesbit edilerek, Bölge Müdürlüğüne bildirilir. Tutanakta, mallarda tesbit edilen fazlalık veya eksiklikler belirlenir. Eksiklik veya fazlalık durumunda, duruma göre gemi kaptanı, acenta, nakliyecisi veya kullanıcı, yönetmeliğin 36'ncı maddesi hükümleri gereğince sorumlu tutulur. Sahipsiz mallar, terk edilmiş mallar olarak addedilir ve 38'nce madde hükmüne göre işleme tabi tutulurlar.

DÖRDÜNCÜ KISIM

Özel Hesap Ve Özel Ödenek, Serbest Bölge Gelirleri, Kira Sözleşmeleri

BİRİNCİ BÖLÜM

Özel Hesap

Madde 40- (Değişiklik, 17.08.2002 tarih ve 24849 sayılı Resmi Gazete)- Özel hesap gelirleri için Müsteşarlık tarafından Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası nezdinde, Türk Lirası, ABD Doları veya diğer dövizler cinsinden Genel Müdürlük ve her Bölge Müdürlüğü adına ana hesaplar açtırılır. Ayrıca, Genel Müdürlükçe merkezdeki, bölge müdürlüklerince bölgelerdeki kamu bankaları öncelikle olmak üzere bankalarda, bölgede banka bulunmaması halinde bölgeye en yakın mahalde bulunan bankalarda Türk Lirası, ABD Doları veya diğer dövizler cinsinden her gelir kalemi için özel hesaba ait tali ve gerektiği takdirde geçici hesaplar açtırılır.

Bölgelerdeki ilgili banka şubelerince yapılan tahsilattan, İşletici veya B.K.İ.'lere sözleşmeler gereği günlük olarak yapılan gelir payı aktarmalarından sonra bakiye tutarlar 5 iş günü içerisinde Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası nezdindeki hesaplara aktarılır. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası hesaplarında toplanan tutarlardan, Genel Müdürlük talimatına istinaden faaliyet ruhsatı müracaat ücretlerinden ve kiralardan yapılan iadeler düşüldükten ve fazla alındığı tespit edilen özel hesap gelirleri iade edildikten sonra kalan tutar, talimata gerek kalmaksızın Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası hafta sonları itibariyle Müsteşarlık merkez ödemelerini yapan merkez saymanlığı hesabına, döviz cinsi gelirler için bankanın döviz alış kuru esas alınarak yapılacak dönüştürme işlemi sonucunda Türk lirası olarak yatırılır. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası aylık olarak hazırlanan özel hesap vaziyet cetvelleri Müsteşarlığa gönderilir.

Merkez saymanlık hesabına yatırılan meblağın yüzde 90'ı genel bütçeye gelir, yüzde 10'u da serbest bölgelerin kurulması, bakım ve onarımı, geliştirilmesi, eğitim ve araştırma faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi ve dış ticaretin desteklenmesi

amacıyla kullanılmak üzere genel bütçeye özel gelir kaydedilir. Özel gelir olarak kaydedilen tutarlar Müsteşarlık bütçesinde açılacak tertiplere Maliye Bakanlığınca özel ödenek kaydedilir. Kaydedilen bu özel ödenek cari, yatırım ve transfer harcamalarında kullanılır. Özel ödenekten yıl içerisinde harcanmayan tutarları, ertesi yıl bütçesine devren özel gelir ve özel ödenek kaydetmeye Maliye Bakanı yetkilidir.

Serbest Bölge Gelirleri ve Tahsilat Yapılmayacak Haller

Madde 41- (Değişik, 17.08.2002 tarih ve 24849 sayılı Resmi Gazete)

Özel hesabın gelirleri aşağıdaki kalemlerden oluşur:

a) Ruhsatlar ve izin belgeleri karşılığı tahsil edilecek, 11'inci maddeye istinaden belirlenen ücretler:

1) Faaliyet ruhsatı almak için Genel Müdürlüğe yapılacak müracaatlarda alınacak faaliyet ruhsatı müracaat ücretleri,

2) Faaliyet ruhsatının kaybedilmesi, yıpranması ve diğer nedenlerle yeniden düzenlenmesi halinde alınacak ücretler,

3) Açık alan kullanıma ruhsatı almak için Bölge Müdürlüğüne yapılacak müracaatlarda alınacak ücretler,

4) Depo kullanma belgesi almak için Bölge Müdürlüğüne alınacak müracaatlarda alınacak ücretler,

5) Giriş izin belgesinin düzenlenmesi karşılığında alınacak ücretler ile bu belgenin ve özel izin belgesinin kaybedilmesi nedeniyle yeniden düzenlenmesi durumunda alınacak ücretler,

peşin olarak özel hesaba yatırılır.

b) Bölgelere giren ve çıkan mallar üzerinden tahsil edilecek binde 5 ücretler:

1) Yurtdışından bölgeye getirilen malların CIF değeri üzerinden binde 5 oranında alınacak ücretler,

2) Bölgeden Türkiye'ye çıkarılan malların CIF değerleri üzerinden binde 5 oranında alınacak ücretler,

3) Kullanıcının kendisine ait olmayan, bakım, onarım veya tamir maksadıyla bölgeye geçici olarak getirilen malların bölge içinde gördüğü hizmet dolayısıyla yaratılan katma değeri üzerinden alınacak binde 5 oranındaki ücretler,

4) Kullanıcının kendisine ait olmayan, fason imalat amacıyla bölgeye geçici olarak getirdiği malların bölgede işçilik gördükten veya daha ileri derecede işçilik görmek üzere Türkiye'ye çıkarılıp geri getirildikten sonra bölgeden nihai çıkışında bölgede ve Türkiye'de yaratılan katma değer üzerinden binde 5 oranında alınacak ücretler,

5) Kullanıcının kendisine ait olmayan, bakım, onarım veya tamir maksadıyla bölgeye yurtdışından geçici olarak getirilen mallar ile bölgedeki bina, tesis ve demirbaşların bakım, onarım veya tamirinde kullanılmak üzere yurt dışından geçici olarak getirilen araç, gereç ve ekipmanların, 58'inci maddede belirtilen süre içerisinde bölge dışına çıkarılmaması halinde bu malların CIF değeri üzerinden binde 5 oranında alınacak ücretler,

6) Bakım ve onarım amacıyla bölgeden Türkiye'ye çıkarılan kullanıcılara ait demirbaş ve yatırım mallarının 12 ay içinde bölgeye getirilmemesi halinde çözülen, 58'inci maddenin 2'inci fıkrasında belirtilen ve söz konusu malların defter ve belgelerde kayıtlı değerleri üzerinden binde 5 oranında alınacak teminatlar,

7) Sergilenmek, fuarlarda teşhir edilmek veya işlem görmek üzere bölgeden Türkiye'ye geçici olarak gönderilen, Türkiye'den satın alınarak bölgeye getirilen ancak, sipariş ve evsafına uygun olmadığı için değiştirilmek veya işlem görmek

üzere bölgeden Türkiye'ye çıkarılan malların 12 ay içerisinde bölgeye getirilmemesi halinde çözülen, 58'inci maddenin 2'nci fıkrasında belirtilen ve söz konusu malların CIF değerleri üzerinden binde 5 oranında alınacak teminatlar,

peşin olarak özel hesaba yatırılır.

c) Serbest bölgeyi işleten gerçek veya tüzel kişilerle yapılacak sözleşmeler uyarınca tahsil edilecek ücretler:

1) İşleticilerin yıllık net karları üzerinden alınan sözleşmede belirtilen orandaki kar payları yıl sonu döviz alıp kurundan hesaplanarak ABD Doları cinsinden ait olunan dönemi takip eden yılın 5'inci ayının son iş günü mesai bitimine kadar,

2) İşletici ve B.K.İ.'lerin, bölgenin işletilmesi veya kurulup işletilmesi ile ilgili faaliyetleri sonucu tahakkuk eden net aylık gelirleri üzerinden yüzde 4 oranında alınacak ücretler takip eden ayın 20'nci günü mesai bitimine kadar,

3) Hazine arazisi üzerinde kurulu serbest bölgelerde faaliyet ruhsatı verilmesi uygun görülen gerçek veya tüzel kişilere açık alanların kiraya verilmesi halinde, kira bedelleri 8'inci madde kapsamında yapılan kira sözleşmesinde öngörülen sürelerde işletici veya B.K.İ. tarafından tahsil edilir. tahsil edilen kira bedellerinin işletici tarafından yüzde 90'ı, B.K.İ. tarafından yüzde 63'ü işletme veya kuruluş ve işletme sözleşmelerinde belirtilen süreler içerisinde,

4) Hazineye ait bina ve tesisler ile faaliyet ruhsatının iptali veya süresinin sona ermesiyle Hazineye intikal eden bina ve tesislerin işletici veya B.K.İ.'ce kiraya verilmesi halinde tahsil edilen kira bedellerinin işletici veya B.K.İ. tarafından yüzde 90'ı işletme veya kuruluş ve işletme sözleşmelerinde belirtilen süreler içerisinde,

5) Özel mülkiyete ait arazi üzerinde kurulu serbest bölgelerde B.K.İ.'nin kiraya verdiği arazi ve işyerlerinin tahakkuk eden kira gelirlerinden yüzde 4 aylık gelir payı ve sattığı arazi ve işyerlerinden elde ettiği net gelirlerden yüzde 4 aylık gelir payı takip eden ayın 20'nci günü mesai bitimine kadar,

6) İşletici, B.K.İ. ve kullanıcıların yönetmelik hükümlerine, işletme veya kuruluş ve işletme sözleşmelerine aykırı olarak taahhütlerini zamanında veya hiç yerine getirmemeleri halinde tahsil edilecek cezai şart, masraf ve faizler tahsili müteakiben,

özel hesaba yatırılır.

d) Kanunun 7'nci maddesinin (d) bendinde belirtilen diğer gelirler:

1) Kullanıcıların hizmet faaliyetleri sonucunda düzenledikleri faturada belirtilen tutar üzerinden binde 5 oranında alınacak ücretler peşin olarak,

2) Bankaların ve sigorta kuruluşlarının faaliyetleri nedeniyle elde ettikleri gelirlerden yapmış oldukları bütün muameleler nedeniyle kendi lehlerine nakden veya hesaben tahakkuk eden paralardan- binde 5 oranında alınacak paylar üçer aylık dönemler itibariyle Ocak, Nisan, Temmuz ve Ekim aylarının 20'nci günü mesai bitimine kadar,

3) Bölge Müdürlüğü tarafından kullanıcılara kiralanan arazi ve binalardan elde edilecek kira bedelinin tamamı,

4) Herhangi bir nedenle Hazineye intikal eden menkullerin satışından, gayrimenkullerin kullanım hakkının süreli olarak devrinden elde edilecek gelirler,

5) Genel Müdürlük veya Bölge Müdürlüklerince bastırılan ve satış yoluyla dağıtımına karar verilen her nevi basılı kağıt veya yayınların bedeli,

6) Satın alma ve satışlar nedeniyle yapılan sözleşmelerde belirtilen cezai şart, masraf ve faizler,

7) Faaliyet ruhsatı almak için Genel Müdürlüğe yapılan müracaatlarda, Genel Müdürlüğün uygun görüş yazısından sonra 30 gün içerisinde faaliyet ruhsatı almaktan vazgeçilmesi halinde alınacak ücret, özel hesaba yatırılır.

Bölge Müdürlüklerince hiçbir suretle kasaya gelir tahsil edilemez. Tüm gelir tahsilatları bankalar nezdinde açılan hesaplar aracılığı ile yapılır.

Aşağıdaki hallerde özel hesaba tahsilat yapılmaz:

1) Türkiye’den bölgeye getirilen mallardan, bölgeden yurtdışına çıkarılan mallardan, bölge içi satışlardan, imhâ veya tasfiye edilmek üzere bölgeden çıkarılan ve tahlil ve numune amacıyla bedelsiz olarak getirilen veya götürülen mallardan, yatırım ve tesis safhasında kullanılmak üzere getirilen mallardan, tevsi ve kapasite artırmak amacıyla getirilen mallardan binde 5 ücret alınmaz.

Kullanıcının kendisine ait olmayan bakım ve onarım maksadıyla bölgeye geçici olarak getirilen mallardan, bölgedeki bina, tesis ve demirbaşların bakım, onarım veya tamirinde kullanılmak üzere geçici olarak getirilen araç, gereç ve ekipmandan ve fason üretim amacıyla getirilen mallardan, bu maddenin (b) bendinin 3’üncü ve 4’üncü alt bendleri saklı kalmak kaydıyla, binde 5 ücret alınmaz.

Kapalı alan inşaatının tamamlanması, ek yatırım yapılması, üretim konusunda faaliyet ruhsatı sahibi kullanıcıların üretimde kullanacakları yatırım mallarının girişi, makine ve teçhizatın yenilenmesine ilişkin mal girişleri veya kapasite artırımına yönelik yeni makine, teçhizat ve ofis makineleri girişi yatırım ve tesis safhasında yapılan mal girişi olarak kabul edilir. yatırım ve tesis kapsamında mal girişlerine ilişkin denetim Bölge Müdürlüğünce yapılır.

2) İşletici veya B.K.İ. ayrı faaliyet ruhsatı almak ve ayrı muhasebe kayıtları tutmak kaydıyla Hazine arazisi üzerinde yaptığı veya yaptırdığı bina ve tesisleri kiraya vermek veya bölgede yapılması öngörülen faaliyet konularında faaliyet gösteren kuruluşlara ortak olmak suretiyle elde ettikleri gelirlerden özel hesaba herhangi bir pay ödemez.

3) Bölgeden yurtdışına satılan bir malın herhangi bir nedenle geri gelmesi veya yurtdışından bölgeye gelen ancak evsafına uygun olmaması veya bozuk çıkması

nedeniyle değiştirilmek veya tamir edilmek üzere mahreç ülkesine iade edilen eşyanın serbest bölgeye getirilmesi halinde binde 5 ücret alınmaz.

Özel Hesap Gelirlerinin İadesi

Madde 42- (Değişik, 17.08.2002 tarih ve 24849 sayılı Resmi Gazete)

Aşağıdaki hallerde tahsil edilen özel hesap gelirleri iade edilir:

a) Faaliyet ruhsatı almak için yapılan müracaatlarda; Genel Müdürlükçe müracaat değerlendirildikten sonra faaliyet ruhsatı verilmesinin uygun görülmemesi veya Genel Müdürlüğün uygun görüş yazısından önce firma tarafından müracaattan vazgeçilmesi halinde yatırılmış olan ücretin tamamı,

b) Genel Müdürlüğün uygun görüş yazısından sonra 30 gün içerisinde faaliyet ruhsatı almaktan vazgeçilmesi halinde, 41'inci maddenin (d) bendinin 7 no'lu alt bendinde belirtilen ücretin özel hesaba yatırılmasını müteakip yatırılmış olan faaliyet ruhsatı ücretinin tamamı,

c) Serbest bölge kullanıcılarından peşin olarak tahsil edilen kira bedellerinden, faaliyet ruhsatı iptali nedeniyle kira sözleşmesinin fesih edilmesi sonucunda sözleşmeler gereğince iadesi gereken kira tutarları,

d) Fazla alındığı tespit edilen özel hesap gelirleri, geliri doğuran olayın başlangıç tarihinden itibaren 1 yıl içerisinde,

iade edilir.

Özel Hesap Gelirlerinin Takip ve Tahsili

Madde 43- (Değişik, 17.08.2002 tarih ve 24849 sayılı Resmi Gazete)

Özel hesap gelirleri 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümlerine göre aşağıdaki esaslar çerçevesinde takip ve tahsil edilir:

a) Özel hesap gelirlerinin 41'inci maddede belirtilen sürelerde kullanıcı, işletici veya B.K.İ. tarafından ödenmediğinin veya eksik ödendiğinin, gelirleri doğuran olayların başlangıç tarihinden itibaren 3 yıl içinde tespit edilmesi halinde, Bölge Müdürlüğü tarafından hiç ödenmeyen veya eksik ödenen bu tutarların, tebligatın düzenlendiği tarihteki Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası döviz satış kuru üzerinden Türk Lirasına çevrilmek suretiyle, 1 ay içerisinde Özel Hesaba ödenmesi düzenlenecek bir tebliğname ile ilgililerden istenir.

b) İlgililer belirtilen süre içerisinde yapılan tebligata itiraz edebilirler. Ancak tebligata itiraz edilmesi takibati durdurmaz.

c) Tebligatın yapıldığı tarihten itibaren 1 ay içerisinde yapılan itirazlar Bölge Müdürlüğünce veya Genel Müdürlükçe bu süre içerisinde değerlendirilerek karara bağlanır.

d) Tebligatın yapıldığı tarihten itibaren 1 ay içerisinde Özel Hesaba ödeme yapılmaması veya eksik ödeme yapılması halinde ödenmeyen tutarların takip ve tahsili için Bölge Müdürlüğünce serbest bölgenin bulunduğu yerdeki vergi dairesine bildirim yapılır.

e) Vergi dairesine yapılacak bu bildirimde;

- Alacağın ödenmesi için yapılan tebligatın tarihi, asli alacaklar, fer'i alacaklar ve cezalar ayrı ayrı gösterilir.

- Özel hesap gelirlerini ödemeyen gerçek kişi ise nüfus cüzdanının, yabancılarda pasaportunun, tüzel kişi ise ticaret sicil gazetesinin Bölge Müdürlüğünce onaylı fotokopisi gönderilir.

İşletici veya B.K.İ. tarafından tahsil edildiği halde işletme veya kuruluş ve işletme sözleşmelerinde belirtilen süreler içerisinde özel hesaba yatırılmayan özel hesap gelirleri yukarıdaki esaslar çerçevesinde takip ve tahsil edilir.

Gelir ve Harcama Programı

Madde 44- (Değişik, 17.08.2002 tarih ve 24849 sayılı Resmi Gazete)

Bölge Müdürlüklerince, bir sonraki yıl için hazırlanacak tahmini gelir-gider-teklifleri en geç Mayıs ayı sonuna kadar Genel Müdürlüğe intikal ettirilir. Genel Müdürlüğün gelir tahminleri ve özel ödenekten karşılanacak ihtiyaçlarına ilişkin bütçe teklifi ile revize işlemleri yapılan Bölge Müdürlükleri tekliflerinden oluşan plan ve program, Müsteşarlığı bağlı olduğu Bakanın onayına sunulur. Bu programın bir örneği Maliye Bakanlığına bildirilir. Özel ödenek kaydedilen tutarlar, bu programda belirlenen yerlere harcanır. Yıl içerisinde Genel Müdürlük ve Bölge Müdürlüklerine kullandırılması planlanan özel ödenekler arasında yapılacak değişiklikler Genel Müdürlük onayı ile yürürlüğe girer. Yıl içerisinde bu programda yapılacak aktarma ve değişikliklerde Genel Müdürlük yetkilidir.

Özel Ödenek Kaydedilen Tutarlardan Yapılacak Harcama Esasları

Madde 45- (Değişik, 17.08.2002 tarih ve 24849 sayılı Resmi Gazete)

Özel ödenek kaydedilen tutarlar, serbest bölgelerin kurulması, bakım ve onarımı, geliştirilmesi, eğitim ve araştırma faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi ile dış ticaretin desteklenmesi amacıyla;

a) Personel Yollukları,

- b) Hizmet alımları ve kiralar,
- c) Tüketim mal ve malzeme alımları,
- d) Demirbaş alımları,
- e) Makine, teçhizat alımları ve büyük onarımları,
- f) Taşıt alımları,
- g) Yapı, tesis ve büyük onarım giderleri,
- h) Diğer ödemeler,
- i) Transferler,
- j) Serbest bölge müdürlüklerinde çalışan personelin öğle yemeği bedelinin devletçe üstlenilen kısmının ödenmesi,
- k) WEPZA-Dünya Ekonomik İşleme Bölgeleri Birliğinin yıllık üyelik aidatı,
- l) İşletici veya B.K.İ.'lerle yapılan işletme sözleşmeleri veya protokoller gereği altyapı, üstyapı tesisleri yapımı ve hizmet satın alınması,
- m) Serbest Bölgeler Uygulama Programı yazdırılması, satın alınması veya yazdırılan programların revize ettirilmesi, lisans bedelleri ve bakım giderleri,
- n) Kanun'un amaçlarına uygun olarak Müsteşarlığın bağlı olduğu Bakan tarafından onaylanan her türlü diğer giderler,

1050 sayılı Muhasebe-i Umumiye Kanunu, 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu ve Devlet Harcama Belgeleri Yönetmeliği hükümleri çerçevesinde harcanır.

Harcamalarda saymanlık işlemleri, serbest bölgelerin bulunduğu yerlerdeki saymanlıklar ile Müsteşarlık merkez ödemelerini yapan merkez saymanlığı tarafından yapılır.

İKİNCİ BÖLÜM

Kira Tarifeleri ve Kira Sözleşmeleri

Kira Tarifeleri ve Kira Sözleşmelerinde Yer Alması Gereken Özel Şartlar

Madde 46- (Değişik, 17.08.2002 tarih ve 24849 sayılı Resmi Gazete)

Serbest bölgelerde işletici veya B.K.İ. tarafından önerilen kira tarifelerini onaylamaya, artırmaya, azaltmaya, taksitlendirmeye veya mevcut tarifeler üzerinde değişiklik yapmaya Genel Müdürlük yetkilidir.

Kullanıcılarla işletici veya B.K.İ. arasında akdedilen kira sözleşmelerinde aşağıdaki şartları içeren hükümler de yer alır:

a) Kira sözleşmeleri, kullanıcıya daha önce verilen “Faaliyet Ruhsatı”nda öngörülen süreden daha uzun bir süre için akdedilemez. “Faaliyet Ruhsatı” süresinin sona ermesiyle veya “Faaliyet Ruhsatı” iptaliyle, tarafların birbirlerine feshi ihbarda bulunmaları suretiyle kira sözleşmeleri feshedilir. Bu takdirde kiradan ve kira sözleşmesinde belirtilen depozitodan işleyen süreye ait kira, keza yapılması gereken tamir ve sair giderler indirilerek, bakiye miktar kullanıcıya iade edilir. Kullanıcının, borçlu kalması halinde kendisinden tamir veya sair giderlerin tazmini için gerekli kanuni yollara başvurulur. Kullanıcı, fesih işlemini müteakip bir ay içinde kendisine ait mal ve eşyaları beraberinde götürmediği takdirde bu mal ve eşyalar, tasfiye işlemine tabi tutulur.

b) Kiralanan parseller üzerinden kullanıcılar tarafından yaptırılan bina, hangar, depo, ambar, fabrika gibi bilumum gayrimenkuller; menkuller hariç tutulmak

suretiyle, kullanıcının “Faaliyet Ruhsatı” süresinin sona ermesiyle birlikte Hazinesin mülkiyetine geçer.

c) “Faaliyet Ruhsatı” ve sözleşme sürelerinin hitamında 25’inci madde hükmü uyarınca işletilmesi B.K.İ.’ne bırakılan parsel ile bunun üzerindeki tesisleri, B.K.İ. aynı kullanıcıya tekrar kiralamak isterse, yapılacak sözleşmede parsel ve bina kira birim fiyatları ayrı ayrı göz önünde tutularak kira tutarı hesaplanır ve tercihli olarak bu kullanıcıya kiralanır.

d) Kullanıcı, kiraladığı yere giren ve çıkan bütün mallardan sorumlu olup, yönetmelik hükümlerine uymakla yükümlüdür.

BEŞİNCİ KISIM

KAMBIYO, BANKACILIK, SİGORTACILIK VE DİĞER HİZMETLER

BİRİNCİ BÖLÜM

Kambiyo, Bankacılık ve Sigortacılık Hizmetleri

Kambiyo

Madde 47- Bölgedeki faaliyetlerle ilgili olarak mal bedelleri, fon, hizmet ve işçi ücretleri ile ikramiyeleri ve kiralara ilişkin ödemeler dövizle yapılır. Bölgede Türk Lirası ile yapılan ödemeler hakkında 16.08.1985 tarih ve 85/9801 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı’nda belirtilen esaslar uygulanır.

Bölgede yatırımda bulunan Türkiye dışında yerleşik gerçek ve tüzel kişiler, sermayelerinin nakdi kısmını döviz olarak getirirler.

Türkiye’de faaliyette bulunan yabancı sermaye kuruluşları veya Türkiye dışında yerleşik gerçek ve tüzel kişiler, Bölgeye döviz olarak getirdikleri nakdi, ayni ve gayrimaddi haklarla ilgili sermayelerini ve bunlardan elde ettikleri her türlü

kazanç ve iratlarını satış ve/veya tasfiye bedellerini, istediklerinde Türkiye'nin diğer kesimlerine ve yurtdışına transfer etmekte serbesttirler. Ancak bu kişiler, transfer edecekleri kıymetleri Bölge Müdürlüğüne bildirmekle ve bu kıymetlerin kendilerine aidiyetlerini tevsik etmekle yükümlüdürler.

Türkiye'de yerleşik kişilerin bölgeye ihraç etmiş oldukları nakdi sermayenin ve yatırımlardan elde edilen her türlü kazanç ve iratların, satış ve/veya tasfiye bedellerinin Türkiye'nin diğer kesimlerine transferi serbest olup, aynı sermayenin ihracı ise Müsteşarlığın iznine tabidir. Söz konusu nakdi ve aynı sermayenin ve yatırımlardan elde edilen her türlü kazanç ve iratların, satış ve/veya tasfiye bedellerinin yurtdışına ihracı ise serbesttir.

Bankacılık ve Sigortacılık Hizmetleri

Madde 48- Bölgede bulunan banka –kıyı bankacılığı hariç- ve sigorta şirketleri genel hükümlere göre faaliyet gösterirler.

Bölgedeki bankalar, bölgedeki faaliyetleriyle ilgili olarak öncelikle kullanıcılara kredi verirler.

Bölgedeki bankacılık faaliyetleriyle ilgili olarak Serbest bölgeler mevzuatında belirtilmeyen hususlar, 25.4.1985 tarihli ve 3182 sayılı Bankalar Kanunu'nun 74'üncü madde hükmüne tabi olur. Bölgede banka kurulması ve yabancı bankaların şube açmasına ilişkin olarak 18.9.1990 gün ve 90/999 sayılı Bakanlar Kurulu Kararında belirlenen esaslar uygulanır.

İKİNCİ BÖLÜM

Yükleme ve Boşaltma Hizmetleri İle Diğer Hizmetler

Yükleme ve Boşaltma Hizmetleri

Madde 49- Bölgeye gelen malların yükleme, boşaltma ve taşıma hizmetleri, işletici veya B.K.İ. tarafından yapılır. İşletici veya B.K.İ.'nin olmadığı bölgelerde bu hizmetler Bölge Müdürlüğünün bilgisi dahilinde diğer özel kişi veya kuruluşlara da yaptırılabilir.

Amlan hizmetlerin özel kişi veya kuruluşa yaptırılması halinde, Bölge Müdürlüğü, işletici veya B.K.İ.'nce hazırlanan "Serbest Bölge Hizmet Tarifesi", Bölge Müdürlüğünün de görüşü alınarak Genel Müdürlükçe onaylanır. Hizmet ücretlerinin tahsiline dair usul ve esaslar, bu tarifiede belirlenir.

Diğer Hizmetler

Madde 50- (Değişik; 27.03.2001 tarih ve 24355 sayılı Resmi Gazete)

Bölgede sigortacılık, nakliye acenteliği, gümrük komisyonculuğu, yeminli mali müşavirlik, serbest muhasebeci mali müşavirlik ve eksperlik gibi çeşitli hizmet faaliyetlerinde çalışmak isteyenler, Bölge Müdürlüğünden temin edecekleri "Giriş İzin Belgesi" ile bu hizmetleri yerine getirebilirler.

ALTINCI KISIM

ÇEŞİTLİ HÜKÜMLER

İtiraz ve Şikayetler

Madde 51- Bölge ile ilgili olarak; ruhsat, izin ve hizmet ile ücretler hakkındaki itiraz ve şikayetler aşağıdaki şekilde yapılır:

a) Ruhsat ve İzin ile İlgili İtiraz ve Şikayetler;

“Faaliyet Ruhsatı”, “Giriş İzin Belgesi” ve “İnşaat Ruhsatı” gibi ruhsat ve izinler hakkındaki itiraz ve şikayetler Genel Müdürlüğe yapılır.

b) Hizmet ve Ücretlerle İlgili İtiraz ve Şikayetler;

Hizmetleri veren işletici veya B.K.İ. ile ilgili itirazlar kullanıcılar tarafından itiraz ve şikayet konusu olaya muttali olduğu tarihten itibaren en geç üç gün içinde ilgili Bölge Müdürlüğüne yapılır.

İnceleme konusu yapılan itiraz ve şikayetlerin gerçek ve inandırıcı olduğu kanaatine varılması üzerine, durum işletici veya B.K.İ. yetkililerine aksettirilir ve bu husustaki cevaplara ve Müsteşarlık ile işletici veya B.K.İ. arasında akdedilen sözleşme hükümlerine göre tekrar incelemesi yapılır. İtiraz ve şikayetin haklı bulunması halinde yapılan işlemin düzeltilmesi veya yerine getirilmeyen bir hizmet varsa, bunun yapılması işletici veya B.K.İ.’den yazılı olarak talep edilir. İşletici veya B.K.İ. tarafından bu uyarıya uyulmaması halinde, Bölge Müdürlüğünce gerekli önlemler alınır ve durum Müsteşarlığa duyurulur.

İcra ve Tasfiye İşlemleri

Madde 52- (Değişik, 17.08.2002 tarih ve 24849 sayılı Resmi Gazete)

Serbest bölgelerde yapılacak icra işlemleri İcra ve İflas Mevzuatına tabidir.

Faaliyet ruhsatının iptal edildiği veya süresinin sona erdiği tarihten itibaren bir ayı geçmemek üzere Bölge Müdürlüğünce verilecek süre içerisinde bölge dışına çıkarılmayan mallar ile bölgede terk edilen mallar, Bölge Müdürünün başkanlığında, Bölge Müdürlüğünden, İşletici/B.K.İ.’den ve gerektiğinde mahalli meslek kuruluşlarından birer kişinin katılımıyla oluşturulacak bir tasfiye komisyonu marifetiyle tasfiye edilir.

Tasfiye edilecek mallar komisyon tarafından bir tutanakla tespit edilen bedel üzerinden açık artırmayla satılır. Açık artırma tarihi en az 15 gün önceden bir mahalli gazetede üç gün ara ile iki kez ilan edilir. İlk açık artırmada malla satılmadığı takdirde komisyonca belirlenecek tarihte yapılacak ikinci açık artırmada, teklif edilen en yüksek fiyat üzerinden satış yapılır.

Komisyonun yapmış olduğu masraflar satış bedelinden düşürülür ve geriye kalan miktar Özel Hesaba gelir kaydedilir.

Bölge içinde tasfiye edilemeyen mallar, yukarıda belirtilen komisyon tarafından tutulacak bir tutanakla gümrük idaresine teslim edilir.

İhtilafların Uzlaşma Yoluyla Halli

Madde 53- Kullanıcılar ile işletici veya B.K.İ. veya bölgede faaliyet gösteren diğer kişi ve kuruluşlar arasındaki Toplu İş Sözleşmesi üzerinde çıkacak menfaat uyuşmazlıkları dışında kalan iş ilişkilerinden doğan ihtilafların halli için, Bölge Müdürlüğüne müracaat edilerek, ihtilaflar uzlaşma yoluyla çözümlenebilir.

İhtilafların Bölge Müdürlüğü nezdinde uzlaşma yoluyla çözümlenmesi halinde, bu durum bir tutanakla tesbit olunur ve bu tutanağın birer örneği taraflara verilir. Tutanağın bir örneği de Bölge Müdürlüğünde alıkonulur.

Süre Uzatımı

Madde 54- Yönetmelikle tayin edilmiş sürelerle ilişkin hükümlerin uygulanmasında, zorlayıcı sebepler veya beklenmeyen haller dikkate alınarak, Genel Müdürlükçe tesbit edilecek esas ve usullere göre süre değişimi yapılabilir.

Bölgeye Dahil Edilen Yerlerin Düzenlenmesi

Madde 55- Deniz ve hava limanlarında ayrılarak, bölgeye dahil edilen yerlerin tabi olacağı genel esaslar için de yönetmelikteki hükümler uygulanır. Ayrıca bu

yerlerin özel şartlarına göre gerekli görüldüğü hallerde Müsteşarlıkça ilave esaslar belirlenir.

Bilgilendirme Hizmetleri

Madde 56- Dış ticaret faaliyetlerinin arttırılmasına katkıda bulunmak amacıyla;

- Yabancı müteşebbislerle temasları sağlamak ve geliştirmek,
- Uluslararası istatistiki değerleri aktarmak,
- Know-how, lisans ve işbirliği önerilerine ilişkin bilgi iletmek,
- Sanayileşmiş ülkelerdeki firmalar ve bu ülkelerdeki dış ticaret politikaları hakkında bilgi aktarımı sağlamak,

gibi konularda yapılabilecek bilgilendirme hizmetleri için, başta uluslararası bilgi bankaları olmak üzere, çeşitli ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlardan sağlanan veriler, Genel Müdürlükçe kullanıcılara iletilebilir.

İşletici veya B.K.İ.'nin Olmadığı Bölgeler

Madde 57- İşletici veya B.K.İ.'nin bulunmadığı bölgelerde yönetmelikle verilen görevler, Bölge Müdürlüklerince yürütülür.

Bekleme Süresi ve Teminat

Madde 58- (Değişik, 17.08.2002 tarih ve 24849 sayılı Resmi Gazete)

Bakım, onarım veya tamir gibi nedenlerle bölgeye geçici olarak gelen, kullanıcının kendisine ait olmayan mallar ile araç, gereç ve ekipmanlar bölgelerde 12 aydan fazla kalamaz.

Kullanıcıların defter ve belgelerinde kayıtlı demirbaş ve yatırım mallarının bakım, onarım gibi nedenlerle bölgeden Türkiye'ye geçici olarak çıkarılması sırasında bu malların defter ve belgelerde kayıtlı değerleri üzerinden binde 5 oranında teminat alınır.

Sergilenmek veya fuarlarda teşhir edilmek üzere bölgeden Türkiye'ye geçici olarak gönderilen mallar ile Türkiye'den satın alınarak bölgeye getirilen ancak, sipariş ve evsafına uygun olmadığı için değiştirilmek veya işlem görmek üzere bölgeden Türkiye'ye çıkarılan malların CIF değerleri üzerinden binde 5 oranında teminat alınır.

Teminat olarak Türk Lirası, döviz, banka teminat mektubu, devlet tahvili ve hazine bonosu kabul edilir. Türk Lirası ve döviz olarak alınan teminatlar Bölge Müdürlüklerine ait tali hesapların bulunduğu bankalarda açılan geçici teminat hesaplarında toplanır. Ancak teminat mektubu, devlet tahvili ve hazine bonosu Bölge Müdürlüğü kasalarında muhafaza edilir. Alınan teminatlar bölge dışına geçici olarak çıkarılan malların bölgeye girişinde Bölge Müdürlüğünün talimatıyla iade edilir. Teminata bağlanan malların geri gelmemesi halinde teminat çözülür ve bu tutarlar özel hesaba gelir kaydedilir.

Yürürlükten Kaldırılan Yönetmelikler

Madde 59- Daha önce çıkarılmış olan;

- 12 Ekim 1985 tarih ve 18896 numaralı Resmi Gazete'de yayımlanan Mersin Serbest Bölgesi Yönetmeliği,

- 30 Ekim 1998 tarih ve 19974 numaralı Resmi Gazete'de yayımlanan Ege Serbest Bölgesi Yönetmeliği,

- 13 Mayıs 1990 tarih ve 20517 numaralı Resmi Gazete'de yayımlanan İstanbul Atatürk Hava Limanı Serbest Bölgesi Yönetmeliği,

- 5 Eylül 1990 tarih ve 20626 numaralı Resmi Gazete’de yayımlanan Adana-Yumurtalık Serbest Bölgesi Yönetmeliği,

- 12 Şubat 1991 tarih ve 20784 numaralı Resmi Gazete’de yayımlanan İstanbul-Trakya Serbest Bölgesi Yönetmeliği,

- 11 Mart 1991 tarih ve 20811 numaralı Resmi Gazete’de yayımlanan Trabzon Serbest Bölgesi Yönetmeliği,

yürürlükten kaldırılmıştır.

Geçici Hükümler

Geçici Madde 1- Yönetmeliğin yürürlüğe girdiği tarihten önce B.K.İ. ve işleticilerle imzalanmış olan:

- Mersin Serbest Bölgesinin MESBAŞ-Mersin Serbest Bölge İşleticisi A.Ş. tarafından 10.10.1986 tarihinden 10.10.2006 tarihine kadar işletilmesine dair,

- Antalya Serbest Bölgesinin ASBAŞ-Antalya Serbest Bölge İşletici A.Ş. tarafından 10.10.1986 tarihinden 10.10.2006 tarihine kadar işletilmesine dair,

- Ege Serbest Bölgesinin ESBAŞ-Ege Serbest Bölge Kurucu ve İşleticisi A.Ş. tarafından 30.10.1989 tarihinden 30.10.2019 tarihine kadar kurulup işletilmesine dair,

- Adana-Yumurtalık Serbest Bölgesinin TAYSEB-Toros Adana Yumurtalık Serbest Bölge Kurucu ve İşleticisi A.Ş. tarafından 12.12.1990 tarihinden 12.12.2020 tarihine kadar kurulup işletilmesine dair,

- Trabzon Serbest Bölgesinin TRANSBAŞ-Trabzon Serbest Bölge Kurucu ve İşleticisi A.Ş. tarafından 10.07.1991 tarihinden 10.07.2010 tarihine kadar kurulup işletilmesine dair,

Sözleşmelerde yer alan lehte hükümler, sözkonusu sözleşmelerin süresi sonuna kadar saklıdır.

Geçici Madde 2- Bu Yönetmeliğin yürürlüğe girdiği tarihten önce alının “Faaliyet Ruhsatları”nda yer alan hükümler saklıdır. Yönetmeliğin yürürlüğe girdiği tarihe kadar “Faaliyet Ruhsatı” almış olan kullanıcılar, talep ettikleri takdirde Yönetmeliğin 11’inci maddesinin 4’üncü ve 5’inci fıkralarındaki haklardan yararlandırılırlar.

Geçici Madde 3- Bu Yönetmeliğin yürürlüğe girdiği tarihe kadar başlamış işlemlere, ilgili bulundukları Serbest Bölge Yönetmeliğindeki hükümlere göre devam edilir. Bu yönetmeliğin lehte olan hükümleri, başlamış olan işlemlere de uygulanır.

Yürürlük

Madde 60- Bu yönetmelik Resmi Gazete’de yayımlandığı tarihte yürürlüğe girer.

Yürütme

Madde 61- Bu yönetmelik hükümlerini Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı’nın bağlı olduğu Bakan yürütür.

EK 3

**T.C.
BAŞBAKANLIK
DIŞ TİCARET MÜSTEŞARLIĞI
SERBEST BÖLGELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ**

**REPUBLIC OF TURKEY
PRIME MINISTRY
UNDERSECRETARIAT FOR FOREIGN TRADE
GENERAL DIRECTORATE OF FREE ZONES**

**FAALİYET RUHSATI
MÜRACAAT FORMU**

**OPERATING LICENCE
APPLICATION FORM**

**ADRES/ADDRESS : Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğü/General Directorate of Free Zones
İnönü Bulvarı, 06510, EMEK ANKARA –TURKEY**

Değerlendirme Dairesi Başkanlığı / Department of Assessment

**TELEFON/PHONE : +90 312 212 82 58 – 212 82 59
+90 312 212 58 90 – 212 87 62
+90 312 204 75 00 (Santral/Operator)**

Faks / Fax : +90 312 212 89 06

**Lütfen, Formu doldurmadan önce “Açıklamalar” bölümünü dikkatlice okuyunuz.
Please, read the “Explanations” part carefully before filling the Form.**

AÇIKLAMALAR Explanations

Lütfen formu daktülo ile doldurunuz ve aşağıdaki hususlara dikkat ediniz.

Please fill the form with a type writer and pay attention to the following matters.

- 1- I. Bölüm :** Bu bölüme faaliyet ruhsatı talebinde bulunan müracaatçının adı, soyadı ve ya ticari unvanı kısaltma yapılmadan tam olarak yazılacaktır. Müracaatçının faaliyet konusu çok kapsamlı ise ilgili bölüme ana faaliyet konusu yazılacaktır. Müracaat Formunu imzalayan yetkili dışında , müracaat işlemlerini takip ve tamamlama hususunda bir başka kişi görevlendirilmiş ise "firma temsilcisi" ile ilgili bölüm doldurulacak

Section I : The full trade name of the applicant shall be put in this section without any abbreviation. If the applicant has a wide span of activities, the main one should be written here. If another person is appointed to complete and follow the necessary proceedings of the Application Form other than the authorized person who has signed the Form, then the "representative of the firm" part shall be filled and the authorization document and a specimen signature of the representative shall be attached to the Form

- 2- II. Bölüm :** Serbest bölgede yapılması düşünülen faaliyet konularından yalnızca bir tanesi işaretlenecektir. Bir başka konuda daha faaliyet göstermek isteyen müracaatçıların ayrı bir Müracaat Formu doldurarak ikinci bir faaliyet ruhsatı almaları gerekir. Aynı şekilde; Bankacılık, Sigortacılık, Kıyı Bankacılığı ve Finansal Kiralama konularından da yalnız bir tanesi seçilecektir.

Section II : Only one subject of activity shall be marked in this section. A separate Application Form has to be filled in for different fields of activities. In the same manner only one subject of activity shall be chosen among Banking, Insurance, Off Shore Banking and Financial Leasing.

- 3- V. Bölüm :** Müracaatçıya değişik süreler için Faaliyet Ruhsatı verilebilir. Serbest bölgede hazır işyeri kiralayarak faaliyet gösterecek olan kiracı müracaatçılara 10 yıllık bir süre için, kendi iş yerini inşa ederek faaliyette bulunacak yatırımcı müracaatçılara ise 20 yıllık bir süre için faaliyet ruhsatı verilebilir. Bu süre üretim faaliyetinde bulunacaklardan; kiracı müracaatçılar için 15 yıl yatırımcı müracaatçılar için ise 30 yıldır. Genel Müdürlükçe proje bazında değerlendirilecek özel yatırımlar için 49 veya 99 yıllık süreyle Faaliyet Ruhsatı verilebilir.

Section V : The operating Licence may be granted for different time periods. It can be issued for 10 years for tenant applicants who intend to rent completed office, and 20 years for investor applicants who intend to build their own office. That time period is 15 years for tenant applicants, and 30 years for investor applicants, who are in charge of production activity. For the special investments, depending upon the consideration on project basis by the General Directorate, the Operating Licence can be issued for 49 or 99 years.

- 4- X. Bölüm :** Serbest bölgede yürütülecek faaliyet için istihdam edilecek personel sayısı belirtilecektir. İstihdam edilecek yabancı personelin, yurtdışından temininde güçlük çekilen yönetici veya vasıflı personel (uzman) niteliğinde sahip olması gerekir.

Section X : Number of persons to be employed by the user in connection with its activities in the free zone shall be indicated in this section. Foreign national employees should be at a position of manager or expert who is difficult to be employed from Turkey.

- 5- XI. Bölüm :** Serbest bölgede faaliyete geçildiğinde yapılacak işletme giderleri tahmini olarak belirtilecektir.

Section XI : The estimated operating expenses Applicants shall be stated after the free zone activity commenced.

- 6-XII. Bölüm :** Bu bölümde II. Bölümde işaretlenen faaliyet konusuna ilişkin ayrıntılı bilgi verilecektir. Örneğin; alım satım konusu işaretlenmişse (B) kısmı, bakım-onarım işaretlenmişse (F) kısmı dolduracaktır.

Section XII : Detailed information on the subject of activity marked in section II shall be stated in this section. For instance, Part (B) should be filled by the firms in charge of purchasing-selling activities, Part (F) should be filled by the firms in charge of repair and maintenance activities.

- 7- Formda ilgili bölüme yer darlığı nedeniyle yazamadığınız ancak yazılmasında yarar görülen bilgiler ilgili bölüm numarası belirtmek suretiyle ayrı bir kağıda yazılabilir. Genel Müdürlük veya Serbest Bölge Müdürlükleri telefonla veya şahsen başvurularak ayrıntılı bilgi alınabilir.

If there is not enough space, other matters which are considered necessary might be stated on a separate sheet indicating the related section number and attaching to the Form .You may call or apply in person to the General Directorate or Free Zone Directorates for further information.

DIŞ TİCARET MÜSTEŞARLIĞI'NA
(Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğü)
TO UNDERSECRETARIAT OF FOREIGN TRADE
(General Directorate of Free Zones)

...../...../20..

..... Serbest Bölgesi'nde faaliyet göstermek istiyoruz. Gerekli Belgeler ekte sunulmuş olup, müracaatımızın incelenmesini ve Faaliyet Ruhsatı verilmesini müsaadelerinize arz ederiz.

Bu form ve eklerindeki bütün bilgilerin doğru olduğunu, değişiklik olduğunda en geç bir ay içerisinde bilgi vereceğimizi, Formda belirttiğimiz hususları Yönetmelik hükümlerine göre yerine getireceğimizi ve Serbest Bölgedeki faaliyetimizin çevre kirliliğine neden olmayacağını beyan ve taahhüt ederiz.

We intend to operate in Free Zone. We are enclosing related documents for your assessment and request the approval of the Operating Licence.

We hereby declare and certify that all information given in this Form and its enclosures is correct, and any subsequent amendment made by ourselves will be forwarded within one month, associated documents will be accomplished in compliance with the provision of the Regulation, and our Free Zone activity will not be caused environmental pollution.

Adı :
Name
Görevi :
Title
Ticaret Unvanı Ve Yetkili İmzalar
Trade Name and Authorized Signatures

Ekler : (Lütfen Form'la birlikte verdiğiniz ekleri işaretleyiniz.)
Enclosures: (Please mark the given enclosures with the Form.)

- ☐ 1.Müracaatçı ve Serbest Bölge faaliyeti hakkında açıklayıcı bilgi (Ayrı bir sayfa olarak).
1.Descriptive information about the Applicant and its Free Zone operation (on a separate sheet).
- ☐ 2.İmza sahibinin yetki belgesi ve imza sirküleri ile (varsa) firma temsilcisinin yetki belgesi ve imza beyannamesi.
2.Authorization document and specimen of signature of the signatory and (if any) power of attorney and specimen of signature of the firm agent
- ☐ 3.Müracaatçı firmanın kuruluş ilanı ile son sermaye ve ortaklık yapısının yayımlandığı Türkiye Ticaret Sicili Gazeteleri ve Ticaret ve/veya Sanayi Odası Kaydı(Yabancı firmalar için kendi ülkelerinde geçerli olan kuruluş belgesinin Türkiye'nin o ülkedeki temsilciğince onaylı örneği).

3.Türkiye Ticaret Sicil Gazetesi (Turkish Trade Register Gazette) covering the establishment announcement and the last capital and partnership structure of applicant firm and document obtained from Chamber of Commerce and/or Industry(The copy of the establishment documents of the firm which has been established outside of Turkey, ratified by the Turkish Consulates).

☐ 4.Son üç yıllık bilanço ve kar-zarar cetvelleri.

4.Last three year's balance sheets, income statements.

☐ 5.Faaliyet Ruhsatı ücretinin Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'na yatırıldığını gösteren banka dekontunun aslı ve bir fotokopisi.

5.The original copy and photocopy of the receipt Operating Licence fee paid to the Central Bank of Turkey.

☐ 6.(Varsa) Son üç Yılda Türkiye'ye getirilen döviz tutarını gösterir belge.

6.(If any) Documents related to the foreign currency brought into Turkey within the last three years.

☐ 7.Banka , sigorta, kıyı bankacılığı ve finansal kiralama kuruluşları için Hazine Müsteşarlığı'ndan (Banka ve Kambiyo Genel Müdürlüğü) alınan izin belgesi.

7.Branch Establishment Permit from The Undersecretariat Of Treasury (General Directorate of Banking and Foreign Exchange) for bank, insurance, off-shore banking and financial leasing institutions.

☐ 8.Doldurulmuş Faaliyet Ruhsatı Müracaat Formunun bir fotokopisi.

8.A copy of filled Operating Licence Application Form.

BÖLÜM
Section I

MÜRACAATÇIYI TANITICI BİLGİLER
(Information about the Applicant)

Adı /Ticaret Ünvanı :

Name / Trade Name

Merkez Adresi :

Headquarter's Address

Telefon / Phone : Faks / Fax :

Faaliyet Konusu :

Type of Activity

Kayıtlı Bulunulan Ticaret ve /veya Sanayi Odası ve Kayıt No :

Registered Chamber of Commerce and/or Industry, and Registration Nr.

Kuruluş Tarihi :
Establishment Date

Kayıtlı Sermayesi :
Registered Capital

Ödenmiş Sermayesi :
Paid in Capital

Ortak Sayısı :
%
Number of Partners

Yerli Ortak Payı : %
Local Partner's Share

Yabancı Ortak Payı :
Foreign Partner's Share

Başlıca Ortakların İsimleri
Payı (%)
Names of Main Partners
Capital (%)

Uyruğu
Nationality

Ödenmiş Sermayedeki
Share in the Paid in

1)		
2)		
3)		
4)		
5)		

(Varsa) Temsilcinin / (If Any) Representative's

Adı / Name :

.....

Adresi /Address :

.....

Telefon / Phone : **Faks / Fax** :

.....

(Varsa) Ana Şirketin / (If Any) Main Firm's

Unvanı / Trade Name :

.....

Adresi /Address :

.....

Telefon / Phone : **Faks / Fax** :

.....

Hangi Konuda Faaliyet Ruhsatı isteniyorsa yalnız o kutu işaretlenecektir.

Only one box should be marked, which is related to the requested Operating Licence

- ☐ **Üretim : Üretilen malın yanı sıra, bu malın üretiminde kullanılan ham madde ve ara maddelerin alım –satımı, depolanması, markalanması, ambalajlanması, etiketlenmesi, sergilenmesi ve bakım onarımı yapılabilir.**
Production : Purchasing-selling, storing, marking, packing, labeling exhibiting and repair-maintenance of raw materials, semi-produced goods related with the production, and final goods can be performed.
- ☐ **Alım –Satım : Ticareti yapılan malların alım-satımı, depolanması, etiketlenmesi, ambalajlanması ve sergilenmesi yapılabilir.**
Purchasing-Selling : Purchasing-selling, storing, labeling, packing and exhibiting of the commercial goods can be performed.
- ☐ **Depo İşletmeciliği : Kullanıcı veya kullanıcı olmayan diğer kişi veya kuruluşların malları depolanabilir.**
Warehouse Operating : Goods owned by other users or non-user real or legal entities can be stored.
- ☐ **İşyeri Kiralama : Kullanıcılara hazır işyerleri kiraya verilebilir.**
Office Renting : Completed warehouses can be rented to the users.
- ☐ **Montaj-De montaj : Bölüm XII-E’ de belirtilen malların montajı veya de montajı yapılabilir.**
Assembling –Disassembling : Assembling or disassembling of the goods stated in section XII-E can be performed.
- ☐ **Bakım Onarım : Bölüm XII-F’ de belirtilen malların bakımı ve onarımı yapılabilir.**
Repair-Maintenance : Repair and maintenance of the goods stated in section XII-F can be performed
- ☐ **Bankacılık**
Banking
- ☐ **Sigortacılık**
Insurance
- ☐ **Kıyı Bankacılığı**
Off-Shore Banking
- ☐ **Finansal Kiralama**

Financial Leasing

- ☐ **Diğerleri (Yukarıda belirtilen faaliyetlerin dışında kalanlar)**
Others (Other activities that are not stated above)

Section III Amount of Capital to be Transferred to the Free Zone (US\$)

Aynı Sermaye / Capital in Kind		Nakdi Sermaye / Capital in Cash	
Türkiye'den From Turkey	Yurtdışından From Abroad	Türkiye'den From Turkey	Yurtdışından From Abroad

IV. BÖLÜM	(VARSA) MÜRACAATÇININ BAŞVURULAN SERBEST BÖLGE VEYA DİĞER SERBEST BÖLGELERDE SAHİP OLDUĞU FAALİYET RUHSATINA İLİŞKİN BİLGİLER
Section IV	Explain If Applicant Firm Has Any Other Operating Licence at This or Other
Free Zones	

VII. BÖLÜM
Section VII

TALEP EDİLEN ALAN
Requested Area

A) Kapalı Alan / Closed Area : m2 Hazır kapalı alan
kiralayacak/satın alacak
kullanıcılar
Users who will rent/buy closed
area in the Zone

B) Açık Alan / Open Area : m2 Bina inşa edecek
kullanıcılar
Users who will construct a
building in the Zone

VIII. BÖLÜM
Section VIII

İNŞAAT PROGRAMI / Açık alan kiralayacak kullanıcılar dolduracaktır.
Construction Schedule / To be filled by users who if rent open area)

Proje Hazırlama Süresi (ay) :
(m2) :
Project Design Period (month)
Construction (m2)

İnşaatın Taban Alanı
Base Area of the

İnşaat Süresi (ay) :
.....
Construction Period (month)

İnşaatın Kat Sayısı :
Number of Floors

İnşaat Tipi :
:
Type of Construction

İnşaatın Toplam Alanı (m2)
Gross Construction Area (m2)

IX BÖLÜM
Section XI

SERBEST BÖLGEDE YAPILACAK YATIRIM HARCAMALARI (ABD \$)
Investment Expenses to be made in the Free Zone (US\$)

	Türkiye'den From Turkey	Yurtdışından From Abroad	Toplam Total
Bina Building			
Makine ve Teçhizat Machinery and equipment			
İşgücü Man Power			
Diğerleri (Belirtiniz) Others (Specify)			
Toplam Total			

X. BÖLÜM
Section X

SERBEST BÖLGE FAALİYETİ İÇİN İSTİHDAM EDİLECEK PERSONEL
Personnel to be Employed for the Free Zone Activity

	T.C Uyruklu Turkish National	Yabancı Uyruklu ** Foreign National	Toplam Total
Yönetici Administrator			
Büro Personeli Office Personnel			
Vasıflı İşçi Qualified Worker			
Vasıfsız İşçi Unqualified Worker			
Toplam Total			

* **İstihdam edilecek personel çalışma saatlerinde serbest bölgede bulunmalıdır.**

Personnel to be employed has to work in the free zone during the working hours.

** **Lütfen, yabancı uyruklu personel istihdamın nedeni hakkında açıklama yapınız.**

Please, explain the necessity to hire foreign personnel

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

XI BÖLÜM FAALİYETTE GEÇİLDİĞİNDE TAHMİNİ YILLIK İŞLETME HARCAMALARI (S)
Section XI Estimated Annual Operating Expenses During the Operation (US\$)

	Türkiye'ye To Turkey	Yurtdışına Abroad	Toplam Total
Hammadde ve Aramaları * Raw Materials and Semi- product Goods			
İşçilik ve Personel Giderleri Workmanship and Personnel Expenses			
Finansman Giderleri (Kredi, Faiz) Financing Expenses (Credit, Interest)			
Gayri Maddi Haklar (Patent, Lisans, vs.) Intangible Rights (Patent, Licence, etc.)			
Diğer Giderler (Belirtiniz) Other Expenses (Specify)			
Toplam Total			

* **Alım - satım faaliyeti yapacak müracaatçılar bu kısmı doldurmayacaktır.**
Applicants to carry out purchasing - selling activities shall not fill this row.

NİL BÖLÜM

SERBEST BÖLGEDE YAPILACAK FAALİYETLER İLİSKİN BİLGİLER

Sıra No: A/

Üretim Akışı Şeması
Production Flow Chart
(Please indicate the production process on a separate sheet.)

A. Üretim
Production

(Üretim Akış Şemasını ayrı bir sayfada gösteriniz.)
(Please, indicate the production process on a separate sheet.)

Satın Alınacak Hammadde ve Aramaları * Raw Materials and Intermediate Goods to be Purchased	Türkiye'den From Turkey		Yurtdışından From Abroad	
	Miktar Quantity (\$)	Değer (\$) Value	Miktar Quantity	Değer (\$) Value(\$)

1.				
2.				
Toplam Total				

* Üretimde Kullanılacak hammadde ve ara mallarının tahmini miktar ve değerleri belirtilecektir.

The estimated value and quantity of the raw materials and semi-produced goods used in the production shall be stated

Üretilecek Mallar Goods to be Produced	Tahmini Yıllık Üretim Estimated Annual Production	
	Miktar Quantity	Sınai Maliyeti (\$) ** Production Cost (\$)

1.		
2.		
3.		
4.		
5.		
Total		

* Üretimde kullanılan hammadde ve ara malı giderine işçilik ve sabit giderlerin eklenmesiyle bulunacak değer yazılacaktır

The value found by adding the workmanship and fixed expenses spent for the production to the cost of the raw and semi-produced goods shall be written.

Satılacak mallar *** Goods to be sold	Türkiye'den From Turkey		Yurtdışına Abroad	
	Miktar Quantity (\$)	Değer (\$) Value	Miktar Quantity	Değer (\$) Value(\$)

1.				
2.				
3.				

4.
5.

Toplam

Total

***** Sınai maliyete satış masrafı ve kar eklenerek bulunacak satış değeri yazılacaktır.**

The selling value found by adding the selling cost and profit to the production cost shall be written.

B. Alım - Satım
Purchasing - Selling

Satın Alınacak Mallar Goods to be Purchased	Türkiye'den From Turkey		Yurtdışından From Abroad	
	Miktar Quantity (\$)	Değer (\$) Value	Miktar Quantity	Değer(\$) Value(\$)

1.
2.
3.
4.
5.

Toplam

Total

Satılacak Mallar Goods to be Sold	Türkiye'ye To Turkey		Yurtdışına Abroad	
	Miktar Quantity	Değer (\$) Value (\$)	Miktar Quantity	Değer (\$) Value (\$)

1.
2.
3.
4.

5.

Toplam
Total

.....

C. Depo İşletmeciliği
Warehouse Operating

Deponun Cinsi
Type of Warehouse

Alanı (m2)
Area (m2)

Hacmi (m2)
Volume (m2)

.....

.....

.....

Depolanacak Mallar
Miktar
Goods to be Stored
Quantity

Tahmini Yıllık
Estimated Annual

.....
.....
.....
.....
.....

.....
.....
.....
.....
.....

D. İşyeri Kiralama
Office Renting

Kiraya Verilecek Binanın Cinsi
Type of the Building to be Rented

Kapalı Alan (m2)
Closed Area (m2)

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

E. Montaj-Demontaj
Assembling- Disassembling

(Lütfen, B Bölümünü de doldurunuz.)
(Please, Fill in Part B also.)

Montaj-Demontaj Yapılacak Mallar
Goods to be Assembled-Disassembled

Tahmini Yıllık Miktar
Estimated Annual Quantity

.....
.....
.....
.....

.....
.....
.....
.....

Satın alınacak mallar ile satılacak nihai ürünler B. (Alım-Satım) bölümünde belirtilecektir.

The goods to be purchased and the final goods to be sold will be specified in section. B.(Purchasing-Selling)

F. Bakım -Onarım
Repair-Maintenance

(Lütfen, B Bölümünü de doldurunuz.)
(Please, Fill in Part B also.)

Bakım-Onarım Yapılacak Mallar
Goods to be Repaired-Maintained

Tahmini Yıllık Miktar
Estimated Annual Quantity

.....
.....
.....
.....
.....

.....
.....
.....
.....
.....

Kullanılacak malzemeler ve hizmet ücretleri B.(Alım-Satım) bölümünde belirtilecektir.

The materials to be used and the service payments will be specified in section B. (Purchasing-Selling)

G. Diğerleri (Lütfen Açıklayınız)
Others (Please explain)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

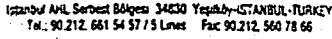
.....

.....

EK 4

**SERBEST BÖLGELERDE KULLANILAN
BELGE ÖRNEKLERİ**

(alt: nūsha)

3

İSTANBUL AHL SERBEST
BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ

KAYIT NO. :

FAX :

VARIŞ YERİ :

İMZA:

•

SATI :

IMZA :

6.

1. *Journal of the American Medical Association*, 1997; 277: 1033-1038.

BRÜT AĞIRLIK :

TOPLAM

T.C.

B A S B A K A N L I K

DIŞ TİCARET MÜŞTƏRƏRLİĞİ

SERBEST BÖLGELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

FAALİYET RUHSATI

TİCARET UNVANI :

ANTRE BİLGİSAYAR TEKNOLOJİLERİ

SANAYİ VE TİCARET A.Ş.

BÖLGESİ

İSTANBUL-AHL

NUMARASI

İST- 221

SÜRESİ

10 YIL

BASLANGIÇ TARİHİ

15.08.1997

KONUSU

ALIM-SATIM

Bu belge yukarıda belirtilen konuda 3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu ve diğer ilgili mevzuata uygun olarak faaliyetle
bölünülmesi için düzenlenmiştir.

MÜŞTƏRƏR ADINA

Mehmet DEMİREL

Müşteriler a.

Genel Müdür Yardımcısı

ÖN STATÜ BELGESİ

1. Malı satın alan veya adına mal gönderilen Serbest Bölge Faaliyet Ruhsatı Sahibi (Tam isim /Firma ismi ve adres)	Serbest bölgede bulunan eşyanın Gümrük Ön Statü Belgesi Tescil No. : Tarih:
2. Onaylanan Serbest Bölge Gümrük İdaresi (Tam ismi)	3.4. kutuda tanımlanan eşya: ☐ Serbest dolaşımda bulunan eşyadır. ☐ Serbest dolaşımda olmayan eşyadır. Uygun olan, daha sonra bir düzeltme yapılamayacak şekilde çarpı işareti (X) ile belirtilecektir.
4. Sıra numarası, işaretler, belirleyici sayılar, paketlerin sayı ve türü, eşyanın miktarı, tanımı, cinsi:	Eşyanın geldiği ülke: Eşyanın menşei:
Serbest Bölge İşlem Formu No. ve Tarihi, varsa ATR Belgesi bu sütuna ayrıca yazılacaktır.	
5. Yer : Tarih: Muayene Memuru Kaşe/Tarih/İmza	Onaylanan Dalrenin Mühürü İDARE AMİRİ Adı, Soyadı/Tarih/İmza

